לשון הרמב"ם. מסכת מכות היא נקשרת בנוסחאות עם מסכת סנהדרין. ובכללה היא מנויה. ואמרו שבשביל שאמר ואלו הן הנחנקין הדביק אליו ואלו הן הלוקין ואין זה טעם אמת אבל היא מסכת בפני עצמה ונסמכת לסנהדרין מפני שאין רשות לבני אדם לענות ולהלקות. אלא השופטים בעצמם כמו שאמר הכתוב (דברים כ"ח) והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו. ע"כ:

מסכת מכות

פרק א **א כיצד** העדים נעשים זוממין. והכי קאמר אותן עדים שנמצאו זוממין. ואין עושין בהן דין הזמה. כלומר שאין מקיימין בהם ועשיתם לו כאשר זמם לעשות להיות. כילד הן נעשים זוממים: מעידין אנו באיש פלוני. כהן שהוא בן גרושה. בפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד והרי הוא חלל: אין אומרים. אם הוזמו הם כהנים יעשה זה בן גרושה לקיים בו כאשר זמם. דהא כתיב (דברים י"ט) ועשיתם לו כאשר זמם. לו ולא לזרעו. ואם תעשהו חלל והוא כהן פסלת את זרעו לעולם ואם תאמר נפסול אותו לבדו ולא זרעו. בעינן כאשר זמם לעשות וליכא. שהרי הוא זמם לפסול הגדון *ואת זרעו: אלא לוקה ארבעים. דאמר קרא (שם כ"ח) והלדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע. משום דהרשיעו את הרשע. והיה אם בן הכות הרשע. אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושויגהו להאך רשעים. והיה אם בן הכות הרשע: אין אומרים יגלה זה. דכתיב

פרק א **א כיצד** העדים נעשים זוממין וכו'. כתב הר"ב הכי קאמר אותם עדים שנמצאו זוממין ואין עושין בהם דין הזמה וכו'. דתנא קמי אדתנן בסוגיא דסנהדרין דזוממי בת כהן אין עושין בהם דין הזמה שנזממו לעשות לה. וקאמר הכא יש עוד עדים *זוממים אחרים שאין עושין בהם דין הזמה ח) כל עיקר. אלא מלקות [ארבעים]. וכילד כו'. גמ': באיש פלוני. עיין מ"ש במשנה ו' פרק ג' דסנהדרין: שהוא בן גרושה. לשון הר"ב בפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד. וכן לשון רש"י. כלומר קודם שהולידו אביו שהוא בעת הגירון. ללשון רש"י בפירוש המומר בפסוק ועירד ילד. ע"ש: בן גרושה. ויש לדקדק אמאי לא נקט מעידין אנו באיש פלוני שהוא ממזר וכו' דזה הוה שייך בין בישראלים בין בכהנים ובן גרושה לא פסול אלא בכהנים ויש לישב דנקטיה משום דקאי אזוממי בת כהן. ולכך נקט מידי דשייך בכהונה. תוס': בן חלוה. והוא חלל מדרבנן. הר"ן. ועמ"ש במשנה ג' פ"ט דיבמות: אלא לוקה ארבעים. כתב הר"ב דאמר קרא והצדיקו וכו' משום דהרשיעו וכו' בתמיה.

פרק א **א כיצד** העדים נעשים זוממין וכו'. כתב הר"ב הכי קאמר אותם עדים שנמצאו זוממין ואין עושין בהם דין הזמה וכו'. דתנא קמי אדתנן בסוגיא דסנהדרין דזוממי בת כהן אין עושין בהם דין הזמה שנזממו לעשות לה. וקאמר הכא יש עוד עדים *זוממים אחרים שאין עושין בהם דין הזמה ח) כל עיקר. אלא מלקות [ארבעים]. וכילד כו'. גמ': באיש פלוני. עיין מ"ש במשנה ו' פרק ג' דסנהדרין: שהוא בן גרושה. לשון הר"ב בפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד. וכן לשון רש"י. כלומר קודם שהולידו אביו בעת הגירון. ללשון רש"י בפירוש המומר בפסוק ועירד ילד. ע"ש: בן גרושה. ויש לדקדק אמאי לא נקט מעידין אנו באיש פלוני שהוא ממזר וכו' דזה הוה שייך בין בישראלים בין בכהנים ובן גרושה לא פסול אלא בכהנים ויש לישב דנקטיה משום דקאי אזוממי בת כהן. ולכך נקט מידי דשייך בכהונה. תוס': בן חלוה. והוא חלל מדרבנן. הר"ן. ועמ"ש במשנה ג' פ"ט דיבמות: אלא לוקה ארבעים. כתב הר"ב דאמר קרא והצדיקו וכו' משום דהרשיעו וכו' בתמיה.

אי הצדיקו והרשיעו בדיינים קאמר. וצדיק ורשע בבעלי דינין ל"ל והצדיקו לדיק וכו' לכתוב כי יהיה ריב בין האנשים וגנבו אל המשפט ושפטום והיה אם בן הכות למה הוזכרה כאן לדקת לדיק וכי כל מקום שהצדיקו ב"ד את הזכאי וחייבו את החייב יש מלקות. דאתא קרא למתני מלקות בהצדיקו והרשיעו. אלא על כרחך בעדים משתני. עדים בקרים שהרשיעו ואתו עדי אחריני וכו' והיה אם בן הכות הרשע אם הזמה זו בת מלקות היא שאינו יכול לקיים בה דין הזמה נגורה כגון בעלי בן גרושה או גלות. והפילו השופט והכהו. רש"י. ובגמ' ותיפוק ליה מלא תענה פירש"י כל עושי לאוין מלקות. אלא במקום שפירש לך בו עונש וכאן שאינו יכול לעשות בעונש הכתוב בהן יצקו. ע"כ. ומשני משום דהוי לאו שאין בו מעשה. וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו עמ"ש במשנה ג' פ"ב. ועיין בפרקין משנה ג': שהוא חייב לגלות. וא"ת היאך הם יכולים לחייבו גלות בעדותן. והא יכול לומר מזיד הייתי כדאמרינן גבי אכילת חלב [כדתנן בריש"ג דכריתות] וי"ל דמיירי בשרצו בו רגלים לדבר שנשמע הברזל מקצו. ואיכא למימר דלא נתכוין. אבל קשה מהא דתנן בפ"ב משנה ג' דשוגג ב) [אינו גולה אלא כה"ג דומיא דאונס גולה] [*כלומר וכי לא מיירי נמי בכה"ג]. ואמאי אינו גולה כיון דרצו בו רגלים לדבר וי"ל דשאני שוגג דיש לנו לומר טפי דבשגגה הכהו ועוד י"ל דמיירי שפיר דליכא רגלים לדבר. ומ"מ אונס גולה כגון דשתיק כשאמרו לו העדים. בודאי אי הוה אמר לא

ח) כל עיקר. בתוי"ט ד"ר (פרלא וקרלאקא) ממש. ב) בתוי"ט ד"ק מגומגמים הדברים ופה נתקנו בפי' התוס'.

הרגתיו

פ"א א) ה"ק כילד העדים נעשין זוממין ונעשין, בשאי אפשר לקיים בהן דין הזמה, כאותו עונש שרצו לחייב אותו שהעידו עליו: ב) כהן: ג) דבן חלוצה נמי חלל מדרבנן עכ"פ הוי: ד) ויפסל זרעו מלהנשא לכהן, כשאר חלל, כדכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו: ה) דכתיב ועשיתם לו, ולא לזרעו. [והא דלא נקט הך דינא באמיר שהוא ממזר, דשייך בכל ישראל. דיינו משום דקאי אזוממי בת כהן דסיים בה מסכת סנהדרין ולכן נקט בעדות כהונה [תוס']. ולפעד"נ דקמ"ל דאף בכן גרושה חייבין מלקות, ולא מצו למימר לאסרו בתרומה בתנו

[בסנהדרין מ"ח א'], ואיכ יחייבו להזוממין ממון ולא מלקות כלקמן י"ד. דהכא שאני דאינו ידוע כמה ממון יפסידוהו בכה"ג לוקה ואינו משלם. או ל"ל דנקט בן גרושה משום חלולה, לאשמעינן אף דלו רק לעשותו חלל דלכהן לוקה] : ו) מדהרג בשגגה. [ואי"ל הרי יכול לפטור עצמו מגלות, שיאמר מזיד הייתי. י"ל דמיירי שיש רגלים לדבר שהיה שוגג, כך כ' תוס'. והקשה מהרש"א הרי גם כל"ז אין אדם משים עצמו רצח, רק בהעידו שאכל חלב בשוגג, שיכול לומר מזיד הייתי שאינו רולה לסגיא חולין לעזרה [כתוס' כ"מ ד"ג ב'], משא"כ הכא. ולפעד"נ דגם הכא אלי למימר שאינו רולה לתעות

מלעלות

יכין תפארת ישראל יכין

יבריך' מתקיים שפיר קרינן ביה כאשר זמם לעשות לאחיו. אלא די"ל שדינם אמת שלא חלקה התורה בפסולי יוחסים עיי"ש ('ונראה ראיה לזה דבנמ' אצל בנו"ח לא אמרינן ולא לאשתו אשר זה יפסיק גם למצרי ב'). ובדברי תוס' הנ"ל קשה לי כיון דפסיקא להו הדין דבמעידים על מצרי שני אין אומרים דיעשו העדים מצרי שני (בפי קושייתם הנ"ל) א"כ יקשה על הירושלמי לר' יוסי דס"ל ביבמות דס"ד בכל שאינו פוסל זרעו אינו פוסל לאשתו. א"כ מצרי שני אינו פוסל לאשתו. וישאר קושייתם דאמאי ל"א דיעשו מצרי שני. וצ"ע: [אות ב] תוי"ט ד"ה כיצד כו' זוממים אחרים. ומשכחת לה עוד בהעידו על שורו של אלוני שהרג הנפש והוזמו דאין משלמין הכופר וכן בהעידו עליו שגנב ואין לו לשלם והוזמו אף שגם להם אין לשלם מ"מ אין נסכרים בעבד עברי. והטעם מפורש בסוגייא דכופרא כפרה והני לאו בני כפרה נינהו. ופירוש שלא הרג שורם אדם. והריטב"א כתב כיון דכופרא כפרה אין ממשכנים אותו [דהוי איבעיא דלא אפשיטא בב"ק]. וברמב"ם פסק דמשכנים] וכיון שיודע בעצמו שלא היה כמו שהעידו לא היה נותן וכיון שכן אין כאן דין הזמה (וק"ל דלפ"ז יהא הדין באומרים ששורך הרג שלא בפניך דלא ידע שמשקרים יחיו העדים חייבים לשלם כופר). ובשם הרמב"ן כתב דהטעם דעיקר עדותן לחייבו מיתה בד"ש כדכתיב וגם בעליו יומת ולנבי מיתה בידי שמים לא מעלה ולא מוריד שאין השמים צריכים לעדותן וא"כ לנבי המיתה בידי שמים ל"ש כאשר זמם ומסילא פטורים מכופר שהכופר במקום מיתה בידי שמים היא (*ום"מ לוקים משום דהרשיעו לפנינו את הצדיק) ושאין נסכרים בע"ע הטעם דכתיב ונמכר בגנבתו ולא בזממו. ובכל הנך כיון דלוקים מקרי עדות שאתה יכול להזימה. או דבהני כיון דליכא צד לקיים בהו הזמה לא קאי עליהו כאשר זמם ולא בע' עדות שאתה יכול להזימה (תוס' ריש דף ב') וק' לי מסוגיא כתובות דל"ג ע"א ונימא כל הלוקה אינו משלם וכו' מתקיף לה אביי ונתרי תכ"ד. משמע דאם לאו בני התראה נינהו ניחא יותר דראוי יותר לעונש ממון סעונש מלקות כיון דליכא התראה. אבל אם בני התראה ראוי לומר דלוקה ואינו משלם והא אדרבא בהיפוך י"ל דאם אינן בני התראה שייך להקשות דנימא בכל עדות ממון

דלוקה

פ"א א כיצד העדים. נ' ע"ת: אלא לוקה כו'. מיי' פ"ב מה' עדות ה"ח סמ"ג עשין ק"י טור"מ מ"ו נ"ח: מעידין אנו. נ' ע"ת מיי' פכ"ח מה' עדות ה"ח סמ"ג עשין ק"י טור"מ מ"ו נ"ח:

שנויי נוסחאות

פ"א א באיש פלוני ככי"מ וכי"ף וכלל"ם על איש פלוני; כד"נ את איש פלוני וכ"ה כרס"י וכי"ף כ"י וה'קופס'. או (בן) חלוצה. בכי"מ ליתא; כרל"ם ובן חלוצה וק בסווון. יעשה זה. במסכי"ל ייעשה.. (הוי"ד לגי"ה). (או) בן חלוצה. בכי"מ ליתא. לוקה ארבעים. בכי"מ ..את הארבעים וכן בסווון; ברס"ם סופג את הארבעים ונסמוך לו ק"ה את הארבעים ועי' רס"י. באיש פלוני שהוא חייב לגלות. בכי"מ על איש ..שהייב גלות וכ"ה שהייב גלות בכד"י ובתוס' וכלל"ם; בכי"ף את איש.. שהוא חייב גלות וכ"ה שהיא חייב גלות במסכי"ל.

תוספות חדשים

פ"א א בתוי"ט ד"ה אלא כו' הלא ע"כ בעדים מסתיי כו'. ומה דכתיב והרשיעו את הרשע ובן הכות הרשע לשון יחיד כיון דקאי אעדים. י"ל לאורות דעד אליבי דיעו כשיש הרלקוים במ"ם ע"ב במשנה ז' לו י"ל דכל כ' עדים קרויין בלשון יחיד לאורות דאין הייבים עד שיומו שני ואמאי' ג"כ כאן לע"ג דלא עבדינן בהו דין הזמה ואינו נלמד מכם דעדים זוממין מיהום הוא ואין לך בו אלא הריגתו: (ממהורים"ת ז"ל)

תוספות רעק"א

פ"א א [אות א] הרע"ב סד"ה אין אומרים כו' ואת זרעו. ואפילו אם מעידים על מצרי שני דלא באו לפסול זרעו מ"מ לא אמרינן שיעשה זה מצרי ב'. דמ"מ אשתו נפסלת שפסלה בביאה וקרינן בי' לו ולא לאשתו. תוס'. והריטב"א כתב שאין זה מהור דלגבי זרעו שהם פרשו שלו שייך לומר בעינן באשר זמם אבל לגבי אשתו כיון

הרגתיו. יכול לתרץ ולומר לא הרגתיו שוגג אלא מזיד. כמו בלא אכלתי [חלב]. אבל כיון דסתיק כהודאה דמיא. תוס': אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו. כתב הר"ב שאם נתאלמנה וכו' יטלה לוקח ואם מתה יירשנה וכו' וכך יתנו העדים לבעל. וכך דעת הרמב"ם בר"פ כ"א מה' עדות. ורש"י הקשה דליכא למימר שאותן הדמיס יתנו הזוממים שהרי לא זכות ספיקה באו להפסידו אלא זכות ספיקו שהוא מלפה שאם תמות בחייו יירשנה ויפה כח זכותו מכח זכותה שהוא אוכל פירות הקרקע המיוחדת לכתובתה תמיד. ולא היא. ועוד שהוא מיחזק ועומד. והיא מחוסרת גובייא. ואם באו למכור לאחר זו זכות ספיקה וזה זכות ספקו. שלו נמכר יותר משלה. וזה יהיו הזוממים מחוייבים לשלם. וי"ל דס"ק שמין זכות ספיקה כמה אדם רוצה ליתן בעובדת הגלה שלה. ואותו לא ישלמו שכל השאר היו מפסידים אותו בעדותן. אבל אותם דמיס לא היו מפסידין אותו שהרי עתה כשהוזמו אם היתה רוצה למכרה יתן לה הבעל ברצון עובדת הגלה זו. ובשומא זו מפסידין הזוממין ויתנו יותר מאלו היו שמין זכות ספקו. כילד הרי שהיתה כתובתה מאה מנה אם בא למכור זכות ספקה יתן לו הלוקח חמשים מנה וכשהיא מוכרת כתובתה עולה זכותו ס' מנה. לפי שאין זכות ספקה שוה כמו זכות ספקו. כדפרישים. לכך כשהוא מוכר זכותו בחמשים מנה. היא מוכרת בארבעים מנה. והשתא בדרך זה עולה יפוי כח וזכות הבעל כמה שהיא תחתיו לשמים מנה. וא"נ דאלה"ל דשמין זכות ספיקו. וזהו שנתנין לבעל. ומתני' הכי קאמר אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה זו שהיא תלויה בספק שאם תתאלמן וכו'. ושמין ב"ד זכות ספיקו ויתנו לו. כך פירש"י והתוס'. ומ"ש בכ"מ ברש"י כתב על פירושו שלבו מגמגם בו. לא עיין יפה. שלא על פירושו זה כתב כן אלא על הפירוש ששמע מזולתו. ומיהו ודאי דליכא דמתני' דחיקא טובא לשני הפירושים הללו. גם הרא"ש הקשה עליו. ופי' שהיא כפשוטה על דרך בבא הסמוכה לה. אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז בין ליתנם מכאן ועד שלשים יום וכו'. ה"ג שמין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שחייבוהו ליתן מיד. שתהיה בידו עד זמן שתתאלמן או תתגרש. או שמא לא יצטרך לפורעה לעולם. כי שמא תמות בחייו. אלא דבבא הסמוכה. דשומא ידועה. אבל שומא זו מסיק דשמין באה אם היא יולדת בצער דבר מיתה מצוי בה. וגם אם היא קנתרנית אין הבעל יכול לסבלה ויגרשנה. וכן שמין בקרקע המיוחדת לכתובתה אם היא עידית או זבורית. דבכל זה נותן הלוקח את שיעור: בכתובתה. וא"ת ולחייבו שאר כסות ושונה דהא מפסדי לאשה. וי"ל דמיירי שמעשה ידיה שהן בידו שון כשאר כסות ושונה ושוד י"ל שלאומרת גרשתני וא"כ מחלה לבעלה אותן שלשה דברים. תוס'. ובפירוש שאר כסות ושונה. עיין מ"ש במשנה ד' פרק ד' דכתובות: ב שלא הגיס המביאו לידי מכות. פי' הר"ב מלקות

מלא

אומדין. נ"ק פ"ח פ"ס: אומדין כו' אלף זוז. מיי' שם ה"ג ממ"ב פס מוה"מ שם: [ביי פי' משנה זו בכ"י פ"ם ק"ח ד"ה המעכב למי. במוקי הגכו"ב]: מכאן ועד"לי יום, ירושלמי שביעית פ"י ה"ח: ב מעידין אנו. ד' ע"ח כתובות: ל"ג ע"ג: לוקין ומשלמין, עיין ירושלמי מכות פ"ז ה"ה כתובות פ"ג פ"ח שבועות פ"ד הגה"ו:

שנויי נוסחאות

מעידים אנו באיש פלוני שגירש. כפי' ר"ח מעידנו את איש.. וכ"ה את איש במשנ"ב וכרי"ף; בכי"מ בפלוני.. ולא נתן לה כתובתה. כרי"ף. כתובה. ובין למחר. במשני"ב ובכי"ף בין למחר, בכי"מ. ובין מחר. אומדין. בכי"ק ובכי"ף ד' ריוח אומרין; בד"ל אומר; במשני"ב אלא אומרי'. שאם נתאלמנה. בכי"מ ..נתארמלה ושי' רש"י; בכי"ק ליתא לכל הגגה הזאת עד סוף המשנה. באיש פלוני. בכי"מ ובכרי"ף את איש.. שהוא חייב. בכי"מ שחייב. ליתנו (לו) בד"ל בד"ל ובמשנ"ב ליתנם לו, וכ"ה במשני"ב ובכרי"ף (ובהם ליתן); בכי"מ לתת(ל"ל לתתם)לו. ועד ל' יום והוא אומר מכאן ועד י' שנים. בכי"מ ועד עשר שנים והוא אומר בתוך שלשים יום ונמצא זוממין ועד כס' ערוך לנר. וכ"ה ונמצאו זוממין בכרי"ף ובכל"ם. אומרין. בד"ל אומר. ויהיו בידו אלף זוז. במשני"ב ויהיו אלף זוז בידיו. בין נותנן. במשנ"ב נקלת דפוסים ובכרי"ף ד' ריוח בין נותנין וכן בסמוך; במשני"ב בין ליתנם וכן בסמוך; בכי"מ בין ליתנן לו. (יום) בין (נותנן) בכי"מ ובין (ליתן) וכן הוא בכרי"ף כ"ו: ב מעידין אנו. בפי' ר"ח מעידנו. באיש פלוני.. בכי"מ ובכרי"ף את איש.. שחייב. בד"ל ובכי"ק ובמשני"ב ובכרי"ף שהוא חייב. לוקין ומשלמין. בכי"מ הרי אלו לוקין.. המביאו. במשנ"ב ד"ח המביאו וכן בסמוך מביאו וכ"ה בכרי"ף; בכי"ק שמביאו; בד"ל שהוא המביאו ובכ"ה מביאו גם בסמוך וע' רש"י וע"ב; כפי' ר"ח ליתא (שלא המביאו.. תשלומין) ע"ש:

ראשון לציון

פ"א א תי"ט בסר"ה בכתובתה וא"ה כו' ונפיקום שאר כסות ושונה כו' עיין יכל"מ:

שגירש את אשתו. בפלוני ביום פלוני. וזה אומר לא גרשתי ואני חייב לה כתובה: והלא בין היום ובין למחר. כלומר מה יעלמו לו. אם תאמר כל הכתובה והלא שמא ימות או יגרשנה היום או למחר וסופו ליתן לה גמלא שלא היו מפסידין לאותו כלום: אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו. מספק. שאם נתאלמנה או נתגרשה. יטלה לוקח. ואם מתה יירשנה בעלה. ויפסיד מעותיו שנתן. וכך יתנו העדים לבעל: ב שלא השם המחייבו מלקות. לא המקרא המחייבו מלקות מחייבו תשלומין. מלקות מלא תענה. תשלומין מועשיהם לו כאשר זמם: כל

יגלה זה תחתיו). אלא לוקה ארבעים. מעידין אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה). והלא בין היום ובין למחר. סופו ליתן לה כתובתה). אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו). שאם נתאלמנה או נתגרשה. ואם מתה יירשנה בעלה). מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב להחברו אלף זוז על מנת ליתנו לו מכאן ועד שלשים יום. והוא אומר מכאן ועד עשר שנים. אומדין כמה אדם רוצה ליתן בידו אלף זוז. בין נותנן מכאן ועד שלשים יום. °בין נותנן מכאן ועד עשר שנים: ב מעידין אנו באיש פלוני. שחייב להחברו מאתים זוז. ונמצאו זוממין. לוקין ומשלמין שלא השם) המביאו לידי מכות. מביאו לידי תשלומין). דברי רבי מאיר.

מפסידין אותו שהרי עתה כשהוזמו אם היתה רוצה למכרה יתן לה הבעל ברצון עובדת הגלה זו. ובשומא זו מפסידין הזוממין ויתנו יותר מאלו היו שמין זכות ספקו. כילד הרי שהיתה כתובתה מאה מנה אם בא למכור זכות ספקו יתן לו הלוקח חמשים מנה וכשהיא מוכרת כתובתה עולה זכותו ס' מנה. לפי שאין זכות ספקה שוה כמו זכות ספקו. כדפרישים. לכך כשהוא מוכר זכותו בחמשים מנה. היא מוכרת בארבעים מנה. והשתא בדרך זה עולה יפוי כח וזכות הבעל כמה שהיא תחתיו לשמים מנה. וא"נ דאלה"ל דשמין זכות ספיקו. וזהו שנתנין לבעל. ומתני' הכי קאמר אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה זו שהיא תלויה בספק שאם תתאלמן וכו'. ושמין ב"ד זכות ספיקו ויתנו לו. כך פירש"י והתוס'. ומ"ש בכ"מ ברש"י כתב על פירושו שלבו מגמגם בו. לא עיין יפה. שלא על פירושו זה כתב כן אלא על הפירוש ששמע מזולתו. ומיהו ודאי דליכא דמתני' דחיקא טובא לשני הפירושים הללו. גם הרא"ש הקשה עליו. ופי' שהיא כפשוטה על דרך בבא הסמוכה לה. אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז בין ליתנם מכאן ועד שלשים יום וכו'. ה"ג שמין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שחייבוהו ליתן מיד. שתהיה בידו עד זמן שתתאלמן או תתגרש. או שמא לא יצטרך לפורעה לעולם. כי שמא תמות בחייו. אלא דבבא הסמוכה. דשומא ידועה. אבל שומא זו מסיק דשמין באה אם היא יולדת בצער דבר מיתה מצוי בה. וגם אם היא קנתרנית אין הבעל יכול לסבלה ויגרשנה. וכן שמין בקרקע המיוחדת לכתובתה אם היא עידית או זבורית. דבכל זה נותן הלוקח את שיעור: בכתובתה. וא"ת ולחייבו שאר כסות ושונה דהא מפסדי לאשה. וי"ל דמיירי שמעשה ידיה שהן בידו שון כשאר כסות ושונה ושוד י"ל °שלאומרת גרשתני וא"כ מחלה לבעלה אותן שלשה דברים. תוס'. ובפירוש שאר כסות ושונה. עיין מ"ש במשנה ד' פרק ד' דכתובות: ב שלא הגיס המביאו לידי מכות. פי' הר"ב מלקות

מלא

יכין תפארת ישראל יכין

מלעלות לרגל, או לשאת מלות שבעולם שאינה יולאת משם [בלקמן פ"ב מ"ז]: ז) דכתיב הוא יגוס, הוא ולא זוממיו: ח) וכנון שאין נט בידם. ואע"ג דלא רחיקו אין ראיה. י"ל דמיירי שאמר ששלם בפניהן או ששלם ביום זה ואומרים הם להד"מ שאותו היום רחיקו אלא פרע בעצמו שהיה הוא או היא עמנו במקום פלוני: ט) ור"ל ואיך ישלמו כל הכתובה שלו להפסידו, שמא היום או מחר יגרשה או ימות, ויצטרך בלא עדותן ליתן כתובתה, ונמצא שלא הפסידוהו כלום: י) שיקנה מהבעל זכותו בהכתובה: יא) ר"ל שמין כמה היה אדם נותן להבעל בעבור שיתן לו הבעל היום זכותו בכתובתה, בתנאי שאם לאחר זמן תתאלמן או תתגרש האשה, יתן לה הלוקח סך כתובתה שקיבל, ואם תמות היא בחיי הבעל, שהדין הוא שירשנה בעלה, יהיה הלוקח תחת הבעל, שלא לפרוע הכתובה, ושיהיה הוא הנכסי מלוג ונכסי לאן ברזל של האשה. וכל מה שהיה נותן הלוקח להבעל

עבור זכות כל אלה, זהו מה שלו העדים להפסיד להבעל, דהרי מהשעודו שכבר נגרשה, אינו יכול למכור כל הנ"ל, ולהכי כסך דמי המקח הנ"ל, ישלמו העדים להבעל. [והיינו דאמרינן בש"ס, דשמין בבעל, ובאשה, ובכתובתה. ל"ל שאלוקת הקונה באופן הכ"ל, נותן שיניו בהבעל ובהאשה, מי מהן זקן או חולה שעי"ז שכיח שימות מקודם. גם מי מהן קפדן או כעסן, שעי"ז שכיחי גירושין, כמו שתקנו מה"ע גע מקוכר לבנים קפדנים. גם נותן עיניו בהבדה שימד לה הבעל לכתובתה, הסמינה היא אם רוה. או משויה להשתלף. וגם מתבב מי השאר והכסות שתיב ליתן להאשה משך זמן הנ"ל, וכל זה ישומו הנ"ד. ואי"ל ישלמו העדים מי להאשה השאר והכסות שלו להפסידה. ליתא, דהרי רק לה ולטובתה לא להעיד כמה שאמרו שהגגרשה, לבעבור שתבעה הכתובה מהבעל. ועי' תוס' כתובות [דפ"ע כ']: יב) ר"ל שם חיוב שלהן שבתורה: יג) דשם חיוב מלקות שלהן נפקא מלא תענה, ושם חיוב תשלומין שלהן ילפינן מכאשר

תוספות רעק"א

דלוקח ואינו משלם ומ"ם ל"א מקרי עדות שא"א יכול להזימה דעל עדות ממון דבשום אופן לאו בני תשלומים נינהו לא קאי עלייהו כאשר זמם כמו בב"נ. אבל אי בני התראה נינהו ליכא קושיא כיון דבלא אתרו דליכא מלקות משכחת הזמה בממון בלא אתרו וקאי כאשר זמם גם על עדות ממון א"כ בהתרו בו א"א לומר דילקה ולא ישלם דא"כ בטלה העדות לגמרי דהוי עדות שאא"ל. ולתירוצם קמא דמלקות מקרי יכול להזימה ניחא אבל לתירוצם הב' קשה וצ"ע: [אות ג] בטשנה בין נותנן מכאן ועד י' שנים) מדלא כתב הרע"ב אוקימתא דהש"ס דמיירי בטלוה על המשכון דוקא ראין שביעית משמטתו, צ"ל דהרע"ב ס"ל בהפוסקים דפסקו כל"ב דהטלוה על עשר שנים אין שביעית משמטתו. וקשה לי דלמאי צריכות לל"ק לאוקמי בטלוה עה"מ. הא בלא"ה נימא דלא הפסידו לו הכל דהא מסתמא יעשה הטלוה פרוזבול. ועיין ברמב"א דהקשה הא יהא נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד. ותירץ דרבא לא ס"ל האי דינא. אבל מ"ם קשה כנ"ל דהא מסתמא יעשה הטלוה פרוזבול וינבה חובו וצ"ע. ("אפשר. דלדעת רש"י נכלל בטומר שטרותיו. ולתוס' קתני דבר דמדאורייתא אינו משמט עיין בדברי רבינו בשביעית פ"י מ"ה. ובכתובות פ"ט מ"ט. וד"ל): [אות ד] תי"ט ד"ה בכתובתה שאומרת גרשתני

בל המשלם אינו לוקה. דכתיב כדי רשעתו. על רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו על ב' רשעיות. ומדקאמרי רבנן משלם ואינו לוקה. ולא אמרי לוקה ואינו משלם ש"מ דכל היכא דאיכא תרתי מלקות ותשלומין לא אמרינן ילקה ולא ישלם אלא משלם ואינו לוקה. וכן הלכה:

ג משום לא תענה. שהרי כשאי אפשר לקיים בעדים ועשיתם לו כאשר זמם. כגון מעידים אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה לוקים העדים משום לא תענה. הכא דאיכא אזהרת לא תענה ואיכא גמי כאשר זמם. לוקים שמועים ואין הלכה כר"מ: משלשין בממון. עדים זוממין שחייבין בתשלומין מכלמין הממון לפי מספר העדים. אם היו שלשה עדים והוזמו. כל אחד משלם שלש הממון שהיו רוצים להפסידו: ואין משלשין במכות. שאין כל אחד מהעדים לוקה שלש מלקות אלא כל אחד לוקה ארבעים דבעינן ועשיתם לו כאשר זמם. וכל אחד מהם מבקש להלקות הגדון מלקות שלש וממון מלטרף כשיתן כל א' מהם שלש הרי קיבל

וחכמים אומרים כל המשלם אינו לוקה:

ג מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות ארבעים. ונמצאו זוממים. לוקין שמונים. משום (שמות כ') לא תענה ברעך עד שקר. ומשום (דברים י"ט) ועשיתם לו כאשר זמם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אין לוקין אלא ארבעים[מ"ו]. משלשין בממון[מ"ז]. ואין משלשין במכות[מ"ח]. כיצד[מ"ט] העידוהו שהוא חייב להברו מאתים זוז. ונמצאו זוממין משלשין ביניהם[נ"]. אבל אם העידוהו שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין כל אחד ואחד לוקה

דלבתר דגלי לן קרא והלדיקו דסייך ביה מלקות. יש לומר דלקי מלא תענה [עיין מ"ש במכה דלקמן] ובגמ' ורבנן האי לא תענה מאי דרשי ביה [דממון ודאי לא בעי אזהרה. תוס'] מבעי ליה לאזהרה לעדים זוממין [שמעידין באיש פלוני שחייב מלקות דלא עבר עונש הגוף אא"כ הזהיר. תוס'] ורבי מאיר נפקא ליה מוהכמאריס ישמעו וירלו ולא יוסיפו עוד ורבנן ההוא מיבעי ליה להכריזה [לאחר שנענשו לריכין ב"ד להכריז [על] כך וכך נהרג פלוני כהיום דתנן במכה ד' פרק בתרא דסנהדרין לענין זקן ממרא] ור' מאיר הכריזה מיבעי וירלו נפקא ולאזהרה מלא יוסיפו. [ומ"ש הר"ב ש"מ דכל היכא וכו' כלומר גבי עדים זוממים דהוו קיימינן. דהא בפ"ה דב"ק מכה ג' כתב דבכל התורה כולה לוקה ואינו משלם מון מהובל וכו'. אלא ה"ק בענין עדים זוממים. לענין הרמב"ם שזה בעדים זוממים. והחובל בחברו בלבד]: **ג** משום לא תענה. לענין הר"ב שהרי כשאי אפשר לקיים בעדים ועשיתם וכו' הכא דאיכא וכו' לאו דאתיא ליה במ"ש דהא ק"ו פריכא הוא. דאדרבה דמשום בא"א לקיים וכו' הלכך לוקה. אבל כשמתקיים אימא דהו לא לקי משום לא תענה אלא ה"ק דהוא"ל ומשכחת לה שחייבהו הכתוב להלקות משום לא תענה כשא"א לקיים וכו'. כדכתיב והלדיקו את הלדיק וכו' הלכך הו נמי מחייבהו משום לא תענה אפי' כשמתקיים ועשיתם כיון דגלי לן קרא דוהלדיקו דסייך ביה מלקות בלא תענה הלכך לעולם נחייבהו מכוח לא תענה ובהך סברא כיון דגלי לן קרא וכו' כמ"ש במכה דלעיל לא פליג אדרבנן אלא דר"מ יליף ממוציא שם רע כדכתבתי לעיל. דהואיל ומוציא שם רע חייב בלא מעשה הכי נמי עדים זוממין. וכיון דגלי לן וכו'. וא"ת ומ"מ תקשה להר"ב ל"ל למתני בא"ת דהרי כשאי אפשר וכו' תיפוק ליה משום דנפקא לן ממוציא שם רע וכו' לא קשיא דמוציא שם רע גופיה לא ידענא דלקי אלא מוהיה אם בן הכות הרבע. דלמדנו ויסרו דבמוציא שם רע מוסרו דסורר ומורה והתם כתיב בן. וילפינן ליה מבן הכות הרשע כמו שסביאו התוס' בד"ה גמר [ממוציא שם רע] וכו'. גמ' דכתובות פ"ד דף מ"ו: משלשין בממון. כתב הר"ב אם היו שלשה עדים וכו' דהא מקשינן ג' לענים. כדתנן במכה ז'. ועוד י"ל דמשום מלקות אילטריך לאסבורי בשלשה דמלקות אפשר בהשלשה. ביגיע לכל אחד[ואחד]י"ג ואי אפשר לאגוזתו לענים: ואין משלשין במכות. כתב הר"ב דבעינן ועשיתם וכו' וממון מלטרף וכו' הרי קבל וכו' אבל להלקות שלא קיבל כלום אלא שמלקים לעדים כאשר זממו להלקותו ואע"פ שיהיו נלקים בין שלשתן המלקות האחד. לא נתקיים כאשר זמם שאין כאן מלקות

יכין — תפארת ישראל — יכין

מכאשר זמם: יד) דקיי"ל בעדים זוממין ובחובל בחבירו [ונגנב וגזלן, כמכות דט"ז ח'], דאף שנתחייבו בחטאן מלקות ותשלומין, בפירוש חייבתן תורה רק תשלומין ופטורים ממלקות. משא"כ בשאר עבירות, כשבאין בהם חיוב ממון ומלקות כאחת, לוקה ואינו משלם [עי' כתובות דל"ב ב' ורמב"ם פ"ב מגניבה]: ולכי קיי"ל: מז) ר"ל מחלקין חיוב התשלומין של הזוממין, כפי מספר העדים, שיתן כל אחד חלקו: יז) ר"ל אם רצו לחייב לאדם מלקות והוזמו, אין מחלקין המלקות לפי מספר העדים, רק כל א' וא' ילקה: יח) כ"ל דשולל כולה, כדי דלא תימא דוקא בנתחייבו מלקות משום לא תענה. כגון שהעידו שהוא בן גרושה, אין משלשין במכות. אלא אפילו בנתחייבו מלקות משום כאשר זמם, כגון שרצו לחייבו מלקות, דדמי לרצו לחייבו ממון, אפ"ה רק בממון משלשין ולא במלקות:

כך יפטרו העדים מלשלם לה. וגם יצטרך לומר דמתני' דלא כר"מ דס"ל דדבר שבממון תנאו בטל ולא מהני מחילתה. ואמאי ל"א בפשיטות דהיא אומרת אחר כך שגירשה בפניהם ושפיר מסהדי והמזומים משקרים. או שאומרת שגירשה בפני עדים אחרים מקומם שהעידו אלו כיון דמודית שהעדים העידו אמת או שמקודם נפטר לה א"כ לא נפסדה בעדים אלו וא"צ לשלם לה מדין הוסה דהא מודית דכבר נפסדה בשכ"ו מקומם. וצ"ע: (ואף דבאמת אינה מגורשת ומוכרחים לסברא דמחלה. אך קושית רבינו כיון דמודית אין כאן חיוב על העדים וד"ל): **ב** [אות ה] תוי"ט ד"ח כל המשלם. ובגמ' ורבנן האי לא תענה כו') לא זכיתי להבין דמשמע דס"ד דהש"ס דס"ל לרבנן דליכא מלקות משום לא תענה. הא בבן גרושה באמת לוקים ואצטריך לאו דל"ת לזה. ואם דפירכתא דבמעידים שחייב מלקות וחזומו דללקו שמונים ומתרץ דההיא לאזהרה לע"ז הייגו דלוקה משום כ"ז היצרך הלאו לזה לאזהרה ללקות משום כ"ז ואינו לוקה על לא תענה בפ"ע. הו"ל למסרך הכי כיון דבבן גרושה לוקה לילקי בזה שמונים אבל לישנא דל"ת מאי דרשי ביה אינה מיבן וצע"ג: גם קשה לי בדברי תוס' ד"ה ורבנן וא"ת דלא לילקי משום דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכו' וי"ל דעדיפא מינה משני. משמע דהו"מ לתרץ כן אלא דעדיפא משני. ותמוה לי איך אפשר לתרץ כן. א"כ בבן גרושה אמאי לקי וכן לתירוצם דעדיפא משני עדיין יקשה אמאי לקי בב"ג הא הוי לאו שניתן לאזהרת מב"ד. וכן במה רחקשו דלמ"ל כדי רשעתו למה לא הקשו על גוף הדין דאמאי לקי בב"ג. וצלע"ג:

כל המשלם. מויי פ"ח מה' גזלה ופ"ח מה' נכלדין ס"ב מה"מ מ"ו ל"מ: **ג** מעידין אנו כו'. ל' ת"ת: אין לוקין כו'. מויי פ"ח מהלכות שלום ה"ח כמ"ג בעין ק"י:

שנויי נוסחאות

ג באיש פלוני. בכי"מ את איש. מלקות. בכי"מ מכות. כאשר זמם. בד"ל ..זמם וגו'; בכי"ק ובמכי"ל ..זמם לעשות לאחיו. אין לוקין. בד"ל ובכי"ק ובמכי"ל אינן לוקין. שהוא חייב. בכי"מ שחייב וכן בסמוך. (אבל אם) העידוהו. במכי"ל ובכי"ק ליתא. ארבעים. בכי"מ את הארבעים.

תוספות חדשים

ב תוי"ט ד"ה כל המשלם כו' והא לא תענה לאו שאין בו מעשה הוא. ולפי' לרבי יוחנן דאמר בסנהדרין דעקימת שפתים הוי מעשה הא לוקמינן התם דף ס"ה דשאי עדים זוממים שיקח בהלאים כו' והלאים אין בו מעשה. (הרמ"ן):

תוספות רעק"א

גרשתני כו'. ואע"ג דהאשה שאומרת גרשתני נאמנת דהחזקה אין אשה סעיה פניה בפני בעלה ה"מ היכא דליכא עדים. אבל הכא דאיכא עדים דמסייעי לה מעיה וסעיה. תוס'. ואף דאם לא העידו היתה נאמנת. מ"מ הפסידו בעדותן דאם לא העידו באמת לא היתה יכולה להעיז. מהרש"א. ולענ"ד בפשוטו כיון דקורם עדותן לא היתה אומרת גרשתני ואגן דנין השתא דאינה מגורשת והבעל פטור ממילא בעידנא דאסהידו עדיין לא נתחייב הבעל ממון וכיון דאנו דנין השתא דאינה גרושה מה בכך דהיתה יכולה להפסיד הבעל בשקר וכי בשביל זה יפטרו העדים. ודו"ק. ('עיין בתוס' יבמות דף קס"ז סוף ע"א ודו"ק). ובעיקר דברי תוס' תמוהים לי דלמאי צריכים לבא מדין מחילה דלפ"ז מיירי ע"כ באומרת מיד גרשתני דאי לאחר שהעידו העדים מה בכך דמחלה הלא העדים בעדותן הפסידו לה שכ"ו וכי בשביל שמחלה אחר

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

מלקות אחד כלל משל"כ בממון שמלטרף ויש כאן קבלת ממון כאשר זמם להגיע ממנו: **ד** עד שיזומו את עצמן. כתב הר"ב דכתיב וקנה עד שקר העד. עד שיהיה השקר בגופן של עדים מדלא נאמר עדות שקר. הרמב"ם: אין אלו זוממין. והוא עדות מוכחשת ונדחו דבריהם של אלו [ואלו] וכאילו אין שם עדות כל עיקר. הרמב"ם: שהרי אתם הייתם עמנו וכו'. ואין אלו יודעים אם זה הרג את זה ביום זה במקום פלוני כמו שאתם אומרים לו לא הרגו. הואיל והעדים שהזומם לא הסגיחו על עצמה של עדות כלל. אם אמת היה לו שקר הרי אלו זוממין. אבל אם אמרו ביום זה ובמקום זה סייעו עמכם ועם אלו כל היום ולא היו דברים מעולם הואיל והכחשה בעדות עצמה היא אינם זוממים ואל"ל אם לא אמרו כלל עמנו הייתם אלא שאמרו ההורג וההרוג היה עמנו אלא כת הראשונה ולהל"מ שזו מוכחשת היא. מהרמב"ם

ד אין העדים נעשים זוממין עד שיזומו את עצמן(ב). כיצד אמרו מעידין אנו באיש פלוני. שהרג את הנפש. אמרו להם היאך אתם מעידין שהרי נהרג זה או ההורג היה עמנו אותו היום במקום פלוני אין אלו זוממין(בא). אבל אמרו להם היאך אתם מעידין. שהרי אתם הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני(בב). הרי אלו זוממין ונהרגין על פיהם(בג): ה באו אחרים והזימום(בד). באו אחרים והזימום אפילו מאה כולם יהרגו רבי יהודה אומר איסטסית(בה) היא זו(בו) ואינה נהרגת אלא כת הראשונה

ארבעים(בח): **ד אין העדים נעשים זוממין עד שיזומו את עצמן(ב). כיצד אמרו מעידין אנו באיש פלוני. שהרג את הנפש. אמרו להם היאך אתם מעידין שהרי נהרג זה או ההורג היה עמנו אותו היום במקום פלוני אין אלו זוממין(בא). אבל אמרו להם היאך אתם מעידין. שהרי אתם הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני(בב). הרי אלו זוממין ונהרגין על פיהם(בג): ה באו אחרים והזימום(בד). באו אחרים והזימום אפילו מאה כולם יהרגו רבי יהודה אומר איסטסית(בה) היא זו(בו) ואינה נהרגת אלא כת הראשונה**

קיבל מה שרצו להפסידו בין כולם אבל מכות לא מצטרפין: **ד** עד שיזומו עצמן.(ג) שיזומו אותן בעסקי גופן. לא בעסקי ההורג [וההרוג] כדמפרש ואזיל ונפקא לן מקרא דכתיב (דברים י"ט) והנה עד שקר העד. עד שיהיה השקר בגופן של עדים: **ה** ואפילו היו מאה. כתות שהעידו זו אחר זו בעדות אחת וכת א' הזימה את כולן. כולן יהרגו: (ד) איסטסית היא זאת. כלומר זאת הכת סרה וסטית היא שכך נטלו עלה ביניהן להזים כל הכת להעיד בעדות זאת פירוש אחר (ג) איסטסית היא זו. וכי עדות זו [יורה] של (ד) איסטסיס היא. שלובעת כל הנוגע בה: אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד. דסבירא ליה לר' יהודה דלאחר דאתזמא לה כת ראשונה. תו לא מקבלים שהדותא דכת שניה דאתיא לאחתויא לאחהד בתרה ואי אשהדה ואיתזמא לא

ונהרגין על פיהם. ר"ל שיהרגו העדים על פי אלו שהזימו. ואע"פ שהם הרי ותרי לפי שהעדות של עצמם של [עדים] ולא באו להעיד על [עצמה] של עדות לא לקיימה ולא לבטלה. לפי שהם אומרים אין אנו יודעים אם זה הרג כמו שאתם חושבים לו שלא הרג ואין עליו לדעת עדות אבל מה שאנו מעידין שאתם הייתם במקום פלוני ביום פלוני. לפיכך שומעין דבריהם ויהרגו העדים. הרמב"ם. ולכאן הטור סימן ל"ח ומפני זה האחרונים נאמנים כיון שמעידין על נופן של העדים וכן אינן נאמנים על עצמן לומר לא עשינו כך וכך והוי כאילו העידו עליהם שהרגו נפש לו שחללו שבת. ע"כ. ונראה לפסקו כל שאמרו עמנו הייתם הרי הם מעידים על נופן וכאילו אמרו שהרגו נפש וכו' ואפי' העידו ג"כ על הורג והרוג: **ה** איסטסית היא זו. כתב הר"ב כלומר זאת הכת היא סרה וכו'. ובגמ' אפי' כת ראשונה נמי לא אמר ר' אבהו שקדמו והרגו. מאי דהוה הוה [ולמה לי למתני אלא כת ראשונה] אלא אמר רבא ה"ק אם אינה אלא כת אחת נהרגת. אי איכא תפי אין נהרגין. הא בלבד קאמר [משמע שם עוד אחרת]. קשיא. (*ולקמן אכתוב בזה]. ומ"ש הר"ב פירוש אחר וכו' דסבירא ליה לר' יהודה דלאחר דאתזמא לה כת ראשונה תו לא מקבלים שהדותא דכת שניה וכו' דלא קרינא לה ועשיתם וגו' וכן פי' הרמב"ם. ויש להמוה מאי איסטסית היא זו. והא לאו מבוא המזמין קאתינן עלייהו. אלא משמע איפכא דהא מבוא לתו לא מקבלים שהדותא וכו' הוא ומחזיקין למוזמין ולכל המעידים כמותם שהם שקרים ושהמזימים העידו באמת. ונראה בעיני דיש לפרש דר' יהודה שאמר איסטסית היא זו לדבריהם דרבנן קאמר להו לדבריכם דסבריתו דמקבלים שהדותא דכת שניה. ואין מחזיקין למוזמים ולמעידים כמותם שכולם עדים שקרים הם. אפ"ה לא הוה לכו לדון להריגה לכל המוזמים. אלא הוה לכו לומר איסטסית היא זו אבל לדידי בלאו הכי אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד. מבוא דאין מקבלין וכו'. וא"ת ומאי דוחקיה דהרמב"ם דמפרש דר' יהודה לדבריהם דרבנן קאמר להו. ונראה בעיני משום דלפי מאי דמפרש הרמב"ם ניחא ליישא דמתני' דתנן אלא כת הראשונה בלבד ואזלה לה קושית הגמ'. דהא השתא דאמרן דלר' יהודה לאחר דאתזמא כת הראשונה תו לא מקבלים וכו' לא משכחת אלא דוקא לי קטלה לה לכת הראשונה: ולפיכך שפיר קתני אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד אבל היא נהרגת ואפילו איכא תפי דאי לאו הכי שאינה נהרגת לא משכחת דלא מקבלין שהדותא דכת שניה אבל גמ' דסלקא לה למתני' בקושיא היינו דסבירא ליה דלא אמרי' טעמא דר' יהודה משום דאין מקבלין וכו' אלא דטעמיה כפשטא וכפי' הראשון שכתב הר"ב. ואל תקשה דאף ע"ג דליישא דמתני' ניחא לפירוש הרמב"ם מכל מקום לא הוי ליה לאחדם סברא זו בדברי ר' יהודה דס"ל דאין מקבלין וכו' ולפרש דלא כהגמ'. דאה"נ דאיהו לא חידש סברא זו. ולא מלבו היתה זאת אלא סברא זו עצמה. היא סברא שנזכרת בגמ' בדברי ר' יהודה בהאי עובדא דהיא איתהא דאיית' סהדי ואשתקור ואיית' סהדי

ר אין העדים. ה' פ"ח מי"ז פ"ח פה' עדות ה"ב: אבל אמרו לדם. ב' פ"ח: ה באו אחרים. ה' פ"ח מי"ז פ"ח מה' עדות ה"ג ופ"ב ה"ו ה' ו' עדות מ"ו מי' ל"ח: איסטסית. פ"ל מוס' ה' ע"ב ד"ה ו בפסיקתא:

שנויי נוסחאות

ד שיזומו (את) עצמן. במכב"ב שיזומו.; בד"ל וכק"ק שיזומו.; בכי"ף ליתא וכן ליתא בתוס' (ומס שיזומו) אולם בתוס' ד' ווינ"ל וקרקא שהוזמו עצמן; בממוקי יוסף שיזומו בעצמן. ועי' בפי' כ"מ. (אמרו). בכי"מ ליתא. באיש פלוני. בכי"מ וברי"ף את איש.. מעידין שהרי נהרג זה או ההורג היה. במכב"ל ..חנהרג הזה..וכ"ה בכי"ף; במכב"ב ד"מ ..או ההורג זה.. וכ"ה בכי"ף כ"י; בד"ל וכק"ק מעידין שזה הרג את זה שהרי ההורג היה. (אותו היום). ברי"ף באותו היום; בכי"מ ליתא. שהרי (אתם) הייתם עמנו אותו היום). בכי"מ שהרי עמנו הייתם וליתא: **ה** אפי' מאה כולם יהרגו. בכי"מ אפי' הן מאה יהרגו; במכב"ל .. יהרגו, איסטסית. במכב"ב איסטסיות ועי' רס"י והוס', בד"ל אסטסים; במכב"ל ועי' רע"ב; בכי"ק אסטסיות; איסטיסים; בכי"מ אסטני". וא נה נהרגת. במכב"ל אינה..; במכב"ב ואינו נהרג וכ"ה במשניות שם פי' הרע"ב דפוס רלסון, ריוון ומנטובה; בכי"מ אין נהרגין. הראשונה. בכי"מ ראשונה.

תוספות רעק"א

ד [אות ו] חי"ם סד"ה במקום פלוני. שמהלך יום ולא תליא בגמלא פרחא. גם'. ולדעת תוס' יבמות קס"ג ע"א בשם הר"ר מנחם אם העדים סתרצין עצמן שהלכו בגמלא פרחא נאמנים אלא א"כ שתקו מדלא אמרו הכי ש"מ רבשקר העידו:

ח) ברע"ב ד"ל וכד"ם וכד"ק שיזומו. ב) כ"ם ברע"ב ד"ל וכמו הוא. ג) כאן כתוב ברע"ב ד"ל איסטסית ואינו נכון. ד) כ"ם ברע"ב ד"ל ברפ"ב ד"ק איספסים.

יט) דדוקא בממון מתחלק, דכשיקבלו הדיון, הרי מצטרף בידו כפי שרצו להפסידו, ומתקיים שפיר כאשר זמם. אבל במלקות אם יצאו לכל א' רק חלק מה מהמלקות, הלוך יתקיים כאשר זמם, הרי הם רצו לחייבו מלקות שלם: כ) ר"ל בגוף עצמן: בא) ואפילו אומרים ג"כ עמכם ועם הסורג והנסרג, עכ"פ הרי הכחישו בעדות עצמה, והו"ל הכחשה ולא הזמה, מיהו העדות בטל: כב) שרחוק ממקום המעשה שאמרתם, יותר ממהלך יום. [כ"כ שר"ן, וכן בעתיק רתו"ע. ואתמ"כ רבותינו ז"ל, קיצור לשון כאן, דהרי בש"ס [ד"ה ח] אמרי' בפירוש דפני ממזרת בירה למערב בירה, בכדי דלא יוכל לראות ממקום הזמה למקום המעשה. אלא כשלא כוונו השעה, כגון שהעדים שידו שהרג בלפרת, והמזימין אומרים דבפניה היו עמהן במקום אחר, אז לריך שיהיה כין ב' המקומות יותר ממהלך יום, ובדקאמרינן התם בש"ס]: כג) דזאת עדות אחרת היא, דהיינו על גוף העדים, והאמינתן תורה. משא"כ בכל הכחשה למה נאמין לאלה יותר מאלה. [מיהו בדיני נפשות, אפילו וודאי הוכחשו, כגון שבא הרוג ברגליו, פטורים מכלום, מדסו"ל לאו שניהן לאזהרת מיתת כ"ד שאין לוקין עליהן מלקות, רק מכת מרדות [רמב"ם פי"ח מעדות ה"ו]. ולפ"ז מ"ש [שם ה"כ] דבאמרו עמכם ועם הנידון היינו, בדיני נפשות פטור, מדסו"ל הכחשה, דלא ידעינן מאן מנייהו מבקרן. ק' הרי אפילו ידעינן שבקרו פטורים. נ"ל דהתם מיירי באומרים שהרג בשוגג ותיב גלות]: כד) המזימין הראשונים הזימו גם לכת עדות הב': כה) בלשון יון מחלוקת וערעור: כו) ר"ל שעוררין

סהדי ואשתקוד וקאמר ריש לקיש הוחזקה זו. ואמר ליה ר' יוחנן אם הוחזקה זו כל ישראל מי הוחזקו. ואמרינן לימא ר"ל דאמר כר' יהודה ור' יוחנן דאמר כרבנן. אמר לך ר' יוחנן אנא דאמרי אפי' לר' יהודה ע"כ לא קאמר ר' יהודה אלא התם דאמרי אנן כ"ע גבי הנהו הוו קיימי וכו' ופי' הרי"ף לימא ר' יוחנן דאמר כרבנן דכיון דאמרי רבנן אפי' מאה יהרגו. שמעינן מינה דסברי רבנן אע"ג דחזומא דאשתקוד אי אתיא כת בניה ומסהדא על אותו פלוני שהרג את הנפש מקבלינן סהדותא וקטלינן אפומה. וכן אי אתזמא לה כת בניה ר"ע מברטנורה

לא קטלינן לה. דלא קרינן לה ועשיתם לו. דהא לא קטלינן אפומה. ואן הלכה כר' יהודה: ן עד שיגמר הדין. של הגדון שיהרג על פיהן [ואחר] כן הוזמו: ן ומנין אפילו מאה. שסנים מזימין מאה שהעידו יחד: מה שנים אינן נהרגין עד שהוזמו שניהן. דכתיב (דברים י"ט) והנה עד שקר בלבדו): ן אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין). שהרי הצדוקין אומרים עד שיהרג. שנאמר נפש תחת נפש. אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר (דברים י"ט) ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. יוהרי אחיו קיים). ואם כן למה נאמר נפש תחת נפש. יכול משעה שקבלו עדותן). יהרגו. תלמוד לומר נפש תחת נפש הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין): ן על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת (דברים י"ז). אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט הכתוב בשלשה אלא להקישלב) שלשה לשנים. מה שלשה מזימין את השנים לג) אף השנים יזומו את השלשה. ומנין אפילו מאה לד) תלמוד לומר עדים לה). רבי שמעון אומר מה שנים אינן

דאמרי' דר' יוחנן אמר אפילו לר' יהודה לא קיימא הך סברא אלא טעמיה דר' יהודה משום דאמרי' אנן כ"ע גבייהו הוו קיימי כלומר אסטסית היא זו. וכפירוש הראשון שכתב הר"ב ועל המסקנא הזאת ודאי דקשיא הא בלבד קאמר וליכא לפרוקה. וכ"כ הרמב"ן בספר מלחמות דזו הסוגיא דקאי ליכא דמתני' בקושיא דוקא למסקנא היא אבל אליבא לימא דאמרן לא קשיא. אלא אדרבא דוקא כשכת הראשונה נהרגת הוא [דמשכחת] דלא מקבלין אבל בלאו הכי לא. ולפי שלאותה סוגיא דלימא ניחא ליתא דמתני' ולא קאי בקושיא. מש"ה תפס לו הרמב"ם בפירוש המשנה כפי לותה סוגיא. אע"ג דלמסקנא הגמ' לא קיימא לפי שראה בעיניו יותר לפרש המשנה בהא קיימא בלא קושיא. ועלה בידינו ששני הפירושים שכתב הר"ב גם שניהם הם בגמ' ושהראשון שכתב הר"ב הוא האחרון שבגמ' ובמסקנא. אלא דליתא דמתני' קאי בקושיא דלא הוה למתני בלבד. והפירוש האחר שכתב הר"ב הוא הראשון שבגמ' בדסלקא דעתיה לימא וכו'. ולאותו פירוש ניחא ליתא דמתני' ובדוקא נקטה בלבד. ויש לנו ג"כ מכל זה ששני הפירושים שזכר הר"ב בפירוש מלת אסטסית ["והלוף הגירסאות] גם שניהם עולים לשני הפירושים. ולא חלקם הר"ב אלא לפי שהראשון הראשון מלא בפירש"י והעתיקו בלשונו פי' המלה ופי' הענין. והלשון האחרון מלא בפירוש הרמב"ם ובדברי הרי"ף והעתיקם ג"כ בלשונם בפירוש המלה והענין. אבל ודאי דלשני הלשונות פירוש מלת אסטסית וגרסתו אינה נתלה כלל בפירוש הענין: ן שנאמר נפש תחת נפש. בעדים זוממין כתיב ולא תחוס עינך נפש בנפש. רש"י. *)[*ולא גרסינן במשנה נפש תחת נפש שאותו כתיב בפרשת משפטים בוני ינלו]: לעשות לאחיו והרי וכו'. משמע שהרי לאחיו עדיין קיים. רש"י: יכול משעה שקבלו עדותן. ובאת להם הזמה מיד קודם גמר דינו של גדון יהרגו. רש"י: עד שיגמר הדין. דהשתא מקיימו שפיר נפש תחת נפש דמשיגמר דינו מקרי גברא קטילא. כדאשכחן במשנה ד' פ"ח דסנהדרין ואם משגמר דינו ברח וכו'. ועמ"ש במשנה ט' דאחר שנהרג לא וע"ש: ן להקיש אלשה לשנים. ה"ג בכל המסחאות והכי מ יהי לה בכוף ב"ב דף ק"ס. ולכאורה אפכא הוה ליה למתני להקיש שנים לג': מה ג' מזימין הנשים. דהא רובא מינהו. כ"י: ת"ל עדים. לומר אפילו מאה אין להם אלא דין שני עדים. כ"י. והתוס' כתבו תימה לימא דעדים אתא אפילו לארבעה ומגלא אחד מהן קרוב או פסול יותר מן הפלא דכתיבי בקרא אבל מפי מארבעה לא. וי"ל דכיון שכת אחת מזמת בתי כחות ה"ה מאה. ע"כ: ר"ש אומר מה שנים אינן נהרגים וכו'. ר"ש סתמא ר"ש בן יוחאי הוא שהוא תלמיד ר"ע ואין להוש בנשנה קודם לרבו כמ"ש התוס' ב"מ דף ד' [סוף ע"ב] אבריתא. ובבר כתבתי כיולא בזה במשנה י' פ"ג דבכורים: [*מה שנים וכו'. כתב הר"ב ואמר מר וכו'. ועיין עלין בפירושו

*) הדברים האלה מובאים ע"י התוי"ט בסוף סדר טהרות (ד' קרלקא) בהסמעות.

יבין תפא"ת ישראל יבין

שעוברין זה על זה, להזיז בעלת רשע לכל המעיד בדבר זה: כז) ר"ל אותן שהוזמו מכת השניים. דס"ל לר' יודא דאין מקבלין זוממי זוממין: כח) של הגידון: כט) ר"ל דשמעע מוקרא שאחיו עדיין קיים: ל) והוזמו: לא) ואע"ג דקרא דנפש בנפש רק ברולח כתיב. עכ"פ הש"ס ילף נמי מנה עדים שרצו לחייב מלקות בג"ש דרשע רשע, והייבי גלות ילף מנה בג"ש דרולח רולח. [והקשה מי הכ"ת המופלג ר"ה יעקב עזריה שליט"א כיוס כר מלוה שלו, דעכ"פ מדיקט הש"ס למחייבי מלקות ולמחייבי גלות לכל חד קרא באנפי נפשיה, ש"מ דלא גמרינן חד מחבריה אע"ג דשניהן דינן במלקות, א"כ עכ"פ מג"ל בהעידו שהוא בן גרושה וכן תלוה, שאין לוקין עד שיגמור דדין. וכ"ל דלאחר שנלתה תורה מנ"ש דרולת רולת דלף במלקות שאינו מבאבר זמם רק מלת תעשה, נמי אינו לוקה עד שיגמור הדין, א"כ בעדי בן גרושה נמי הכי: לב) כל לשון היקש כ"ל דר"ל כמקום בקירבים, כמשמוך ב' נופים זה אל זה. ה"ל לסמכו ודחקו ב' הכתובים יחד, והתפעלו זה מזה, כמונח זה כך כוונת זה: לג) דרוב הם: לד) ר"ל שנים מזימין ק': לה) דמשמע דגם עובא אין להם עדיפותא רק כב' עדים:

ראשון לציון

ן במשנה שנאמר (נפש תחת נפש) נ"ל נפש בנפש וכן לקמן (נפש תחת נפש) נ"ל נפש בנפש (דברים י"ט) וכן כתב המהרש"א וכן מתחיל דבריו של רש"י נפש בנפש בעדים זוממין כתיב לא תחוס עינך נפש בנפש ועי' יסל"מ: תוי"ט ד"ה שנאמר נפש תחת נפש כו' עמ"ש לעיל כס"ד בגוסחא זו במתני' וגם לקמן (דף ד' ע"ב. טורא ז') ממנה ע' ד"ה וכשייה כו' כתב הרי"ע דהוא ניחא דקרא דאמר נפש תחת נפש כו' וקא"ל: ן מתני' אלא להקיש אלשה לשנים כ"כ מ"ש ע"כ בהרא"ש אינה לבאה וחידוש מהרי"ע אלא ראה גירסת הרא"ש:

שנויי נוסחאות

ן אין העדים זוממין נהרגין. בכי"ק וכו' סנ"ל ..הזוממין. יבכי"מ ובכרא"ש אין העדים נעשין זוממין. שיגמר הדין. במבנ"ל שייגמר ובקסמון שיהרג (נפעל): בכרא"ש ..הדין על מיתה. (שהרי) הצדוקין. בכי"ק ליתא ובכרא"ש ליתא. שיהרג שנאמר נפש תחת נפש. בכי"מ ובכרא"ש שיהרג הגדון שנ' נפש בנפש וכ"ה בכמ"י ועי' רש"ל. א"ל (חבמים). בד"מ ובכי"מ ליתא. וא"כ. בכי"מ ובמבנ"ל א"כ. למה נאמר נפש תחת נפש יכול כו' הא אינן. בכי"מ. נא' נפש בנפש הא אין והבאר ליתא וכ"ה בכרא"ש (ובס מה ת"ל נפש בנפש): י עדים עדים או שלשה עדים. בכי"מ. או על פי שלשה.. ובתו כלן המלות על פי בעשות עפ"י כה"ק בלוס מוגהים (כאבר כבר העירנו ע"ז בס"ל בכמה מקומות) וכ"ה ע"פ גם בכי"ק ובכרא"ש אך שם ליתא למלות יומת המת ויכול היות כי הכונה לפסוק ט"ו בס כפ' יש בעניות העדים זוממין אך לפ"ו היה נ"ל שם עפ"י שני.. ולא שנים. אך גם שם יש ספרי כה"ק בלתי מוגהים שכתוב בשם שנים והגר"א כנים כן במבנ"ל עפ"י שני עדים או ע"פ שלשה.. ונכון הוא, אך הילקוט סדרו בפרשה י"ז ע"ם ועי' ד"ם. פרט (הבחוב) בשלשה. בכי"מ פרט לך.. וכ"ה בכרא"ם (ובס ליתא); במבנ"ל ליתא למלה בשלשה; בכי"ק ..שלשה. שלשה לשנים. בכרא"ם כאן שנים ל ש ל ש ה ועי' הוי"ט ובכרא"ל: מזימין כו' השנים יזומו. בכי"ק מזומים.. יזמו וכ"ה מזמין גם בד"ל וכ"ה יזמו גם במבנ"ל (ובס שנים); בכי"מ..שנים מזימין וכ"ה בכי"ק ובכרא"ם. (אחר) השלשה. במבנ"ל ליתא. אפילו מאה. בכי"מ שאפילו..; בכי"ק אפילו הן.. וכ"ה בתוס' ובכרא"ם. ר' שמעון. בכרא"ם ר' ישמעאל.

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

בפירושו למשנה ג' פ"ו דסוטה]: **עד** שיהיו שלשתן זוממין. עיין מ"ש במשנה ב' פ"ה דסנהדרין בשם התוס' דדוקא בשניהם עדותן וכו'. ומ"ש הר"ב והוא שהעיד וכו' בתוך כדי דבור. דוקא בשלישי וכן אם הם יותר אבל לא בשנים הראשונים וכ"כ בהדיא הטור סימן ל"ח ובעטור תוך כדי דבור מפורש רפ"ד דגזיר. ומ"ש הר"ב כל אבל אם העידו וכו' הרי הן ב' כתות לכל דבר וכפירש"י ועיין מ"ש במשנה לקמן דהתוס' והרמב"ם חולקים בזה: ר"ע אומר לא בא השלישי וכו'. לשון רש"י לא הולרך ללמדנו זאת דממילא ידעינן שאנשים מזימין את השלשה שהרי הנשים כשרים לכל עדיות וממילא ידעינן שאין זוממין עד שיזומו כולם שהרי כולם כאחד נעשו עדים וקרא כתיב והנה עד שקר העד ולא בא וכו' ע"כ. וכתב הרמב"ם ודברי ר"ש ור"ש קיימין ואין עליהם חולק ע"כ. וכן אין שייהם חלוקין זה על זה והא דמתניין בלישנא דפלוגתא: הא אשכחן טובא דטוותיה ולא פליגי וכמ"ש במשנה ו' פרק ג' דבכורים אבל כ"י כתב ז"ל וריב"א מפרש דר"ע חולק על ר"ש ומפרש כך לא בא השלישי להקל עליו ולומר שלא יזומו עד שיזומו כולם אלא להחמיר עליו לומר שהרג מיהא כשניהם אבל אם הוזמו הנשים והרגים אע"פ שלא הוזם השלישי ועוד פי' הר"י גיאות דאם הוזמו הנשים אע"פ שלא הוזם השלישי נעשו כולם זוממים. ועכ"פ הכתוב השלישי שנטפל לנשים שעברו והעידו שקר כיולא בהן אלמא שהנשים הוזמו ולא השלישי. דאילו הוזם השלישי גם הוא היה נקרא עובר עבירה. והרי נעשה דין שלישי כדין הנשים בטפולו להם ולא בהזמתו. ומ"מ אף לפירוש זה הלכה כר"ש דת"ק אית ליה דר"ש והוה ליה ר"ע יחידאה ע"כ. והתוס' פ"ה דסנהדרין דף מ"א פירשו דר"ע אית ליה דר"ש ומוסיף הוא מה שנים נמצא אחד מהן קרוב וכו' כדתנן לקמן דאילו לר"ש תתקיים העדות בשאר: **על אחת** כמה וכמה ישלם שכר וכו'. לשון הר"ב שמדה טובה מרובה וכו' במדה טובה הוא אומר (שמות ל"ד) נוצר חסד לאלפים. במדת פורענות הוא אומר (שם) על שלשים ועל רבעים רש"י. ועיין מ"ש בסוף פרק בתרא: **ח מה** שנים. נמצא אחד מהן קרוב וכו'. יש לפרש שהוא סיוס דברי ר"ע דגם לענין זה הוקם השלישי לנשים. או שנאו מפני מחלוקת ר' יוסי ור'. כ"י. וכבר כתבתי לעיל דברי התוס' [ולא ידעתי למה הולרך למצוא טעם למה שנאו. ומבואר הוא שנתלה בפירוש הכתוב שבנאו]: **בזמן** שהתרו בהן וכו'. דברי ר' הן ור' יוסי פליג וסבירא ליה אפילו בזמן שלא התרו בהן. וכ"ה בהדיא בגמ'. והקשו בתוס' א"כ היאך מצינו ידיעו ורגליעו כשטהנין גם שם במעמד קרובים. והיה לנו לומר דעדות הנשים בטל והלא דומיא דדיני נפשות. דברינן אשת איש שם בה מיתת ב"ד. וגם לרבי נמי קשה שפעמים יתכון אחד מן הקרובים להעיד. ומה שתירלו דתרתי בעינן שיכולו להעיד ושיעידו בב"ד ואי לאו הכי לא פסלי. והא דפריך מה יעשו שני אחין וכו' ה"פ שמא יבא ויעיד אחר שכבר העיד אחיו. והוא לא ידע שכבר [העיד ואפילו] הוא לאחר כדי דבורו. תירולם זה אינו עולה לפירוש הר"ב שמפרש לעיל דלאחר כדי דבור

אף שלשה. מיי' שם פ"ב ה"ג סמ"ג שם טור ח"מ שם: רבי עקיבא אומר. בסנהדרין ע"ע"ח ס"ו ע"ח: **ח** מה שנים. בי' ע"ב ירושלמי כאן פ"ח ה"ו; כתובות פ' י"ח ה"ה בינתן פ"ח ה"ל. רבי' סיפה ספ"ו ה"ד: **אף** שלשה. מיי' שם פ"ה ה"ב סנ"ג לאוין רי"ג טוש"ע חו"מ סי' ל"ו ס"ח: אא"ר יוסי. וי' ע"ח: אחד דיני ממונות. עיי' שבועות דף ל"ה ע"ח תוס"ה תו. מיי' פ"ה מהל' עדות ה"ב סמ"ג לאוין רי"ג:

שנויי נוסחאות

שיהיו שניהם זוממין. בכ"י שיזומו שניהם וכ"ה בל"ל בכ"ש שבכי"ב שיזומו.); בכע"ב שהוזמו שניהן. שיהיו שלשתן זוממין. בכת"ם ובכ"י שיזומו שלשתן. אפילו מאה. בכת"ם אפילו הן.. וכ"ה בכי"מ (וכס שאפילו). אלא להחמיר. במשב"ב להקל אלא.. וכ"ה בל"י. ולעשות דינו כיוצא באלו. במשב"ב בקנ"ת דפוסים לעשות.. וכ"ה בכת"ב; בכי"מ „מוצא באלו (?). ואם (כן). בע"י ד' מלכים ובכי"ף אם וליתא וכן ליתא בכת"ם (וכס ואם); בד"ב ובכי"ק ואם כך; במשני"ר אם כך. לנטפל כו' (בעוברי עבירה). בכי"ק ליתא; בכי"ף את הנטפל..; וכ"ה בכת"ם וליתא למלה את. ישלם שכר. בכי"ק ובכי"ף שישלם.. וכ"ה בכת"ם (וכס שכר טוב). לעושי מצוה כעושי. בד"ב ובכי"ק ובמשב"ב ובכי"ף לעושה מצוה כעושה. ועי' בסנהדרין. ח מה שנים. במשב"ב ומה שנים אולם במשב"ב ד"ו ובמשניות ישנים ובכי"ק ובמשני"ר בלעמנו והכס"ל הגיה במשב"ב ומה. ולדות בא שגם זה דברי ר"ע הם כמבואר בסנהדרין ט' ע"ח ע"ב. ועי' תוי"ט. מנין אפילו. בכי"ף ומנין.. וכן הגיה הכס"ל במשב"ב וכן הוא בסנהדרין (שם) ומס ..שאפילו. אמ"ר ר"י. בד"ב ר"י אומר. במה ד"א. בכי"ק במי.. רבי אומר. בד"ב ר' מאיר.. בזמן שהתרו. במשב"ב בהגהת הכס"ל ואימתי בזמן.. ועי' כס"ל. עולא אתרו בהן. בכי"ף ..בהן לא:

תוספות חדשים

ח בתוי"ט ד"ה עדותן בטלה כ"ל כו' שהרי עדיין לא שמענו כו'. ולינו מוכן כיון דקרוב פסול להעיד. מ"מ לא נשאר הלא אחד ואין לך שמיעה גדולה מזה:

ראשון לציון

ח תוי"ט סד"ה עדותן בטלה כו' שהרי עדיין לא שמענו כו' עי' יסל"מ:

נהרגין עד שיהו שניהם זוממין. אף שלשה אינן נהרגין עד שיהיו שלשתן זוממין) ומנין אפילו מאה תלמוד לומר עדים. רבי עקיבא אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו) ואם כן ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה. כעוברי עבירה. על אחת כמה וכמה ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה. כעושי מצוה לא): **ח** מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה לם) אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה מ). מנין אפילו מאה תלמוד לומר עדים. אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בדיני נפשות. אבל בדיני ממונות. תתקיים העדות בשאר. רבי אומר אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות מא) בזמן שהתרו בהן מב). אבל בזמן שלא

בקר העד. ואמר מר כל מקום שנאמר עד הרי כאן בנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: **עד** שיהיו שלשתן זוממין. והוא שהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חברו. אבל אם העידו שנים ואחר זמן העידו האחרים. הרי הן שתי כתות לכל דבר: רבי עקיבא אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו, שלא תאמר הואיל ובלא השלישי היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הזמה. למדך הכתוב שאף הוא נדון: על אחת כמה וכמה. שמדה טובה מרובה על מדת פורענות: **ח** במה דברים אמורים בדיני נפשות. דכתיב (במדבר ל"ה) והצילו העדה ומהדרינן לזכותא: אחד דיני ממונות. נמי עדותן בטלה: בזמן שהתרו בהן. בדיני נפשות איירי כלומר כי אמרינן דבטלה. זהו בזמן שהקרוב או הפסול נשתתף מתחלה להיות מן המתרין בעובר עבירה אבל אם לא התרו בהן. ולא כיון להיות עד בדבר. לא בטלה עדות האחרים בשביל ראייתו של זה.

והלכה

כולם אלא להחמיר עליו לומר שהרג מיהא כשניהם אבל אם הוזמו בנים והרגים אע"פ שלא הוזם השלישי ועוד פי' הר"י גיאות דאם הוזמו הבנים אע"פ שלא הוזם השלישי נעשו כולם זוממים. ועכ"ם הכתוב השלישי שנטפל לנשים שעברו והעידו שקר כיולא בהן אלמא שהנשים הוזמו ולא השלישי. דאילו הוזם השלישי גם הוא היה נקרא עובר עבירה. והרי נעשה דין שלישי כדין הבנים בטפולו להם ולא בהזמתו. ומ"מ אף לפירוש זה הלכה כר"ש דת"ק אית ליה דר"ש והוה ליה ר"ע יחידאה ע"כ. והתוס' פ"ה דסנהדרין דף מ"א פירשו דר"ע אית ליה דר"ש ומוסיף הוא מה שנים נמצא אחד מהן קרוב וכו' כדתנן לקמן דאילו לר"ש תתקיים העדות בשאר: **על אחת** כמה וכמה ישלם שכר וכו'. לשון הר"ב שמדה טובה מרובה וכו' במדה טובה הוא אומר (שמות ל"ד) נוצר חסד לאלפים. במדת פורענות הוא אומר (שם) על שלשים ועל רבעים רש"י. ועיין מ"ש בסוף פרק בתרא: **ח** מה שנים. נמצא אחד מהן קרוב וכו'. יש לפרש שהוא סיוס דברי ר"ע דגם לענין זה הוקם השלישי לנשים. או שנאו מפני מחלוקת ר' יוסי ור'. כ"י. וכבר כתבתי לעיל דברי התוס' [ולא ידעתי למה הולרך למצוא טעם למה שנאו. ומבואר הוא שנתלה בפירוש הכתוב שבנאו]: [*עדותן בטלה. נראה לי שזה מכלל אמרם ז"ל הרי זה בא ללמד ונמצא למד שהרי עדיין לא שמענו בנשים שעדותן בטלה]: **בזמן** שהתרו בהן וכו'. דברי ר' הן ור' יוסי פליג וסבירא ליה אפילו בזמן שלא התרו בהן. וכ"ה בהדיא בגמ'. והקשו בתוס' א"כ היאך מצינו ידיעו ורגליעו כשטהנין גם שם במעמד קרובים. והיה לנו לומר דעדות הנשים בטל והלא דומיא דדיני נפשות. דברינן אשת איש שם בה מיתת ב"ד. וגם לרבי נמי קשה שפעמים יתכון אחד מן הקרובים להעיד. ומה שתירלו דתרתי בעינן שיכולו להעיד ושיעידו בב"ד ואי לאו הכי לא פסלי. והא דפריך מה יעשו שני אחין וכו' ה"פ שמא יבא ויעיד אחר שכבר העיד אחיו. והוא לא ידע שכבר [העיד ואפילו] הוא לאחר כדי דבורו. תירולם זה אינו עולה לפירוש הר"ב שמפרש לעיל דלאחר כדי דבור

יכין תפארת ישראל יכין

לו) ודוקא בהעידו כל א' תוך כדי דיבור של חבירו [עי' רפ"ב דגזיר שיטורו]. דאל"כ עדות אחרת היא. מיהו אף שאין נהרגין עד שיזומו כולן, עכ"פ מדהן עדות אחת, נתבטל כל העדות [ולראב"ד תתקיים העדות בלאותן שלא הוזמו. ואילה"ק כמה פליגי ת"ק ור"ש, הרי בל"ז אמרינן בכל דוכתא אין היקש למחלה [בכריתות כ"ב ב']. י"ל ע"פ מש"כ תוס' [יבמות פ"ו א' ד"ה לף] דהיכא דלא מסתבר ל"א אין היקש למחלה. א"כ ה"ג יל דלת"ק לא מסתבר לומר לאקושי ג' לב' גם לומר שלא יאמינו לב' שלא הוזמו מפני שהוזם השלישי. ולר"ש לא מסתבר לסיקש של ת"ק לומר סיקושא דג' לב', שיזמו כ' לג' שהן רבים מהן): לז) דקמ"ל קרא, דאף דגם בלא השלישי היה מידון, אפ"ה בהוזם גם הוא, נהרג. אבל בהוזמו רק ב' מג' העדים, הן נהרגין. ופליג בהא אר"ש. [וי"א דלא פליגי]. מיהו שיוכלו ב' להזים לג', ס"ל לר"ש ולר"ע דא"ל קרא, דב' כשיקין לכל עדות שבעולם: לח) דשכר מלוה גדול מעונש העבירה [יומא דפ"ו א']: לט) דהרי לא נשאר לעדות רק א': מ) ודוקא כשכל א' העיד תוך כ"ד של חבירו וכלעיל סי' ל"ו. ואילה"ק הרי אין היקש למחלה [בכריתות דכ"ב ב'] והרי בב' אפילו העידו שלא תכ"ד בנמצא אחד מהן קרוב עדותן בטילה. י"ל היכא דלא מסתבר לא אמרינן אין היקש למחלה וכן משמע מהוס' [יבמות פ"ו א']: מא) כשא' קרוב או פסול נתבטל כל העדות אפילו הן ק': מב) בדיני נפשות מייירי. ודברי ר' הן. דמדנשתתף הקרוב עם שאר העדים, להתרות בהחוטא

בהורת

תוספות רע"ק

לאחיו שם. קרבו שאו את אחיכם. ובגמ' לא נשקא לן דק מדכתיב כאשר זמם. וללמוד בק"ו אשר עשה אין עונשין מהדין, אלא לרווחא דמלתא נקטי רבנן ועדיין אחיו קיים ואע"ג דלא נשקא מלאחיו. ודבוות' טובא דנקט חד קרא במקום קרא אחרינא:

והלכה כרבי: **מ** ואחד מתרה בו באמצע. המתרה מלטרף עם הכת של עדים שהוא רואה אותם. והם רואים אותו בשעת ההתראה. לפיכך אם היו שתי הכתות שבשתי החלונות רואים אותו מלטרפים אלו עם אלו. והם כולם עדות אחת: הוא והן נהרגין. הוא נהרג דאכתי איכא כת אחת שלא הוזמה. והם הנזמין נהרגין שהרי הוזמו: שלא **התרו בהן. מה יעשו שני אחין[מג] שראו באחד שהרג את הנפש[מד]: מ היו שנים רואין אותו מחלון זה. ושנים רואין אותו מחלון זה. ואחד מתרה בו באמצע[מה]. בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו[מו]. הרי אלו עדות אחת[מז]. ואם לא[מח] הרי אלו שתי עדיות[מט]. לפיכך אם נמצאת אחת מהן זוממת יהוא והן נהרגין[נ] והשניה פטורה[נא] רבי יוסי אומר לעולם אין נהרגין עד שיהו פי שני עדיו**

ומיהו בהא דלענין חוך כדי דבור דעת הרמב"ם [בפרק עשרים] כדעת התוס' דלא אמרו אלא לענין הזמה ואין להאריך בזה: מה יעשו שני אחין שראו. עם שליחי מן הסוק באחד וכו'. רש"י: **מ** ואחד מתרה בו באמצע. תימה אמאי הולרך לומר ואחד מתרה שאין מן העדים. ויש מפרשים דנקטיה משום ריש דקתני רואין אלו את אלו ומסתמא היינו ע"י המתרה שאומר לעדים לאלו ואלו ראו את [המעשה] הרע שזה [עושה] וגרלה למס"ח דנקט לאפוקי מדרבי יוסי דאמר בסיפא. אינו חייב עד שיהו פי שנים עדים מתרין בו. תוס': בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו. ל' הר"ב אם היו שתי הכתות שבשתי החלונות רואים אותו וכו'. וז"ל הרמב"ם בפירושו כשיהיה זה המתרה רואה שני העדים שבחלון זה ובני העדים שבחלון אחר וכמו כן הן כולן רואין את המתרה וכו'. ע"כ. ול' מקצתן לא דייק הכי ולשון התוס' שמקצתן רואין אלו את אלו. מלטרפין יחד אף אותם שאין רואין. ע"כ. ולקמן אעתיק לשון הרמב"ם שבחבורו: **ואם לאו** וכו'. **מסקי התוס'** דמיירי כשאין רואין המתרה ואין המתרה רואה אותם. אלא שמעו המתרה שמתרה כך ובכך סגי דהא קיימינן לרבנן דפליגי אדרבי יוסי דבסמוך ולא בעי פי שני עדיו מתרין בו כמו ר' יוסי. ע"כ. וכלומר דאי המתרה רואה אותן או הן רואין אותו מלטרפין והוי השתי כתות כעדות אחת כדקתני ריש בזמן שמקצתן וכו' אלמא לא בעינן שיהא כל השנים וכו' אלא בחד סגי וכמבואר בדבריהם. וז"ל הרמב"ם בפ"א מהלכות עדות היו שני עדים רואין וכו' בזמן שמקצתן רואין וכו' ואם לא היו רואין אלו את אלו ולא שיהא אותן המתרה הרי אלו שתי עדיות. ע"כ. נראה מדבריו שאזר ממ"ש בפירושו ומפרשו בחבורו כדברי התוס' שמקצתן דוקא הוא. ולפיכך התנה בסיפא ולא שיהא וכו' דאילו שיהא המתרה בלבד הוי כמקצתן שראו וכו' והוי ככת אחת: **והשנייה פטורה.** אם הוזמה הכת השנייה אחר שנהרג הרוצח פטורה היא דכיון שנהרג הסורג על פיהם. מוב אין נהרגין דק"ל לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין דכתיב (דברים י"ט) כאשר זמם לעשות לאחיו ולא כאשר עשה ל"ו. ועמ"ש במשנה ד' פ"ג דב"ב דמשמע דלענין ממון אפילו כאשר עשה נמי מחייבינן ליה לשלומי. ודעת הרמב"ם בפרק כ' מהלכות עדות דלא מכשיר לענין ממון אלא דאפי' לענין מלקות נמי אפילו נקה זה שהעידו עליו לוקין אלו. ואתר הכ"מ למלות מנין לו כל זה ואשתמיטתיה דלענין ממון יש לו על מה לסמוך אותה ששנינו במשנה ד' פ"ג דב"ב. אך הביא דברי התוס' דרב"ק שהעתקתי אני שם בב"ב דמיישבין למה בממון אפי' כאשר עשה ואין דבריהם מספיקים לענין מלקות. ולפיכך תירץ הכ"מ דשבירא ליה להרמב"ם דזה שאמרו ולא כאשר עשה דדוקא בהריגה היא שכיון שנהרג זה על ידיהם גדול עונשם מכשא דוגמא לדבר [סנהדרין דף ס"ד]. מותן כל זרעו למולך פטור שנאמר מזרעו ולא כל זרעו הבל במלקות לא שייך כולי האי. ועוד י"ל דמאחר שאלהים נגב בעדות אל לולי שזה הגדון היה חייב מיתה. לא היה מניח הקב"ה להסכים על ידיהם שתאבד נפש אחת מישראל

ומדהוסכם

דבור שרי הן ב' כתות לכל דבר דהתוס' שבירא להו דלא אמרו שהן שתי כתות אלא להזמה בלבד. לא לגמלא קרוב וכו' כמבואר בדבריהם. הלכך צריך לומר שדעת הר"ב בזה כדעת הרמב"ם פ"ה מהלכות עדות דלא בעינן תרתי אלא בכוונתו להעיד בלבד מפשלי. ולענין קוביית התוס' מנתיבת גט. מלאתי למהר"ר ו אלק כהן שכתב בס"ע סימן ל"ו דיש לתרץ שהרי יכול המגרש להזמין עדים כשרים. ואז לא יפסול הפוסל בסוגתו כמ"ש שם הטור דכיון דהזמין עדיו והוליא את אחרים מכלל העדות לאו כל כמיניהו לבטל העדות. ע"כ. ומיהו בהא דלענין חוך כדי דבור דעת הרמב"ם [בפרק עשרים] כדעת התוס' דלא אמרו אלא לענין הזמה ואין להאריך בזה: מה יעשו שני אחין שראו. עם שליחי מן הסוק באחד וכו'. רש"י: **מ** ואחד מתרה בו באמצע. תימה אמאי הולרך לומר ואחד מתרה שאין מן העדים. ויש מפרשים דנקטיה משום ריש דקתני רואין אלו את אלו ומסתמא היינו ע"י המתרה שאומר לעדים לאלו ואלו ראו את [המעשה] הרע שזה [עושה] וגרלה למס"ח דנקט לאפוקי מדרבי יוסי דאמר בסיפא. אינו חייב עד שיהו פי שנים עדים מתרין בו. תוס': בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו. ל' הר"ב אם היו שתי הכתות שבשתי החלונות רואים אותו וכו'. וז"ל הרמב"ם בפירושו כשיהיה זה המתרה רואה שני העדים שבחלון זה ובני העדים שבחלון אחר וכמו כן הן כולן רואין את המתרה וכו'. ע"כ. ול' מקצתן לא דייק הכי ולשון התוס' שמקצתן רואין אלו את אלו. מלטרפין יחד אף אותם שאין רואין. ע"כ. ולקמן אעתיק לשון הרמב"ם שבחבורו: **ואם לאו** וכו'. **מסקי התוס'** דמיירי כשאין רואין המתרה ואין המתרה רואה אותם. אלא שמעו המתרה שמתרה כך ובכך סגי דהא קיימינן לרבנן דפליגי אדרבי יוסי דבסמוך ולא בעי פי שני עדיו מתרין בו כמו ר' יוסי. ע"כ. וכלומר דאי המתרה רואה אותן או הן רואין אותו מלטרפין והוי השתי כתות כעדות אחת כדקתני ריש בזמן שמקצתן וכו' אלמא לא בעינן שיהא כל השנים וכו' אלא בחד סגי וכמבואר בדבריהם. וז"ל הרמב"ם בפ"א מהלכות עדות היו שני עדים רואין וכו' בזמן שמקצתן רואין וכו' ואם לא היו רואין אלו את אלו ולא שיהא אותן המתרה הרי אלו שתי עדיות. ע"כ. נראה מדבריו שאזר ממ"ש בפירושו ומפרשו בחבורו כדברי התוס' שמקצתן דוקא הוא. ולפיכך התנה בסיפא ולא שיהא וכו' דאילו שיהא המתרה בלבד הוי כמקצתן שראו וכו' והוי ככת אחת: **והשנייה פטורה.** אם הוזמה הכת השנייה אחר שנהרג הרוצח פטורה היא דכיון שנהרג הסורג על פיהם. מוב אין נהרגין דק"ל לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין דכתיב (דברים י"ט) כאשר זמם לעשות לאחיו ולא כאשר עשה ל"ו. ועמ"ש במשנה ד' פ"ג דב"ב דמשמע דלענין ממון אפילו כאשר עשה נמי מחייבינן ליה לשלומי. ודעת הרמב"ם בפרק כ' מהלכות עדות דלא מכשיר לענין ממון אלא דאפי' לענין מלקות נמי אפילו נקה זה שהעידו עליו לוקין אלו. ואתר הכ"מ למלות מנין לו כל זה ואשתמיטתיה דלענין ממון יש לו על מה לסמוך אותה ששנינו במשנה ד' פ"ג דב"ב. אך הביא דברי התוס' דרב"ק שהעתקתי אני שם בב"ב דמיישבין למה בממון אפי' כאשר עשה ואין דבריהם מספיקים לענין מלקות. ולפיכך תירץ הכ"מ דשבירא ליה להרמב"ם דזה שאמרו ולא כאשר עשה דדוקא בהריגה היא שכיון שנהרג זה על ידיהם גדול עונשם מכשא דוגמא לדבר [סנהדרין דף ס"ד]. מותן כל זרעו למולך פטור שנאמר מזרעו ולא כל זרעו הבל במלקות לא שייך כולי האי. ועוד י"ל דמאחר שאלהים נגב בעדות אל לולי שזה הגדון היה חייב מיתה. לא היה מניח הקב"ה להסכים על ידיהם שתאבד נפש אחת מישראל

יבין תפארת ישראל יבין

בתירת עדות, עדות מ' הוא. והא דקאמר בשהתרו. וסרי וגדלי סגי בשתיכוון לראות עדות, ולמה לי שיתרה דוקא. כ"ל משום דבלי התראה יוכלו כל קרובי הרוצח לפטרו ממיתה, שיאמרו ראינו ונתכוונו להעיד. [ועי' תוס' ד"ו ת' ד"ה שמואל ותו' סנהדרין ד"ע מ'] אלא קמ"ל דבהתרה אפילו אומר אח"כ בלא התכוון להעיד לא מהימן אם לא שיאמר בפירוש בשעת ההתראה דלאו לאסהודי אתא. או כ"ל דהא דנקט שהתרו בו, היינו משום דכשהתרו בו צריך לשאול להמתרה אי למחזי אתא או לאסהודי, משא"כ בשאלא התרו, משמע מדהוא קרוב למחזי אתא, וא"ל לבאלו. מידהו אי נימא דאך שהתרו בו אסהודי מלתא דרבי יוסי היא, לא קשה כלל, דהרי אינו ס"ל במשנה ט' דהעדים בעצמן צריך שיתרו: מג) בלירוף מ' מהסוק: מד) ובדיני ממונות נמי, קיי"ל אם נתכוון לראות כדי להעיד, מלטרף הקרוב לבטל כל העדות. וי"א דצריך נמי שיבוא לב"ד להעיד. דתרתי בעינן, שראה כדי להעיד ויעיד. וי"א דבלא ידע הכשר שזה קרוב לו, לא נתבטל עדות הכשר. מיהו כשהזמין התובע עדים כשרים, בשום גוונא לא נתבטל עדותן ע"י שראו נ"כ הפסולין [ח"מ ל"ו]: מה) ואפילו היה המתרה פסול להעיד, כגון שהוא קרוב [וכגון שאומר שלא מתכוון להעיד], סגי בהתראה זו, דאפילו ההתראה מפי הנהרג מהני, כשמעוה העדים, וגם שמעו שהשיב הנהרג של מנת כן [רמב"ם פי"ב מסנהדרין]: מו) כ"ל דהאי מקלתם, אב' הכתות ועל המתרה קאי. ור"ל בין שקלת מכל כת רואין אלו"ע זה את זה, אף שאין המתרה רואה אותן ולא הם רואין אותו רק שמעו קולו כשהתרה. ובין שהמתרה רואה קלת מכל כת וכת והן ראו אותו, [וע"ם בתוי"ט כאן ד"ה ואם, כ' אז בין רואין המתרה. וא"ל והן רואין וכו', דבכה"ג צריך שיראו אלו"ע שניהן, וכ"ה בנמב"ם פ"ד מעדות], שאף שב' הכתות לא ראו אלו"ע בלל זא"ז, אבל כולן ראו המעשה ושמעו ההתראה: מז) דאין נהרגין עד שיזומו כולן. וגם אם נמלא מ' מהן קרוב או פסול והתכוון להעיד, עדותן בטילה. וה"ה בהוזם מ' מהן, בטל כל העדות: מח) שבב' הכתות הללו ובהמתרה, לא היו קלת שרואין זא"ז: מט) הכל כת שראו זא"ז מחשב לעדות אחרת לבד. והיה בב' שראו עדות אחת, אין העדות מתקיים עד שיראו זא"ז. גם צריך שיראו כאחת בשעה א' [רמב"ם פ"ד מעדות]: נ) הוא הנהרג מדאיכא כת שראו זא"ז, שלא הוזמו. וכת הב' שהוזמו נ"כ הנהרגין, מדמלטרפין מדראו זא"ז: נא) פשיטא דהרי לא הוזמו. רק קמ"ל דאפילו הוזמו גם כת הב' אחר שנהרג הרוצח, פטורים דכתיב כאשר זמם ולא כאשר עשה, ולא אמרינן כבר הותלש העדות מקודם כשהוזמו הראשונים. מיהו בממון אעפ"י שלא ראו א' את הבירו, מלטרפין לעדות מ'. ואפילו זה אומר שהשהו ביום פלוני, וזה אומר שהשהו ביום אחר, ולא ראה א' ההלוואה שראה חבירו, או שבפני א' הלוהו, ובפני א' הודה שלוה ממנו, מלטרפין [רמב"ם פ"ד מעדות]. וכ"כ לענין הזמה, דהואיל דממון ליתא בחזרה, אפילו לאחר מעשה נעשה זוממין [וש' ת"ש פ"ג דב"ב סי' ת"מ]. אמנם לרמב"ם [פ"כ

מ חיי שנים מי'. ר' פ"ז מ"ה פ"ד מהלכות עדות הל' ח' סמ"ג פסין ק"ם: לפיכך כו' ס' פ"ח: רבי יוסי. סנהדרין. ס' פ"ע:

שנויי נוסחאות

מה יעשו שני אחין שראו באחד כו' כסנהדרין שם „אחין ואחד שראו.. ועי' שם בד"ס; בד"ל „יעשו בשני אחין שראו באחת וכ"ה באחת גם בכי"ק (וכם „שהרג זה את הנפש); בכי"ף ד' ריוון מה יעשה שני אחין שראו כאחד שהרג זה ולולי ג"ל בשני אחין: מ ואחד מתרה. בד"ל אחד.. הרי אלו עדות אחת. בכי"מ הרי הן..(הרי אלו) שתי. בכי"מ ליתא. רבי יוסי אומר. בכי"ק ובכי"ף ר' יוסי בר' יהודה.. וכ"ה במסכי"ל (וכם „בי רבי..) אין נהרגין. בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ל ובכי"ף אינו נהרג. עד שיהו (פי') שני עדיו. במשב"ל ובמסכי"ל ליתא; בכי"ף „פי שנים וליתא למלת עדיו.

תוספות רע"א

מ [אות ח] במשנה הוא והן נהרגין. אע"ג דבשעה שהעידו בבר הי' מחוייב מיתה ל"א גברא קטילא קטיל כיון דאז עדיין לא נגמר דינו לא מקרי בר קטלא דשמא לא יבאו עדים. ואם יבאו עדים שמא לא יהא עדותן קיימת כיון דבעי' דו"ח. וכן בהעידו שבלוני גנב וטבח ביום א' ובאו עדים אחרים והזימום אבל גנב וטבח בע"ש ג"כ נקראים זוממים דבקנס לא מקרי מחוייב ממון עד שעמד בדין (ע' רפ"ד דכתובות) אבל בממון בח"ג לא חוי זוממים כיון שבשעה שהעידו כבר היה מחוייב ממון קרוב לודאי שיבואו עדים ויעידו וכיון דלא בעי דרישה וחקירה מסתמא תתקיים העדות (גמרא דף ה' ע"א ובתו' שם); ולענ"ד היה נראה בפשוטו דגבי ממון כל שיודע בעצמו האמת שמחוייב ממון עליו לשלם משא"כ אמרי' שכבר היה מחוייב הממון משא"כ בשיתה דבידיעתו ובהוראתו אינו חייב מיתה ורק ע"י גמ"ר של ב"ד מתחייב קטלא. וכן בקנס דבעי' דוקא ירשיעון אלקים ועוד שלא נתחייב בב"ד לא מקרי מחוייב ודו"ק:

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

ומדהוסכם ונעשה הוכחה היא זו דגברא קמילא קטלי. ע"כ. וכסברא זו שכתב בתירוץ האחרון כבר קדמהו הרמב"ן בפירוש התורה אבל אפשר שהרמב"ן לא נתכוין לתרץ הקושיא. אלא להת טעם על ולא כאשר עשה וכן לענין מיתה או מלקות וממון דלא כאשר עשה. ואע"ג דאסברה לה לענין חיוב מיתה לא שנא אלא דנקט בחיוב מיתה דהוא ריש"א דקרא. דאמר נפש תחת נפש. וכן כך וכן כך לכי מהכס בדבר. שאחרי שלא מצינו בחלק הכתוב בין מיתה למלקות וממון. דאמן ניקוס ונחלק מסברא דנפשין והרי אפשר שיש להכתוב טעם אחר על ולא כאשר עשה. ולאותו הטעם לא יהיה שום סברא לחלק. וכשלמא ממון מצינו המשנה דב"ב שהיא מראה פנים לחלק. נאמר שיש לסמוך על קבלתם או אולי מקרא מצאו ודרשו. אע"פ שלא הזכירוהו חכמי הגמ'. אבל הרמב"ם שהוסיף מדיליה לחלק גם במלקות ודאי כל המטעמים לא יגעמו לחיך עד שבאיה ראיה לדבריו מדברי חכמינו ז"ל שהם קבלו או דרשו כן. כ"ש שאלו הטעמים בעצמם הם חלושים מאד וכ"ש להעמיד עליו בזין כזה: שנאמר על פי שנים עדים. כלומר שיהא הדבר כולו שהוא העדות וההתראה קם ע"פ שנים העדים. כ"י: דבר אחר על פי וכו' שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן. שמא יחליף המתורגמן בלבון העדות ועוד כשישמעו הם מפי העדים יתכן להם לחקור אותם יותר. כ"י. וגראה בעיני דאע"ג דאין אנו צריכין לטעמיה דקרא. דר"ש הוא דדרים טעמיה דקרא מ"מ בכאן אנו צריכין לכך. דאי לאו דמסברא בעצמה נפקא לן מנא ליה לר' יוסי להוציא אנו ב' הדרשות מן הכתוב אלא דעיקר קרא דדרים עד שיהו פי שני עדיו וכו' ודבר אחר מסברא אית ליה ואסמכיה אקרא. וקסבר דמלתא דסברא כי האי לא איצטריך קרא אלא כי אתא קרא לאסמוכינן עד שיהו פי שני עדיו וכו' והשתא דכתיב קרא אסמכינן נמי עליה שלא תהא סנהדרין שומעת וכו': **ו ובא לפני** אותו ב"ד. שנתחייב בו אין סותרין לחזור וליטא וליתן אולי יזכה. רש"י. וגמ' לפני אותו ב"ד הוא דאין סותרין הא לפני ב"ד אחר סותרין. הא תני סיפא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין וכו' אמר אביי לא קשיא כאן בא"י כאן בח"ל. דתניא וכו' מה"ל לאחרן סותרין את דינו מפני זכותה של א"י פירש"י אולי הועיל למצוא לו פתח של זכות: ופלוני ופלוני עדיו. דדלמא יש להזימם לא לכחישם: סנהדרין נוהגת בארץ ובח"ל. דת"ר והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם (במדבר ל"ה) למדנו דסנהדרין נוהגת בארץ ובח"ל א"כ מה ת"ל בשעריך בשעריך אתה מוצא [כלומר אתה חייב להוציא] בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר. ובח"ל אתה מוצא בכל פלך ופלך ואי אתה מוצא בכל עיר ועיר. ופלך פירש"י הפרכיא. והיינו מלכות כמ"ש לבונו במשנה ג' פ"ג דתענית: **ובחוצה לארץ.** כתב הר"ב כ"ז שיש ב"ד הגדול בלשכת הגזית שנאמר לבלתי שמוע וגו' בזמן שיש כהן וכו' מסיים הרמב"ם וכלבד שיהו הסנהדרין בלשכת הגזית כלומר במקדש ממש. ע"כ. ובב"ה דסנהדרין דף מ"א מפרש רש"י טעמא שנאמר (דברים י"ז) וקמת ועלית אל המקום. מלמד שהמקום גורם. ע"כ. ולא דק דהוא לענין המרחמו דזקן ממרא כתי'. ולגביה נדרש הכי בפרק הנחנקים דף פ"ז. ומלגן לדיני נפשות אחרינא אלא מוטעית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא (שם) נפקא לן. בפ"ק דעבודה זרה דף ח'. מלמד שהמקום גורם. וא"ת והרי ג"ז בזקן ממרא כתיב. ואכתי מגלן בשאר דיני נפשות וכך כתבו התוס' שם וז"ל וא"ת מגלן קפידא במקום בשאר חייבי מיתות אלא בזקן ממרא. דקרא לא כתיב אלא בזקן ממרא

שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן. שלריכין שיהיו הדיינים מצויים בלשון העדים. ולא יצטרכו להעמיד מלין ביותם. וכן הלכה: **י סנהדרין.** הסמוכים בארץ. יש להן רשות לדון דיני קנסות ודיני נפשות. בין בארץ בין בחולה לארץ. כל זמן שיש ב"ד הגדול בלשכת הגזית שנאמר (דברים י"ז) לבלתי שמוע אל הכהן או אל השופט. בזמן שיש כהן מקריב פ"נ מזבח. יש שופט דן דיני נפשות. בזמן שאין

מתרין בו שנאמר (דברים י"ז) על פי שנים עדים(ב). דבר אחר על פי שנים עדים שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן(ג): **י מי שנגמר דינו וברח. ובא לפני אותו** בית דין(ד) אין סותרים את דינו(ה) כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דין של פלוני. ופלוני ופלוני עדיו(ו). הרי זה יהרג. סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ(ז)

מעדות] גם במלקות אחר שנלקה הבידון ג"כ נעשין זוממין, ולא מצאנו רמיה לדבריו (א): נב) ר"ל דמשמע ביהיה כל העדות והסתרתה ע"פ ב' העדים. ולא קיי"ל כן: נג) רק שיבינו הב"ד בעצמן דברי הבעלי דין והעדים, אף בלין יכולין להסיב באיתו לבון, עכ"פ יבינו הלשון: נד) שנתחייב לפניהן. וה"ה לפני ב"ד אחר. רק אם הב"ד הב' בא"י לא סותרין את דינו, דאולי הועיל לו זכות א"י שלא זכלי. [ואעפ"כ באותו כ"ד לין סותרין, אעפ"י שמשבן הסתא בא"י ואיכא למימר אוירא דא"י יתכימס הסתא עפי ממעיקרא [כל"ב דף קנ"ח ב']. עכ"פ לא ליבעו נפשייהו. ותו כיון דכבר גמרו דינו לחיוב, הו לא מצו חזו ליה זכותא. אלא יושיבו ב"ד אחר לדונו הסתא. א"נ, מ"ש מתני' לפני אותו ב"ד, היינו בסתן עדיין בקומון. משא"כ בסתן הסתא בא"י, בב"ד אחר דמו. א"נ, משום דבב"ד אחר יש חלוק בין א"י לח"ל, להכי פסק ותני אותו ב"ד, דבבה"ג אין שום חילוק]: נה) לחזור ליטא וליתן, אולי יצא זכות: נו) וביום פלוני וכו' [בסנהדרין פ"ה מ"א]. ודוקא ברולה. אבל בשאר חייבי מיתה, צריך שיהיו לוחן עדים שבעידותו ברלאומה, דבעינן יד העדים תהיה בו ברלאומה, אם היה להן יד מעיקרא. רק ברולה גלי קרא דא"ל [בסנהדרין דמ"ה ב']: נז) בכל זמן שיש סנהדרין בלשכת הגזית, יש ג"כ דין סנהדרין בח"ל בכל פלך [היינו מלכות], ודינין שם אפילו דיני נפשות:

יכין תפארת ישראל בועז

פ"א (א) ושאלני הרב החכון המאה"ג מה"ר ליזר מדרישין זצ"ל דלמה עשה הרמב"ם דלקי, משום דאף דא"ל לחייבו מלקות משום כאשר זמם, מלבאר מכאשר עשה, עכ"פ מתחייב מלקות משום לא דלא תענה. כדאשכחן בעדות דבן גרושה, דכשהוחם מדאיתו נעשם מכאשר זמם, לקי משום לא תענה, ה"ל ומה כאן. **השבתיו** דל"ל ע"פ מ"ש חוס' [שבת קל"ד א'], דאין לוקין על לא דלא תענה, מדלכלל בו גם לא בגיתן לאחרת מיתת ב"ד, ורק בבן גרושה לא בהעידוהו לגלות, דלא צריך הלא דלא תענה לאחרה לכאשר זמם, ומגלה שלא ככלל לאחרת מיתת ב"ד, להכי מיד בשעת עדותו כבר מתחייב מלקות מהלא דלא תענה, עכת"ד חוס'. **א"ב** בכל עד שרלה לחייב לאדם מלקות, לא לקי משום לא תענה. מדאיצטריך לאזהרה לכאשר זמם. ואף דכשהלקוהו להלה פקע כאשר זמם, אם"ה לא מתחייב למפרע. ואולב"ק הרי לר"מ [ב"ק דע"ד ב'], עד שהוחתם עוקר משום לא תענה, אף דבשעת הגדה היה צריך הלא דלא תענה לכאשר זמם שהיא אזהרה מיתת ב"ד, ולא אמרינן כיון דפקע דהרי לא הוזם לא מתחייב למפרע. כ"ל דעכ"פ כמו דלר"מ לקי בכל גוונא בין שהתם אח"כ או לא [דאע"כ לשני הש"ס התם דהא דלר"מ לקי היינו בלא הוזם], כ"כ לר' יוחנן דקיי"ל התם כוותיה, עד שהוחתם לא לקי אף שמי אפשר להזימו אח"כ, כגון שנעשו העדים מריפה אח"כ. ועל כרחך ס"ע, משום דבשעת הגדת העדות לא מתחייבו מלקות על הלאו דלא תענה לא הדרי להתחייב למפרע, והיינו כדבריו, משום דבשעת הגדה פטורים היו. וכך כ' ומי ע"ר רש"י [סנהדרין דפ"ז ב' ד"ה דאי]:

שלין כהן לין שופט: סנהדרין ההורגת אחת בשבוע. אחת לשבע שנים: נקראת חובלנית. שלריך שיהיו מתיגים בדין. [ויחזורו] בדיני נפשות לזכות: לא נהרג אדם מעולם. ביבדקו העדים בדבר שלא ידעו להשיב. אם רולח הוא מה ראיתם. מרפה הרג או שלם הרג. ואם תמלא לומר שלם הרג. שמא במקום שייף נקב היה. ואם מגלה עריות הוא ראיתם כמכחול בשפופרת: אף הן מרבים שופכי דמים. מתוך כך לין מכלין הרשעים ומרבים לשפוך דם:

סנהדרין ההורגת אחד בשבועים). נקראת חובלנית[ב]). רבי אליעזר בן עזריה אומר אחד לשבעים שנה. רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים אילו היינו בסנהדרין. לא נהרג אדם מעולם[ג]) רבן שמעון בן גמליאל אומר אף הן מרבין שופכי דמים בישראל[א]):

ממרא וי"ל דדרשינן כ"ז בסנהדרי גדולה [במקומה] כדין הלל מזבח. לא שופטים תתן לך בכל שעריך. לשפוט דיני נפשות. נסתלקו הם. בטלו כל דיני נפשות. ע"כ. כלומר השתא דגלי לן קרא בזקן ממרא דקפיד אמקום לית לן למדרש נמי כ"ז וכו' הלל מזבח וכו' וא"כ לין לתפוס על רש"י דנקיט ליה קרא דוקמת ועלית דיין דגם שייסס בזקן ממרא כתיבי מה לי הא. ומה לי הא. ועוד דרש"י פירש כן בעבודה זרה [ז"ע] והאי קרא בדיני נפשות כתיב בזקן ממרא. ור"ל דמזקן ממרא למדין לכל דיני נפשות. איברא דדעתו כך.

אבל בעיני נראה דגם שם בעבודה זרה לין הפירוש לא כמ"ש הוא ולא כמו שכתבו התוס' דהא איכא למידק הגמרא אמאי לא נסיב ליה קרא דוקמת ועלית דנסבה ליה הברייתא דפרק הנחנקין ולמה לה לגמרא להנסובי קרא אחריני. אלא כ"ל דהכי דרים ליה דכתיב ועשית וגו'. ואם אינו עניין לזקן ממרא שכבר נאמר בו מקום. הנהו עניין לכל שאר דיני נפשות לומר שהמקום גורם. והשתא בדוקא נקט גמרא קרא דועשית. ושפיר קאמינא דשלא בדקדוק נקט רש"י קרא דוקמת. והא דאמרינן דהמקום היינו לשבת הגזית. עיין מה שכתבתי במ"ב פרק בתרא דסנהדרין: אחד לשבעים שנה. בגמ' איבעיא להו אחד לשבעים שנה נקראת חבלנית. או אחד לשבעים שנה אורחא הוא. תיקו: לא נהרג אדם מעולם. פירש הר"ב שיבדקו העדים וכו' ואם תמלא לומר שלם הרג. פירש"י שיאמרו בדקנוהו לאחר מיתתו מכל י"ח טרפות. ע"כ. ומ"ש הר"ב שמא במקום שייף נקב היה. מסקי התוס' דלאו דהיינו לכי. דהא אזלינן בתר רובא. אלא הכי קאמר רוב פעמים לא היה נהרג בע"י בהוא מרבה בבדיקות אי אפשר שלא יכחיש אחד מהם חבירו. ע"כ. ומ"ש הר"ב ואם מגלה עריות הוא ראיתם כמכחול בשפופרת. פירש"י ואין עדים מסתכלין בכך. שפופרת קנה חלול שנותנים בו כחול לכחול עיניה. מכחול הוא קיסם דק. שבו נוטלין הלבע מתוך הקנה. ע"כ. ובגמרא ורבנן סני להו מבירלו מגאפים שינהגו עניו לאוף שבוכבין בקירוב בשר ונוהגים בדרך שבמים. ובתבו התוס' הימא טובד ע"ז ומחלל שבת מאי איכא למימר. דהתם לא מצינו למפטריה. והיכי קאמר לא היה אדם נהרג. ויש לומר. דמכל מקום קאמר שפיר לא היה אדם נהרג. משום דלא שכיחי כולי האי כי אם ברולח ועריות. ע"כ. וכדמות ראיה לדבריהם דהני שכיחי. מהא דתנן במ"ש פרק בתרא דסוטה משרבו הרלחנים וכו' משרבו המגאפים וכו': אף הן מרבים שופכי דמים בישראל. קפיד טפי על שפיכות דם מעל גילוי עריות לפי שהוא רע לשמים ולבריות. והרי חומרא יתירא עודעת לרליחה (שמית) [נהמית] שלא בעדים. כדתנן במ"ה פרק ט' דסנהדרין וע' לשון הרמב"ם שהעתקתי שם:

יכין תפארת ישראל יכין

נח) ר"ל פעם א' בז' שנים: נט) ר"ל משחתת, שמחבלת ומשחתת העולם: ס) שהיינו מרבין עליו בשאלות ובדיקות, עד שלא יהיה אפשר להם להעדים שלא יכחישו א"ע זא"ז, ותתבטל העדות: סא) דמתוך כך אין הרלחנים מהירלאין בידוגים. ואף שטוענין אותו לכיפה, אי נידון בדינא דמלכותא [כמ"ש סנהדרין פ"ה פי' ע'] דהרי ע"כ היינו טעמא דת"ק. היינו בלא היה שם התראה כהונן, או שיש עכ"פ לומדנא דמוכח שזה הרגו. משא"כ בשהוכחשו בבדיקות, יש לומדנא לחיבה [ול"מ ג"ל דמודו ר"ע ור"ע בשהוכחשו בבדיקות זרות. שבוטשין הנידון לכיפה, רק הכב"ג ס"ל שמוה לא יתירא הרולח]:

דבר דהתם לא שייך לדרוש התראה יליף לאיזך דרשה ושוב זכיתי ומצאתי כן מפורש בספרי לדיה דבכך קרא דיקוש דבר איהא ע"פ וכולי לא ע"פ כתבו ולא ע"פ מחורגמן ע"כ. והשתא כיון דאיכא קרא בד"מ מיניה ילפיק נמי לד"ג מקרא דמשפט אחד יהיה לכם אך לא ידענא לפי"ז אמאי תנן במתני' לשנא דדבר אחר כיון דאיכא לאוקמי הרוייגו (ס"ל): ד"ה והשניה וכו' יפה הירן הב"ד ור"ל במאי דתנן לעיל מע' ו' כלשר זמם לעשות לאחיו ועדיין אחיו קייס וכולי וא"כ דוקא במיתה שייך זה דמלקות ומנון אפילו אחר שלקה לו שילם לחכיי אחיו קיים הוא וכולי ע"ם וכן הירן הרב הגדול מוסר"ם אלגאזי בס' זהב שבא ע"ם אך אשיק שם בקשיא על המלקות ממאי דאמרינן בסוגין דף כ' אמתני' דמשלשין בממון דתייבי מלקות אתיא רבע רבע מתייבי מיתות וק"ל אין ג"ם לאחיה ע"כ. ולפע"ד הא נמי ל"ק דאתיי דוקא הוא דאתיא ליה הך ג"ם לכל רבא פלג עליה ומשמי לאתיתיהן דהתם בעינן אחר דבעינן לאשר זמם וכו' וידוע דק"ל כרבא (שם): ד' במשנה מי שנעמר וכו' ז"ל הרמב"ם ספי"ג מה"ם מי שנעמר דינו בנפיה דין שהיה בח"ל ובכח לב"ד שבא"י סותרין את דינו עכ"פ ואם היו לוחין ב"ד עומדין וכו' אין סותרין דינו ע"כ ולפי"ז א"ש מהיתין דלא תיקשי דאשו בשוטטי עסקינן דמשיקרא בכת ולכסוף הזר מעצמו דהא קתני ובא לפני אותו ב"ד אלא דיכון מראה שבלבו לא"י אלך לפניהם דעוזה ובוכר בים לשם לשהור דע ויש לו לחוה הקות הנפלאות וכשיפא קתני כל מקום וכו' כלומר בח"ל ובזה כ"ש נמי שמיכות הדין שאח"ז שהבדין נוהגה בארץ ובח"ל לגלוי דבכי מיירי בבא קמייתא (שם): תי"ם ד"ה אחד וכו' איבעיא וכולי נדדי הבעיא היינו דמתה שבהם ראב"ע ולא אמר אלא א' לע' שם והו לא איכא למשמע דקאי אלא ר' לע' דקראת מבלעת אף בהכי אי דאלמא כיון דבעיה מג' ת"ק שאמר א' בשבוע ואתא אינו ואמר א' לע' בנה בלא"ד ולא אמר בע' משמע דלא קאי על ת"ק אלא ת"ק א' לע' אורחא היא והכ"ד כי כל ימי תמהתי על זה מאי קא מבעיא להו דפשיטא דאי לע' נקלאה מבלעת קאמר כיון דמהדר אח"ק וכו' ויותר המהתי במאי דקאי בתיקו ע"כ ולק"מ כדאמרן (שם): שם ד"ה לא וכו' ואח"ל שם וכו' למ"ד התראה שפק לאו שמה התראה לא היה צריך לאשמע דדילמא במקום שייף וכו' הבלי הו"מ למימר דאפילו אח"ל שלם היה שבנקוהו אחר מיתתו סוף סוף כשהתו בו הוא לה התראה שפק מיהו כיון דקי"ל כר"י דס"ל לקמן פ"ג דע"ז דשמה התראה גם"ה מיהא ליה לפ"ם למשכח טעמא אלינים (שם): בא"ד וי"ל דמ"מ וכו' תירצו עוד התוס' ז"ל דאיכא למימר דאיתה שמחלל אינו עוביר שלם הוא עוביר א"כ אם תוזיפון תנינו סטורין וכו' ל עדות שאין אתה יכול להעמיד ע"כ וק"ל דא"כ אמאי קתני אחריתי דליתם כמכחול וכו' ליפליג ואיתני בדדה בהנוה נופיה דאמר משיקרא נגי רוצח ולעמא דליתם בהנולף והנולאפת אינם עוביר ועוד הכי מסיים ובכנן דמתיבי מיתה על העבודה הכי דייני ומשני בהשמולל מעיקרא מנאפים כמ"ם התי"ע ומאי קא משני הכי דס"ל כדשמולל מ"מ ניחוש דילמא עוביר הוו ולכך כ"ל הטעיקר כתירוצא קמא ושעמא דכך תשמה דעוביר ליכא למיחש לה דאורו גברא אחקתיה דלהו עוביר הוא ומ"ה נמי בגמרא נגי עוביות לא משכח לה אלא בהכיא דכמכחול וכולי ודוקא נגי רוצח מהניא הך תשמה דילמא עוביר הרג משום דכיון שנהרג איתבע מתקיה והו ליכא למימר אוקי גברא אחקתיה משא"כ בלהו אידך דחי הוא וס"ל נמי דנגי רוצח לא קאמר הס"ם ראיתם דרוצח לאו עוביר הוא ל"ל עדות שאין אתה יכול להעמיד ע"ל דלא הוא הירוצא קמא שהוא עיקר (שם): ד"ה אף וכו' קפיד וכו' ור"ל דנקט הכי לרוצחא שהרי כתב הרמב"ם פ"ב מה' רוצח שכל אותן הרלחנין בשאינם ב"ד אם אינו מלך ישראל להורגן בדין המלכות והקנא השולם הרשות בידו ע"ם והשתא היינו דקא"ל לע"ג דבנוצחים אפשר שסמלך יהרוג אותן שהרי הרשות בידו מ"מ הם מיהא שאין הורגין מרבים ב"ד בישראל בשאין עושין בהן דין וכ"ם בשאר עבירות כגון עבירות שבהן אין עוקר המלך כלל ובזה מתורץ מה שהקשה המהרשי אור שבה המלך בשאר לשב"ג אף הן מרבין וכו' דילמא דשבדי בני' ברמב"ם ע"ב ולכי דעתי היא בוסה מאי דקא"ל רשב"ג דאע"ג דאפשר שהמלך יהרגם מ"מ הם מיהא דידהו עבדי להרבות ע"ד בישראל והיינו דיוק אף הן דקתני ור' שהוא דיוק מכון ואמיתי בלשון המשנה. (שם):

סנהדרין ההורגת. מיי' שם הל' י':

שנויי נוסחאות

ההורגת. בכי"ק הורגת. אחד בשבוע. בה"ל ובכי"ק ובמכנ"ם ובמכני"ר אחת. וכן בסמוך. חובלנית. בכי"ק ובמכני"ר חבלנית. לא נהרג אדם מעולם. בה"ל ובכי"ק ובמכני"ר לא נהרג בה.. וכ"ה בע"י ד' לאמנון (ובסם לעולם). אף הן מרבין. בכי"מ ובכ"ר היו מרבין:

תוספת חדשים

שלשה ואי"כ י"ל לרבי יוסי בתמת דמילעיכין ע"פ ג' להורות דאפילו בשלשה לא והיו בומשין מפי המתורגמן ולא ידעינ דאם נמצא א' קיבוב עדותן בטילה ומיובב בזה קושית התוס' בד"ה אי"ר וכו' ודו"ק:

לקוטים

אע"ג דלא ידעי לאחדור כדאמי' בס"ם ובתכתיו לעיל ומש"ה כתב דשמעת שמא יתליף וכו' ולפני הטעמים ביון דידעי מלי קאמרי סגיי ואין להקשות דא"כ אדרבא כיון דל"מ בחד שמעת לריעא ליה לן למדרש שמעת דל"ם הוא דס"ל הכי ולכן לא קי"ל כוותיה והו"ל דאיך ג"כ שידעו לדבר ותיקשי אעובדא דרבא ליתא דס"ם קרא לא כתיב אלא ע"פ שנים עדים א"כ ליכא למילף מהכא אלא שבעדים עצמן יבכון עם הדיינים אבל ליכא למילף מכאן כלל שבדיינים עצמן יבכון עמהן ומ"ם הרי"ט דאי לאו דמסברא וכו' מג"ל לר"י לרוצא ב' דבסות וכו' לעד המקרא דע"פ וכו' יומת המת נפ"ל לר"י שיהיו ב' עדין מהרין ומקרא דכתיב בני ממון ע"פ וכולי יקום

מהדרין ההורגת. מיי' שם הל' ג':

מ"ע ג' דלא ידעי לאחדור כדאמי' בס"ם ובתכתיו לעיל ומש"ה כתב דשמעת שמא יתליף וכו' ולפני הטעמים ביון דידעי מלי קאמרי סגיי ואין להקשות דא"כ אדרבא כיון דל"מ בחד שמעת לריעא ליה לן למדרש שמעת דל"ם הוא דס"ל הכי ולכן לא קי"ל כוותיה והו"ל דאיך ג"כ שידעו לדבר ותיקשי אעובדא דרבא ליתא דס"ם קרא לא כתיב אלא ע"פ שנים עדים א"כ ליכא למילף מהכא אלא שבעדים עצמן יבכון עם הדיינים אבל ליכא למילף מכאן כלל שבדיינים עצמן יבכון עמהן ומ"ם הרי"ט דאי לאו דמסברא וכו' מג"ל לר"י לרוצא ב' דבסות וכו' ולעד המקרא דע"פ וכו' יומת המת נפ"ל לר"י שיהיו ב' עדין מהרין ומקרא דכתיב בני ממון ע"פ וכולי יקום

תפארת ישראל

ד' במשנה מי שנעמר וכו' ז"ל הרמב"ם ספי"ג מה"ם מי שנעמר דינו בנפיה דין שהיה בח"ל ובכח לב"ד שבא"י סותרין את דינו עכ"פ ואם היו לוחין ב"ד עומדין וכו' אין סותרין דינו ע"כ ולפי"ז א"ש מהיתין דלא תיקשי דאשו בשוטטי עסקינן דמשיקרא בכת ולכסוף הזר מעצמו דהא קתני ובא לפני אותו ב"ד אלא דיכון מראה שבלבו לא"י אלך לפניהם דעוזה ובוכר בים לשם לשהור דע ויש לו לחוה הקות הנפלאות וכשיפא קתני כל מקום וכו' כלומר בח"ל ובזה כ"ש נמי שמיכות הדין שאח"ז דבכי מיירי בבא קמייתא (שם): תי"ם ד"ה אחד וכו' איבעיא וכולי נדדי הבעיא היינו דמתה שבהם ראב"ע ולא אמר אלא א' לע' שם והו לא איכא למשמע דקאי אלא ר' לע' דקראת מבלעת אף בהכי אי דאלמא כיון דבעיה מג' ת"ק שאמר א' בשבוע ואתא אינו ואמר א' לע' בנה בלא"ד ולא אמר בע' משמע דלא קאי על ת"ק אלא ת"ק א' לע' אורחא היא והכ"ד כי כל ימי תמהתי על זה מאי קא מבעיא להו דפשיטא דאי לע' נקלאה מבלעת קאמר כיון דמהדר אח"ק וכו' ויותר המהתי במאי דקאי בתיקו ע"כ ולק"מ כדאמרן (שם): שם ד"ה לא וכו' ואח"ל שם וכו' למ"ד התראה שפק לאו שמה התראה לא היה צריך לאשמע דדילמא במקום שייף וכו' הבלי הו"מ למימר דאפילו אח"ל שלם היה שבנקוהו אחר מיתתו סוף סוף כשהתו בו הוא לה התראה שפק מיהו כיון דקי"ל כר"י דס"ל לקמן פ"ג דע"ז דשמה התראה גם"ה מיהא ליה לפ"ם למשכח טעמא אלינים (שם): בא"ד וי"ל דמ"מ וכו' תירצו עוד התוס' ז"ל דאיכא למימר דאיתה שמחלל אינו עוביר שלם הוא עוביר א"כ אם תוזיפון תנינו סטורין וכו' ל עדות שאין אתה יכול להעמיד ע"כ וק"ל דא"כ אמאי קתני אחריתי דליתם כמכחול וכו' ליפליג ואיתני בדדה בהנוה נופיה דאמר משיקרא נגי רוצח ולעמא דליתם בהנולף והנולאפת אינם עוביר ועוד הכי מסיים ובכנן דמתיבי מיתה על העבודה הכי דייני ומשני בהשמולל מעיקרא מנאפים כמ"ם התי"ע ומאי קא משני הכי דס"ל כדשמולל מ"מ ניחוש דילמא עוביר הוו ולכך כ"ל הטעיקר כתירוצא קמא ושעמא דכך תשמה דעוביר ליכא למיחש לה דאורו גברא אחקתיה דלהו עוביר הוא ומ"ה נמי בגמרא נגי עוביות לא משכח לה אלא בהכיא דכמכחול וכולי ודוקא נגי רוצח מהניא הך תשמה דילמא עוביר הרג משום דכיון שנהרג איתבע מתקיה והו ליכא למימר אוקי גברא אחקתיה משא"כ בלהו אידך דחי הוא וס"ל נמי דנגי רוצח לא קאמר הס"ם ראיתם דרוצח לאו עוביר הוא ל"ל עדות שאין אתה יכול להעמיד ע"ל דלא הוא הירוצא קמא שהוא עיקר (שם): ד"ה אף וכו' קפיד וכו' ור"ל דנקט הכי לרוצחא שהרי כתב הרמב"ם פ"ב מה' רוצח שכל אותן הרלחנין בשאינם ב"ד אם אינו מלך ישראל להורגן בדין המלכות והקנא השולם הרשות בידו ע"ם והשתא היינו דקא"ל לע"ג דבנוצחים אפשר שסמלך יהרוג אותן שהרי הרשות בידו מ"מ הם מיהא שאין הורגין מרבים ב"ד בישראל בשאין עושין בהן דין וכ"ם בשאר עבירות כגון עבירות שבהן אין עוקר המלך כלל ובזה מתורץ מה שהקשה המהרשי אור שבה המלך בשאר לשב"ג אף הן מרבין וכו' דילמא דשבדי בני' ברמב"ם ע"ב ולכי דעתי היא בוסה מאי דקא"ל רשב"ג דאע"ג דאפשר שהמלך יהרגם מ"מ הם מיהא דידהו עבדי להרבות ע"ד בישראל והיינו דיוק אף הן דקתני ור' שהוא דיוק מכון ואמיתי בלשון המשנה. (שם):

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

פרק ב **א הגולין**. עיין במ"ד: היה מסלסל בחבית וכו'. קלת קשה לחמלי לא קאמר ונפסק החבל ונפל עליו. כדקתני בסיפא וגראה לומר דנפל") [פי'] שנשמט מידו. ולכך לא ר"ל נפסק. דא"כ לא לתיין כר' דאמר לקמן נפסק אינו גולה. תוס'.

ועיין מ"ם במ"ג: היה יורד בסולם. יש לומריס דתנא לא זו לא קתני לא זו מעגל דודלי יש לחייבו גלות. דלמה לא מזהר. אלא אף מסלסל חבית דבפיר מיזהר שלא יסבר חביבו אם נפל והרג חייב. ועוד דלא זו אלא אף יורד בסולם דטפי מיזהר כדי שלא יפול. אם הרג חייב. תוס': כל שבדרך ירידתו גולה. כתב הר"ב דכתיב ויפל וכו'. והרמב"ם הטעים במעשה יפה בפ"ו מהלכות רוצח שהרי דרך נפילה מצוי ברוב הטעים להזיק. ודבר קרוב הוא להיות. שהרי טבע הכבד לירד למטה במהרה. הואיל ולא זרז עצמו ותיקן מעשיו יפה בשעת ירידה יגלה. אבל דרך עלייה אין זה דבר הקרוב להיות ברוב הטעים אלא כמו פלא הוא והוא כמו אנוס. ע"כ. ומ"ם הר"ב לאתויי אפי' ירידה שהיא לצורך עלייה. פירש רש"י כגון הרוצה לבריס ידו בכח. וגרזן בידו ומשפיל אחלה את גופו וכוחה לפניו כדי להריס בכח ובהשפלתו הרג. דלא תימא הואיל ולצורך עלייה היא פטור מגלות דהא כתיב ויפל. [ע"כ]. וכשהרג בעלייתו לאחוריו פטור. והיינו דתנן אלא בדרך ירידתו אינו גולה: רבי אומר אינו גולה. פירש הר"ב ר' סבר ונפל הבריל מן העץ המתבקע מדלא כתיב מעצו. וכתיב מן העץ מוכיח דיש אם למסורת כלומר כמו בגמרא כתב של תיבה גריסין אינו לדורשה. ולא לפי המקרא ונפל בקמן הע"ן והוא מהקל שהוא פועל עומד בעצמו. שהבריל עצמו נפל. ולפי המסורת ונפל לבון רש"י פירושו שהפיל. וכ"כ התוס' שהוא ונפל כמו והפיל. ע"כ. ולא יתכן לפרש הדברים כמשמען בתיבת נפל במקום הפיל. דהיאך תתחלף הפיל שהוא בגין הפעיל והב בנפל שהוא נפעל ותולדה. כ"כ בחי הפסר לומר שהמלה בעצמה תחסר הה"ח והיו"ד הורחת בגין הפעיל. שהרי לפי המסורת אנו אומרים ומאין לנו אלא ככתוב ואפילו הורחת משך קמ"ן על החל"ף שיש למקרא אנו בורחים ממנו מפני המסורת גם לא נמצא חסר שתי ההורחות

*) הכ"ח בגמ' מגיה דנפלם דריפא.

יבין תפארת ישראל יבין

הקדמת פ"ב ג' מיני שונג הן. א) שונג גמור שאין שם פשיעה אבל היה יכול לזהר, כגון משלשל בחבית להורידה או יורד בסולם ונפל החבית או האדם והרגו, חייב גלות; וכן בהיה אבן בחיקו וידע בו, ושכח ונפל האבן והמית, בבל כח"ג היה יכול לזהר וחייב גלות, ולפיכך לא חייבה התורה גלות רק להורג דרך הורדה דכל מוריד עיניו למטה והיה יכול לזהר: ב) שונג שקרוב לאונס, כגון שזרק אבן, והוציא הלה ראשו מחלון וקבלה, או שאירע שאר אונס דלא הו"ל למרמי אנפשיה, וכן כל רציחה שאירע בדרך עלייה, כגין שרצה להעלות חבית או היה עולה בסולם, ונפלו והמיתו, פטור מגלות: ג) שונג שקרוב למזיד, כגון שששע, שהיה הולך בחשיכה וסכין בידו, ותקעו בלב חבירו, או שדחפו בגופו והמיתו, אינו נקלט בגלות, וכל מקום שימצאנו גואל הדם רשאי להרגו. מיהו גם שונג גמור, דוקא במת תחת ידו מיד, אבל בהבהו מכת מות, אפילו שהה בו רוב שנים, או שמת מכה בהו פטור מגלות [כ"ו סרמב"ם פ"ו מרוצח]:

פ"ב א) לערי מקלט: ב) אבן ענול וחליק, ממגלגלין אותו על עוה הטיט שבגג להשות הסדקים: ג) מלמעלה למטה: ד) ולריכה כולהו. דלא תימא דוקא במטעילה חייב מדלא מזהר יפה, להכי קמ"ל אפילו חבית, דוודאי מזהר שלא תשבר, אפ"ה חייב. וקמ"ל הו עולה בסולם, אף דבהא וודאי מזהר היה שלא יפול ותשבר מפרקתו, אפ"ה בנפל חייב גלות. [ונ"ל דמשו"ה לא נקט אמי הכא בהיה קשור בחבית בחבל, בכסיפא. דלפי דברינו בכה"ג לא הוה קמ"ל דבותא על כן בנבא בחבית, דאף דיכול ליזהר ליקח חבל עב וחזק, עכ"פ בשעת נתיקת החבל אין בידו להיות מזהר בו שלא יתנתק. משא"כ במוריד בחבית בידיו, אפשר שיהיה מזהר שלא ישמט מכין ידיו]: ה) ממטה למעלה דדוקא בשמיתו בהורדה חייב, דכתיב ויפל עליו: ו) לאתויי ירידה שאפילו היא לצורך עלייה, כמבקע עצים, שמשפיל החלה הקרדום לאחוריו, כדי להרימה אח"כ יפה, אם המית בדרך ירידה בם חייב. וכהמית בהעלאה שלפניו, אף שהיא לצורך ירידה פטור: ז) כ"ל דמשו"ה לא נקט בקיצור, בדרך עלייה אינו גולה. דקמ"ל דאפילו העלה כדי להוריד עי"ז לאחוריו. וכלפיל, אפ"ה כיון שלא היה בדרך ירידתו פטור. א"נ קמ"ל אף שלא היה דרך עלייה וכגון שהוליך כיון בידו ונתקע בלב חבירו, אינו גולה, דזו פשיעה היא ואינו נקלט מדלא הוה דרך ירידה: ח) שנאמר ויפל עליו. ועיין הכתוב, דבדרך ירידה מצוי להזיק, מדהדרך כל דבר ליפול למטה, ואמלא עלול להזיק, וגם האדם המוריד הדבר, עיניו למטה, ויכול לזהר יפה, ולכן יענש בגלות. ומשא"כ דרך עלייה ב' שיבותא, באינו מצוי כל כך שיקרה ההפך מרלונו, וגם אין עיניו במה בלאחריו למטה, ולהכי הו"ל קלת אנוס, ומה"ט כל שאין בו עלייה וירידה, כפלונתא דרבי ורבנן לקמן במשנה, אזלינן בתר לומדנא דהוי שונג או אונס או פשיעה וכדדרשינן מקרא: ט) מהיד של קרבוס: י) דלר' מדכתיב ונפל הבריל מהעץ, ולא כתיב מעצו, ש"מ דהלא ונפל פעל יולא הוא, כמו ונפל כ' אלהיך את הגוים [דברים ז'], דהו"ל ונפל כמו ויפל בפיעל, דהוא וודאי יולא. ור"ל שהבריל בבקרדום הפיל בקעת מעץ המתבקע, והבקעת קפץ והמית. ולרבנן, עכ"פ המשך המקרא הכא לא משמע שיהיה כופל יולא. דמדלא כתיב ונפל הבריל את העץ, רק כתיב מן העץ, ש"מ דהכא פעל עומד הוא, וה"ק קרא, הבריל עצמו נפל ונשמט מהעץ. [ווהו לפע"ד כוונת הש"ס דלרבי יש אם למסורת, ר"ל דדרשינן סמלה כמו שכתוב בתורה בכל דוכתא במשמעות פעול יולא. ולא אזלינן בתר המשך המקרא. ולרבנן יש אם למקרא, ר"ל אף שלא נמסר לנו המלה כן, אפ"ה דרשינן לה כפי הגלות לנו להמשך המקרא. אב"י עי' קלת

ציונים

פ"ב **א** אלו הן הגולין. ר' ע"ח: ההורג נפש. מיי' פ"ה מהלכות רוצח ה"ח סמ"ג עשין ע"ב: היה מעגל. מיי' שם פ"ו ה"ג סמ"ג שם: היה עולה בסולם. מ"ש: זה הכלל. מיי' שם הלכה י"ג סמ"ג שם: נשמט הברזל מקתו. ר' ע"ב. מי' תוספת מלכדין ע"ג ע"ב ד"ה ספס ותוס' ב"ק כ"ו ע"ב קדמ"ם פכ מה שהגיהו נמ"ה:

שנויי נוסחאות

פ"ב **א** אלו נד"ל ואלו וכ"ה כפי' ר"ח ושי' בריטב"א. ההורג נפש. בכי"מ ..את הנפש. מעגל. בד"ל ובכי"ק מעגיל. היה יורד. בכי"מ או היה.. והרגו. במסב"ל: והרגתו ואינו נכון. בכי"מ בכל המקום והרגו: (אם) היה מושך. בכי"מ ליתא. הבכא דהיה דולה.. והרגתו ליתא בכי"ק בטעות. שבדרך ירידתו. בד"ל ובכי"ק שבדרך הורדתו וכן בסמוך וכ"ה במסב"ל וכן בסמוך. מקתו. בכי"ק מקנתו וכ"ה בערוך ע' קנת וע' ערוך הבלם:

לקוטים

פ"ב **א** חוי"ם ד"ה היה מסלסל וכו' דאמר לקמן נפסק וכו' הכי הוא בס"ם לקמן דף ט' דהא דקתני נפסק אינו גולה רבי היא ועי"ש בפירש"י ובוונת בתוס' הכא דיש"א ליה לתנא למיהני מלתא פסיקתא לכ"ע וכ"ם דר' הוא המסדר המשנה ודלא כהג"ר שבגיה בדברי התוס' דל"ל דאמר לקמן נמשנ וכו' ולהת. (ס"ל): שם ד"ה היה יורד וכו' אלא יסבר וכו' אין מוונתם לומר בהוא מזהר שלא יסבר החבל דא"כ מייתי נפסק דלעיל אלא דל"ל בהוא מזהר שלא תשבר מידו כדי שלא תשבר. (בס): שם ד"ה ר' וכו' למכונת וכו' הקשה הרמ"ן דמלי אלייא משום אם למסורת תיפוק ליה מבאר המקומות שמכר מלה זו הוא פועל יולא כמו ונפל כ' אלהיך את הגוים אלא וכו' ולמה לא נפרשה בסלר הבדותיה וכוני פ"ב. ועי"ן דהוכרח ר' משום דמיהורא דקלא משמע כרבנן דאמ"ג דבעלמא הוא יולא הכא הוא פועל עומד דמאחר דבבר כתיב ונדחה ידו בגרזן ל"ל לאימר הו ונפל הבריל וכו' הוי סגי לאימר וכל מן העץ דפשיטא שאל הגרזן קאי אין מדהדר ואמר הבריל ש"מ ד"ל שהבריל עצמו נשמט מש"ה הוכרח ר' לאימר דאף על גב דפשיטא דקא משמע הכי ליתא דיש אם למסורת והו"ל כלומר כתיב ונשל בהדיא ועיקר טעמיה דר' שהמאמר לזה הוא משום

כח כחו אינו גולה: **ב** זרק את האבן לרשות הרבים. ואע"ג דקרוב למזיד הוא שהיה לו לחשוב שבני אדם מצויים ברשות הרבים תמיד הכא עסקינן באשפה העשויה ברשות הרבים להפנות בה בלילה. ואינה עשויה להפנות בה ביום וזמנין דמקרי ליתיב בה. ומשום הכי גולה. דלאו פושע הוא ולא אנוס גמור הוא: והוציא הלה את ראשו וקבלה פטור. דכתיב (דברים י"ט) ומלא את רעהו. פרט לממליא את עצמו: אם יש רשות לניזק. שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס: מה חטיבת עצים רשות. דאי בעי עייל לחטוב. ואי בעי לא עייל: יצא האב הרודה את בנו. דמצוה קא עביד: האב

גולה. מן העץ המתבקע. רבי אומר גולה. והחכמים אומרים אינו גולה[יב]: **ב** הזורק אבן לרשות הרבים והרג. הרי זה גולה[יג]. ר' אליעזר בן יעקב אומר אם מכשיצאתה האבן מידו הוציא הלז את ראשו וקבלה הרי זה פטור[יד]. זרק את האבן לחצרו והרג אם יש רשות לניזק ליכנס לשם גולה. ואם לאו אינו גולה. שנאמר (דברים י"ט) ואשר יבא את רעהו ביער. מה היער רשות לניזק

[למזיק ליכנס לשם[טו]] יצא חצר בעל הבית שאין רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם. אבא שאול אומר מה חטבת עצים רשות[טז]. יצא האב המכה את בנו[יז]. והרב הרודה את תלמידו[יח] ושליח בית דין[יט]:

המרחות יחד ואף בה"א לבד לא גמלא כי אם ביעותי בספרים. ואף בזה יש לפקפק ולומר שאפשר שהוא מהדגוש כמו לקצא מפרשים במלת ודיגוס ירמיה ט"ו ט"ז] על משקל קימו וקיבלו אע"פ שהיו"ד דגושה. ולא כן בדיגוס כי נרפה הוא. כמו שנמצאים אחרים נרפים הם ודינם להדגש. אבל יתכן בעיני שהוא דורש וכל בחירק הנו"ן ולא תמשך עמה יו"ד כלל. וזה כפי המסורת משא"כ כפי המקרא שיקרא נעל בקמ"ץ שאתה מוסיף הברה של אלף או ה"א בין ט"ן לעי"ן כמו"ם רש"י. אבל בקריאתה החיר"ק אין כאן מבל אות כלל ולפי זה הטע"ן אינה מן היסוד. כי אם להורות בעין נפעל. ויאמר לא ונעל שע"י הברזל נעל קיסם [אחד] מן העץ המתבקע. ומ"ש הר"ב ורבנו סעדיה מן העץ מעצו וכו' דסדרי יש אם למקרא ונעל קריאת ביה פעל עבר שהוא פועל עומד בעצמו כמו שפירשתי. ומה שכתב הר"ב והלכה כחכמים.

דעץ המתבקע כח כחו הוא וכו' כלומר אבל רבי סבירא ליה דהאי לאו כח כחו הוא. והיינו דאמרינן בגמ' וכח כחו לרבי היכי משכחת לה. כגון דשדא פיסא [רגב אדמה] ומחיה לגרמא [עץ החביות] ואזיל גרמא ומחיה לבאהא [אשכול התמרים] ואתר תמרי ואזיל תמרי וקטול: מן העץ המתבקע. ולא קיסם וניתז למרחוק והרג. רש"י: **ב** הזורק אבן לרשות הרבים. כתב הר"ב הכא עסקינן באשפה העשויה בר"ה להפנות בה בלילה וכו' כלומר וזרק בה ביום אבל באשפה שאינה עשויה להפנות בה אף בלילה וזרק בה בלילה ומקרי ויתיב וכו' אינו הוא. דלית ליה לאסוקי אדעתא דמקרי ויתיב כיון שאינה עשויה ליפנות כלל. תוס'. וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מהלכות רוצח: דאלו. נמלא בכתוב מי האיש הלזה (בראשית כ"ד) ובנוסח משנה דבירושלמי הלה: הרי זה פטור. כתב הר"ב דכתיב ומלא פרט לממליא וכו' גמ'. למימרא דמלא מעיקרא משמע ורמינהו מלא. פרט למלוי שלא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב וכו' [במשנה ב' פ"ט דערכין ובפירושה] אמר רבא הכא מעניה דקרא ומלא דומיא דיער מה יער מידי דאיתיה מעיקרא אף מלא נמי מידי דאיתיה מעיקרא. והתם מעניה דקרא ומלא דומיא דהשיגה ידו מה השיגה ידו מפשתא אף מלא נמי מפשתא. ובפרק המחנקין בסנהדרין דף פ"ו דרשינן כי ימלא פרט למלוי. ורמינן קרא כי ימלא איש שוכב עם אשה בעולת בעל (דברים כ"ב). ה"נ כי ימלא פרט למלוי. כגון של בית פלוני דשכיחי נבייהו. ומה הקנו בתום' על ומלא פרט למלוי דערכין. ותירצו די"ל דריבויא הוא. ע"כ. ולא כתבו הך דהכא. ונראה דה"נ יש לתרץ דריבויא הוא. אבל אין נראה לחלק בין היכא דדרשינן פרט למלוי או פרט לממליא. דהא ליכא ביניהו אלא דבר הלמד מעניו וכי דרשינן פרט לממליא שמעינן דהיכא דכתיב ומלא. ושנלמד מעניו פרט למלוי דדרשינן ליה. ומ"מ במשנה ב' פ"ט דסוטה: רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם. תיובתיך למתני ולמזיק. דלא תימא שאם יש למזיק ג"כ רשות ליכנס דפטור. משום דעל הניזק להרחיק ולשמור את עצמו מן המזק. כשיודע שיש להלה ג"כ רשות ליכנס: מה חטבת עצים רשות. כתב הר"ב דאי בעי עייל וכו' לכאורה דאי בעי חטב הל"ל אלא דהכי מסיק בגמ' משום דקשיא לן מה חטבת עצים רשות דלמא מצוה כגון דסוכה. ודמוערכה. ואע"ג דמשני לה דחטיבה עצמה איכא מצוה. דאי מצא חטוב איכו חוטב וכו' הא הדר אמר רבא דמנופיה דקרא איכא למשמע דמיירי ברשות מדכתיב ואשר יבא את רעהו ביער. מה יער דאי בעי עייל וכו' דאשר משמע אי בעי. ופרכינן וכל היכא דכתיב אשר דאי בעי הוה. אלא מעתה ואיש אשר יטמא ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה (במדבר י"ט) אי בעי מיטמא. ואי בעי לא מיטמא. לאתו מייב לך הכתוב כרת אם נכנס למקדש בטומאתה זו. אבל כי מיטמא במת מצוה דלא מגי דלא מיטמא ה"נ דפטור. ומסיק התם עוד טומאתו בו כתיב (שם) עוד *קרא יתירה לדרשא הוא: יצא האב המכה את בנו. רש"י. ועיין בפירוש הר"ב במשנה דלקמן. ומ"ש שם: ושליח ב"ד. המלקה ארבעים לחייב מלקות. רש"י. ולשון הראב"ד [פ"ה מהלכות רוצח] שליח ב"ד שם לא מלקה [יותר] ממה שאמדוהו ב"ד ומת תחת ידו. ע"כ. והרמב"ם פ"ה מהלכות רוצח כתב שליח ב"ד שהכה את בעל דין הגמגם

מלבא

שנויי נוסחאות

ב הזורק אבן. בכי"ק ובמשב"ל זרק את האבן וכ"ה בנרע"ב; בד"ל זרק האבן. הרי זה גולה ראב"י אומר. בכי"ק גולה ר' עקיבא אומר אינו גולה (?) ר' ליעזר ב"י אומר. מכשיצא הה. בד"ל ובכי"ק מכשיצאת; במשני"ר משיצאת; בכי"מ משיצת. הוציא הלז. במשב"ל ..הלה; במשב"ב ד"ו לפסיגו; בד"ל ובכי"ק והוציא.. וכ"ה במשב"ל (ונס הלה). יצא חצר. במשב"ל [אף כל רשות, לניזק ולמזיק להכנס לשם] יצא חצר לולם בכי"מ ובמשב"ב ד"ו ליתא והרש"ל והרש"ל כוסיפו זאת וכן בסדוך [אף כל רשות]. שאין רשות לניזק (ולמזיק). בכי"ק ליתא וכן ליתא בכי"מ (ונס שאין לניזק רשות) וכן ליתא בספיקתא זוטרתי פ' סופרים וב"ב ד"ווייליא וק"ק ליתא. גם למלת לניזק והוסיף המהרש"ל למלת לניזק וכ"ה לובלין שלא הביאו הדבר הדפיסו כלפיהו מן המשניות ועי' בערוך לנר (ד"ס). חטבת עצים. עי' רע"ב; בכי"ק ובמשב"ר ..חטצים.. רשות יצא. במשב"ב רשות אף כל רשות יצא. ועי' לעיל. האב. בכי"מ אב. (והרב) הרודה את תלמידו. בכי"מ ליתא; במש"דפו' ליוזא. תלמידיו. ושליח ב"ד. בכ"מ ושלוח..

תוספת רעק"א

פ"ב ב[אות י]תי"ט ד"ה מה. קרא יתירה. קשה לישתוק מאשר ולא בעי קרא יתירה וי"ל דאשר אורחיה דקרא הוא. (תוס'):

לקוטים

דגמיר ג"ם נלמד עץ למעצ ונלאחר עץ למעלה מה למעלה מן העץ המתבקע אף למטה וכו' כדאית לה בברייתא וע"ע לרמ"ז מה שהעיר להמ"ל ז"ל עוד בדבור זה ע"ד הדקדוק מיוקו עמו ע"ם. (ס"ג):

וחכ"א אינו גולה. מיי' פס הלי מ': **ב** הזורק אבן כל. מי' פ"ז ב"ק ג"ב ס"ב: אם יש רשות וכו'. מי' ב"ק ג"ב ע"ב מה"א דלא מני מיי' פ"ו מה' רוצח ה' י"ח: בה היער. מי' פ"ב:

יבין תפארת ישראל יבין

דמיון לדברי ר"ר שלמ"ה בספרים [פ"ו ג'] רש"י ד"ה יכול): יא) מניחה בקעה מהעץ המתבקע והרג: יב) דכח כחו הוא: יג) אע"ג דכל זורק אבן מחליטו לרשות הרבים הו"ל עלייה לצורך ירידה ובכה"ג אמרינן דפטור כסי' ו', הכא מיירי שהמית בשעת ירידת האבן, ומיירי נמי שזרק האבן ביום לאשפה שבר"ה, ואין רגילין בני אדם לפנות שם ביום רק בלילה, ולבעמים גם ביום. דבכה"ג לאו פושע ולאו אנוס הוא. אבל ברגילין לפנות שם גם ביום, פושע וקרוב למזיד הוא. ובאין רגילין לפנות שם ביום כלל, אנוס הוא. ובשניהן אינו גולה, דרק בשונג גולה: יד) דכתיב ומלא רעהו, ולא בממליא עצמו: טו) ר"ל אף שיש רשות גם למזיק ליכנס שם, אפ"ה חייב.

טז) בשם רשות רק לניזק ליכנס שם, אינו גולה, דקרוב למזיד הוא: יז) דלא מצינו חטיבת עצים שיש בה מצוה מלד עצמה: יח) שהכהו שילמוד תורה או לומנות: יט) שהכהו שיסגיה על למודו. [וב"ל דנקט בלא מכה, וברב רודה. דרודה הוא לשון ממשלה. כמו הרודים בעם הפשוטים במלאכה [מ"א ט'], וכל"א [אנטרייבען]. ור"ל אע"פ שהרב המכה כוונתו שיסמע לדבריו, לא אמרינן לעוכת עצמו עשה. ובלא נקט לשון הכאה, דקמ"ל אפילו לא הכהו בשעת למודו, רק כדי שיסמע מה שילמדנו אחר, אפ"ה פטור]: יט) לרמב"ם ר"ל שהכהו שיליית דינא. ולראב"ד מיירי שהכה לחייב מלקות, והכהו יותר ממה שאמדוהו ב"ד. [והא דתני לקמן [פ"ד מי"ד] דנפוסיף לו א' ומת, גולה. י"ל דהתם מיירי בעשה במניינו]:

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

מלבא לדין והמיתו בסנגה: **ג האב גולה** ע"י הבן. לשון הר"ב כשלא הכהו ללמדו תורה. לו מוסר. דמוסר נמי כתיב (משלי כ"מ) יסר בנך ויניחך. ולאומנות הא תנן בסוף קדושין לעולם ילמד אדם את בנו לאומנות וכו': **חוץ** מעל ידי גר תושב. כתב הר"ב שאם הרג בן ישראל בשוגג אינו גולה אלא נהרג. גמ' שלאמר (במדבר ל"ה) והיו לכם הערים למקלט. לכם ולא לגרים. ומ"ש דהרג מבוש דקיי"ל [בסנהדרין דף ג"ו] דבן נח אין לריך התראה אלא לאזהרתו זו היא התראתו.

ג האב גולה על ידי הבן(ב). **והבן גולה על ידי האב. הכל גולין על ידי ישראל**(א). **וישראל גולין על ידיהן**(ב). **חוץ מעל ידי גר תושב**(ג). **וגר תושב אינו גולה. אלא על ידי גר תושב**(ד). **הסומא אינו גולה**(ה) **דברי ר' יהודה. ר'מאיר אומר גולה**(ו).

ומסיים הרמב"ם בפירושו אבל בהרג ישראל לגר תושב יגלה ישראל ע"כ. ומתני' הכי קאמרה הכל גולין ע"י ישראל וישראל גולין על ידו. כלומר הכל אית בהו תרתי שבין שהוא ההורג או שהוא הנהרג. כל שיש יד ישראל באמצע בין ישראל נהרג או הורג. הרי יש כאן גלות להורג. חוץ מעל ידי גר תושב. שאע"פ שאם ישראל הרג לגר תושב גולה. מ"מ אם הוא הרג לישראל אינו גולה אלא נהרג. כך נראה בעיני. וס"ל להרמב"ם דהא דאמרינן בגמ' חוץ מעל ידי גר תושב אלמא גר תושב ככרי הוא אימא סיפא גר תושב גולה וכו' אמר רב כהנא לא קשיא כאן בגר תושב שהרג גר תושב כאן בגר תושב שהרג ישראל. דדוקא נקט גר תושב שהרג ישראל אבל איפכא לא. דאי לאו הכי הל"ל שאני סיפא דבר מיניה הוא דהשתא הוה משמע דכל היכא דלאו בר מיניה הוא בין שהוא ההורג בין שהוא הנהרג אין כאן גלות. אלא ודאי דישראל שהרג לגר תושב אין הכי נמי דמחייב גלות. ואני תמה על הכ"מ שבפ"ה מהלכות רולח הסיג על לשון הרמב"ם שם ישראל שהרג בסנגה את העבד או את הגר תושב גולה. והשגתו מלשון המשנה דתנן הכל גולין ע"י ישראל וכו' חוץ מע"י גר תושב הרי בהדיא שישראל הוא גולה ע"י גר תושב. וכ"ל שטעות סופר יש כאן ולריך למחוק גר תושב עכ"ל. ובודאי שהשגתו זו לאו השגה היא שהוא הבין דרכה דמתני' דתנן חוץ מע"י גר תושב כשאר ע"י דתניא שהמכוון ע"י זה שהרג והכא הא מפקא לה הגמ' מכי הא דהא אמרי' כאן בגר תושב שהרג ישראל. דש"מ דהאי ע"י לאו כגוונא דאיכא הוא. אבל למאי דפרישית ניחא ליכא דע"י וכ"ש שהרמב"ם בפירושו העתיק חוץ מגר תושב. וכן הוא בפירש"י שבמשנה ושבגמ'. ובעל הכסת שלמה הגיה לגרוס כך והרי הראב"ד שהשיגו ג"כ להרמב"ם כמו שתכתוב בסמוך לא הפסיד עליו מן המשנה. והיינו טעמא דבגמ' מוכחת בידים מוכיחות דהאי ע"י לאו כאיכא הוא דא"כ לשון כאן בגר תושב שהרג ישראל לא הוה ניחא ואי נמי גירסתו ג"כ מגר ולא ע"י. אבל מה שהשיגו הראב"ד הוא מדהולרכו עבד וכותי מן הרבוי. אלמא גר תושב לא. ועוד כי יכה את רעהו כתיב (דברים י"ט). **ע"כ.** אובעינא שגם זו איכא הנגה בלל דעבד וכותי מלריכין לרבוי ביהא גם הוא גולה כשהורג לישראל משא"כ גר תושב והכי דייק ליכא דגמ' הכל גולין ע"י ישראל לאתויי עבד וכותי. ש"מ דבהורג לישראל מרבינן להו. והא דתנו רבנן עבד וכותי גולה ולוקה ע"י ישראל וישראל גולה ולוקה ע"י כותי [ועבד] איכא למימר דסיפא משום לוקה אילטריך למתני. וכדמסיק כגון שהכהו הכאה בלין בה ב)שיעור מיתה. וקמ"ל דלא מקשינן הכאה לקללה דבקללת עבד וכותי פטור. דכתיב (שמות כ"ב) בעמך לא תאור. בעושה מעשה עמך. ומלשון הכתוב רעהו לא קשיא דכיון דלענין ערי מקלט אשכחן דגר תושב הלוק מן הגרי דגרי שהרג לגרי אין ערי מקלט קולטות לו. דכתיב (במדבר ל"ה) ולבני ישראל תהיינה אבל לגר תושב קולטות דכתיב (שם) ולגר ולתושב. הלכך אע"ג דאמעטו כשהרג הוא לישראל. מדכתיב והיו לכם דשמע מינה שהוא אינו גולה. מ"מ אין לו למעט ביהא ג"כ הישראל שהרגו פטור מן הגלות. כיון דאשכחן שהם בכלל מנות ערי מקלט כשהרג מגר תושב. וא"כ ה"ה כשהרג מישראל. אלא דכשהוא הורג לישראל אמעוט מלכם. מכל אלין: דהשגותיו של הראב"ד אינן אמת כל שכן שהשגתו של הכ"מ מעיקרא לאו השגה היא. ודלשון הגמ' דלא נקטה אלא כאן בגר תושב שהרג לישראל דייקא כדעת הרמב"ם. ולפיכך אין למחוק מספרו של הרמב"ם כאשר כתב הכ"מ. וכ"ש שכן נמצא ג"כ בפירושו. מלבד ראיה את זה מצאתי בספרי. שדרשו רעהו פרט לגרי. רעהו פרט לגר. ומ"מ לא אפשר לתלות בטום פנים בטעות סופר מ"ש בשני חבורים שונים. אלא יש לנו לומר דדחי לה להא דספרי מקמי מסמעות גמרא דידן: וגר תושב אינו גולה אלא על ידי גר תושב. ועל ידו מיהא גולה דכתיב לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שם הערים [גמ']: **הסומא** אינו גולה. כתב הר"ב דכתיב בלא רואה פרט לסומא. אבל רואה במקום אחר. פרט לסומא שאינו רואה בטום מקום. רש"י. והרמב"ם סוף פ"ו מהלכות רולח יהיב טעמא מפני שהוא קרוב לאונס: **רבי מאיר אומר גולה.** כתב הר"ב בלא רואות לרבות את הסומא. לאו דבלא רואות רבויא הוא. אלא הכי מפרשינן בגמ' בלא רואות למעט. בבלי דעת למעט. הוי מיעוט אחר מיעוט. ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ורבי יהודה בבלי דעת פרט למתכוין הוא דאתא. ומפרשינן בגמ' דף ז' פרט למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם. לגפל והרג בן קיימא. ונראה לי דהוא סדין לכל איך נתכוין דתנן במכה ב' פ"ט דסנהדרין. וכתבו התוס' דהכא. ורבי מאיר סבר פרט למתכוין ג)וכו'. שמעינן משגגה. ותרתי שמעינן

ג) כ"ס בתוי"ט ד"ס ובדפוסים אחרונים השמיטו מלת „ובעיני". ב) בתוי"ט ד"ס ס"ס. ג) הכ"ח מוחק מלת „וכו'". מיכה

יבין תפארת ישראל יבין

ב) אפילו נתכוון להכותו לאומנות, אבל כבר ידע הבן לאומנות אחר כדי חיותו, וכ"ש בהרגו בשוגג כפשוטו: בא) אפילו עבד כנעני, או כותי. אבל עכו"ם אינו גולה: בב) כשהרגן בשוגג: בג) דבהרג ישראל לגר תושב בשוגג, אינו גולה: בד) אבל בהרג לישראל אפילו בשוגג חייב מיתה [עי' כ"מ פ"ה מהלכות], דאדם מועד לעולם, והיה לו לזהר, ולהכי תלינן דבאיכא עשה. דגרע משוגג דפליגי בה לקמן, דהכא שאני חדאינו בן ברית, כ"ע מודיס דבשגגה עשה: בה) דכתיב בלא רואות, משמע שיכול לרואות. ופעם הכתוב, מדאמרו הוא: בו) מדיס מיעוט אחר מיעוט, מדכתיב נמי בלי דעת, דמשמע שיכול לידע, וס"ל מיעוט אחר מיעוט, לרבות סומא. [נ"ל דר"ל דגם סומא אינו פטור רק באינו יכול לידע כלל. וכן נ"ל כוונת מיעוט אחר מיעוט לרבות בכל דוכתא, ר"ל דהמיעוט הב' ממעט באותן שנכללו בהמיעוט הראשון, ורק משאמר המיעוט נתמעט ודו"ק וכזה נמי יתורץ קושית תוס' יומא [ד"ס ע"א] ד"ס תרי עי' שם]:

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

הלכה כר"מ: השונא. כל שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה. ואין הלכה לא כר' יוסי ברבי יהודה ולא כר"ש אלא הסונא אינו נהרג ואינו נקלט שחזקתו שהוא קרוב למזיד: **ד** להיכן [גולין] לערי מקלט. ומ"ב עיר של לוים נמי כולן קולטות. אלא שאלו שם ערי מקלט בין נכנס שם רוצח לדעת שתקלטנו ובין נכנס שלא לדעת קולטות. ושאר ואלבעים עיר לדעת קולטות שלא לדעת אינן קולטות. ואם הרגו גואל הדם לשם פטור: **ה** ומכוונות היו להן הדרכים. שהיו עושים הדרכים שיהו מכוונות לערי מקלט שלא יהא הרוצח הועה בדרך. ומקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים. כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם: וידברו אליו. מדברים לגואל הדם אל תנהוג מנהג של שופכי דמים. בשגגה בא מעשה זה לידו: הוא מדבר ע"פ עצמו. אין ת"ח מזקקין לדבר לגואל הדם בעבורו אלא הוא טוען טענות לעצמו. ואין הלכה כר"מ: ואחד מזו לזו[ב]. שנאמר (דברים י"ט) תכין לך הדרך[ג] ושלשת וגומר. ומוסרין להן שני תלמידי חכמים[ד] שמא יהרגנו בדרך. וידברו אליו[ה] ר' מאיר אומר אף הוא מדבר על ידי עצמו[ו]. שנאמר (שם) וזה דבר הרוצח:

מינה: רבי יוסי בר יהודה. בגמ' מוקמינן רבי יוסי בר יהודה היא. שמע מינה דלא גרס בהדיא בר יהודה. וכן משמע עוד בגמ' סוף פ"ק אמתני' ר"י אומר עד שיהו פי בני עדיו וכו'. ומ"מ לא שלחתי יד להגיה כיון שהר"ב והרמב"ם העתיקו ר"י בר יהודה: **השונא**. כתב הר"ב כל שלא דבר וכו' כדתנן במשנה ה' פרק ג' דסנהדרין: מפני שהוא כמועד. כמותרה עליו ועובר על התראה דודאי לדעת הרגו. רש"י. ובגמ' והא לא אתרו ביה. והתראה בעינן. כדתנן ברפ"ה דסנהדרין. ומשני [ריב"י היא] דס"ל התראה לא בעינה אלא להבחין בין שוגג למזיד: זה הכלל כל שהוא יכול לומר לדעת הרג וכו'. בגמ' תניא כילד אמר ר"ש יש שוגג וכו'. נפסק גולה נשמע אינו גולה פירש"י נפסק [בחגל]. דומיא דנשמע הברזל מקצתו [היא] דנשאר האגד בידו ונשמע דומיא דמן הענן המתבקע שאין נשאר בידו כלום: **ד** לשלש שבעבר הירדן וכו'. כתב הר"ב. ומ"ב עיר וכו'. בגמ' דכתיב (במדבר ל"ה) ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר. ומסיים בה הרמב"ם פ"ח מה' רוצח כל הערים אשר תתנו ללוים ארבעים ושמנה עיר. הקישן הכתוב כולן זו לזו לקולט. ע"כ. [ובזה מתיישב דלא תקשה שאמר הכתוב (שם י"ח) באר לכם לא תגאל. וללוים אמר (שם) בתוך בני ישראל לא יאחלו נחלה הואיל ולעורך ישראל הופרשו. וכ"כ הרמב"ן ז"ל שם בפי' החומש] ומ"ש הר"ב אלא שאלו שם ערי מקלט בין נכנס וכו'. גמ' לתרוצי דלא תנן אלא שם. והאיכא עוד מ"ב. והוה מצי למימר נמי דאיכא ביניהו פלוגתא דר"י ור"מ דסוף פרקין: לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות. ומפני מה הבדילם משה אמר מלוה שבאה לידי אקיימנה. גמ': **ה** ומכוונות להן הדרכים. עיין ברש קדושין בלשון דרך: שנאמר תכין לך הדרך. כתב הר"ב ומקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים. פירש רש"י בכל מקום שהיו שני דרכים מפולגים. אחד פונה לעיר מקלט היה עץ תקוע בראותו דרך וכתוב בו מקלט. גמ' מאי קרא תכין לך הדרך עשה הכנה לדרך: ומוסרים לו שני תלמידי חכמים וכו' וידברו אליו. פי' הר"ב בשגגה בא מעשה זה לידו. בברייתא. והיינו דכתב הרמב"ם בפ"ה מה' רוצח כשמשיבין אותו מוסרים לו וכו' כדתנן לקמן ולא מפרש לה דכשמקדימין וכו' כדלקמן שמוסרין לו משוס וכו' דאי בתחלה העשה היאך יוכלו להחליט ולומר בשגגה. דלמא לא היא: ר"מ אומר אף הוא מדבר וכו'. כתב הר"ב אין ת"ח מזקקין וכו'. וכ"כ הרמב"ם ולדבריהם ל"ג אף. והכי איתא בברייתא בגמ'. ותו התם אמרו לו הרבה שאיחות עושה.

פירש"י

יכין תפארת ישראל בועז

כז) שלא דיבר עמו ג' ימים בשגגה [בסנהדרין פ"ג מ"ה], והרגו בשוגג: כח) ואף שלא התרו בו, ס"ל דא"ל התראה רק לידע שהוא מזיד, והכא רגלים לדבר שהזיד, והרי שוקלין ושורפין אחזקות [בקדושין ד"ם ע"א]: כט) וקיי"ל דכל שוגג, ואפילו מסתבר דלדעת עשה לא גולה ולא הרג, דאין כל החזקות שוות: ל) דאע"ג דעבר הירדן היה רק חלק החמישי מא"י, אפ"ה היה להם ג' ערי מקלט כמו בא"י, משום דבגלעד נפשי רוצחים, שהיו מרי נפש (**א**). (**א**) ואף דמה דהוה שוה [ועי' תוס' סנהדרין דע"ו כ' ד"ה שור]. והכא ליכא לתרוצי כמ"ש תוס' [סנהדרין דכ"א כ'] בשם ר"ת כהן, שכתב דאילו"ק הלכתא למשיחא רק בשא"א להך דינא רק בשעשה איסור, שכא א"א לומר כן דסרי ה"ג עשה איסור. וכ"ש בקושית מה דהוה הוה, דאז לא נקט ליה כלל רק סיכא דבעי למסבר קראי [ביומא ד"ס ע"ב]. וכ"ל דאף דבבר שמעינן מלוה שבא לידו אל יתמוללה מדכתיב ומדרתם מלותי [ביומא דל"ג א'], עכ"פ מדא"ה דהיינו רק באפשר לקיימה, ומס"ע נמי סמתחיל במלוה א"ל גמור [ביבמות פס"ק דר"ה]. להכי קמ"ל שכא דאע"ג דהפרשת כל הו' ערים מלוה א' היו, ומשרע"ס לא היה בידו לגמור כל המלוה, ואפ"ה הפרים מה שהיה יכול, ואף שלא קלטו עדיין]. מיהו גם אחר מ"ב ערי הלוים קלטו. רק שאלו הוה קלטו בין נכנס לדעת או שלא לדעת. אבל אחר מ"ב ערי לוים רק בנכנס לדעת קלטו, ואם לאו, פטור הגואל הדם כשהרגו שם: לב) שהיו עושים דרכים מיושרים בלי עיקול וסיבוב מכל עיר לערי מקלט, ומסירין משם כל מכשל וכל תקלה וכל תל וכל גי, ועל כל נהר עשו גשר, כדי שלא יתעכב הבורח: לג) דבכל פרשת דרכים המפולגל, חוקעין עץ בהדרך שלעיר מלא מקלט: לד) להגולה שיצאו כשפסקו דינו לגלות: לה) שיפייסו לגואל הדם כשיפגשנו, שלא יהרגנו: לו) וא"ל ת"ח, שבעצמו יוכל להתגאל, ואינו נראה כמנקמין הטאו. ולרבנן פיוס אחרים מועיל עפי. ואפשר דלר' מאיר לריך הוא לפיוס גואל הדם, לומר שניתי. מדכתיב וזה דבר הרוצח. אבל מודה ששולחין עמו ב'

ציונים

השונא אינו גולה. מיי' שם ה"י במ"ג שם: ר"א השונא נהרג. מ' ע"ב: **ד** להיכן גולין. פ' כ"ב: לערי מקלט. מיי' פ"ה מה' רוצח ה"א סמ"ג עשין ע"ב: שנאמר וכו' לא היו שלש כ'. מיי' שם פ"ח הל' ח"ב במ"ג עשין ע"ה ע"ו: **ה** ומכוונות להן דרכים. פ' ע"ב מיי' פ"ח מה' רוצח ה"א: כדאכדרת להן שני ת"ח. מיי' שם פ"ה ה"ח:

שנויי נוסחאות

רי יוסי (בר יהודה). במשני"ב .בי רבי.; במשנ"ב ליתא עפ"י הרש"ל והרש"ל ועי' הוי"ט. ר' שמעון. בד"ל ר"שמעאל. (זה הכלל). בכי"ק וכי"מ ובמשני"ב ליתא. כל שהוא יכול. בכי"מ .שיכול. ושלא לדעת. בכי"מ שלא.. **ד** להיכן. בד"ל ובכי"ק ובמשני"ב לאיכן. תתנו מעבר לירדן כו'. בכי"ק ובמשני"ב ..לירדן וגו' ושלש כתוב ליתא; בד"ל ..ואת שלש הערים וגו' ששתן. במשני"ב ש ל ש ת ן: המכוונות להן דרכים. בכי"ק ומכוונות; בכי"מ מכוונין להן דרך; ועי' הוי"ט והנוסחא מכוונין היא יותר מכוונה לכתוב תכין וגו'. ועי' בהע"ב ושלשת (וגו'). בד"ם ליתא; בכי"מ ליתא גם מלת ושלשת; במשני"ב ושלשת את נבול ארצך. ומוסרין להן. בד"ל ובכי"ק ובמשני"ב ..לו. וכ"כ בכי"מ (ושם מוסרין). (אף) הוא מדבר ע"י עצמו. בד"ל ובכי"ק ליתא וכן ליתא בכי"מ (ושם ..עפ"י עצמו) ועי' הוי"מ. ובריטב"א מ' ע"ב ד"ה א"ל הרבה שאיחות כתב וז"ל: „פירש"י ז"ל הרבה דברים כו' ולפי"ז כי מאיר מולק הוא ולא גרסינן אף הוא מדבר, ובמוסתי דיוקן נמי לא גרסי' אף, אבל הוא בתקנת מוסחאות. ומוזי הרב ז"ל היה מפרש דדרך מליצה הפסד כי' מאיר (?) לכון זה, וזכי פי', זה המקבלת אל הה דבר הרוצח אין לדרשו בעצמו זה כי הרבה שאיחות אחרות עושה לגומר לדרכות אחרות הוא לריך בדאיתא לקמן. עכ"ל

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

תוספת יום טוב — אלו הן הגולין פרק ב מכות — ר"ע מברטנורה

פירש"י דברים שאינם נעשים ע"י האדם. נעשים ומתקבלים ע"י הרבה בלוחים: ן רבי יוסי בר' יהודה אומר וכו'. כבר כתבתי במ"ו פ"ג דבכורים כמה מקומות שנשנה בל' פלוגתא וליכא דפליג. ומ"מ בכאן אפשר שרבינו הקדוש מחבר המשניות רומז בזה שנשנו בלבון פלוגתא שהוא עצמו חולק עליו בזה. וכדאיתא בברייתא בגמ'. רבי אומר מעצמן הן גולין בסבורין הן אחד מזיד ואחד שוגג קולטות. והן אינן יודעין שבשוגג קולטות. במזיד אין קולטות. ועיין בפרק דלקמן משנה ט"ו ומ"ש שם: בתחלה. תחלה משפטן של רוצחים ועיקרו. זהו. אחד שוגג ואחד מזיד וכו'. ולוקח טעמא מקרא (דברים י"ט) וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו [והכהו נפש ומת וגם] וגו'. מכמע אם הרגו בטומה יגום. וכתיב בתריה ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת. מי שלא נתחייב מיתה וכו'. שנאמר (במדבר ל"ה) והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם. ברייתא בגמ': ואחד שעבר ממשיחתו. כתב הר"ב דמשנגמר דינו כלא כהן גדול וכ"ג שהרגו אם לא שעבר ממשיחתו. כתב הר"ב דקרא אחרינא כתיב וכו' ורבנן סיון דלא הכהן הגדול לא דרשי ליה אלא חד מכנך הוא. גמ': בדי שלא יתפללו על בניהם שימותו. כתב הר"ב והם פשטו כו'. מאי אכפת בקללתם וכתיב כלפור לעוד כדרור לעוף כן קללת חנם לא תבא (משלי כ"ו ב'). גמ': משנגמר דינו מת כהן גדול ה"ז אינו גולה. כתב הר"ב דמשנגמר וכו' כאילו גלה. ותימא מאי סברא היא זו דהוי כאילו גלה משום שנגמר דינו. דבשלמא להחמיר עליו כדאשכחן בפרק בן סורר מ"ד אם משנגמר דינו ברח [ואח"כ] הקיף זקן התחתון דהייב ניתא. דאמרי' סוגיל ונגמר דינו אין הקפת זקן פוטרו מדינו בנתחייב בה. אבל לומר דנגמר דינו בא להקל עליו זו אינה סברא כלל. וכגון' אמרי' בטעמא דאינו גולה. דמיתת כהן מכפרת. ופירשו התוס' שהרי אינו גלה יום אחד ומת כהן גדול [הוא] חוזר. ואינו לא מת אפילו שהה כמה שנים אינו חוזר. ש"מ דמיתת כהן מכפרת מגלות. ע"כ. והוי ק"ו. ומה מי שגלה כבר ילא עכשיו. מי שלא גלה. אינו דין שלא יגלה: אם עד שלא נגמר דינו כו'. חוזר במיתתו של שני. דאמר קרא (במדבר ל"ה) ויצא בה עד מות כ"ג אשר משח אותו בשמן הקדש. וכי הוא מושחו אלא זה שנמשח בימיו [משנעשה זה רוצח]. [רש"י] מאי הו"ל למעבד [למה נעשה מאחר דלא הוה כ"ג כשהרג זה] הו"ל לבקש רחמים שינגמר דינו לזכות ולא ביקש [נמ'] והלכך ליכא לאוקמי קרא לאחר שנגמר דינו. ן החורג כהן גדול וכ"ג שהרג. ובתרוייהו לא היה שם כ"ג אחר. הרמב"ם פרק ז' מהלכות רוצח: אינו יוצא משם לעולם. עד מיתת

ן ר"ל בר יהודה. פ' פ"ג: בתחלה אחד שונג כו'. מ"ו פ"ה מה' רוצח ה"ז: אחד משיח בשמן המשחה. ר"ח פ"ל מ"ו פ"ל מה' רוצח ה"ם ממ"נ בפרק ט"ז: רר"א אף משיח כו'. פרוש ר"ג ע"ב: משנגמר דינו כו'. ר"ח פ"ב מ"ו' פ"ז מה' רוצח הל' ז' ר"ח: ן נגמר דינו בלא כה"ג. ר"ח פ"ב מ"ו' ירושלמי מכות פ"ח ה"ח פרוש ר"ג פ"ב. ועי' יומא ע"ב ע"א הרב"ם ונגון: והחורג כה"ג. סנהדרין ר"ח פ"ג: ואינו יוצא לא לעדות כו'. מ"ו' פ"ז מה' מ"ם ה"ח:

שנויי נוסחאות

בתחלה. בכי"ק ובמפי"ר בתחלה. ובכפי הלה מוגבה תמיד כמו לבתחלה. מקדימין. בכי"ק היו מקדמין. (בב"ד) הרגוהו ושלא. בד"ל ובכי"ק ובמפי"ר ליתא כן ליתא בכי"מ (ובס ומי שלא). (מי) שנתחייב גלות. בד"ל ובכי"ק ליתא כן ליתא במפי"ר (ובס שנתחייב..). והשיבו אותו) העדה (אל עיר מקלטו וגו'). בכי"מ ליתא. אחד משוח בשמן. בכי"י ובריטנ"ל אחד בהן. המרובה בבגדים. בכי"מ מרובה בגדים. (מחזירין את הרוצח. בכי"מ מחזיר..; בד"ל ובכי"ק ובמפי"ר ליתא וכן ליתא במפי"ר ד"ו והוסיפון הרס"ל והרכ"ל עפ"י רס"ל אבל לפי"ז בדברי ר"י נראה קלת במיותר (ד"ס). מספקות. בד"ל מספיקות; בכי"מ אין מספקות. משנגמר דינו מת. בכי"ק ובכי"מ ובמפי"ר נגמר דינו ומת. ועי' בפי' ר"מ ובנע"ב. ומנו אחר. בד"ל ובמפי"ר. בהן אחר. ולאחר מכן. בד"ל ובכי"ק לאחר.. במיתתו. בכי"ק למיתתו: ן נגמ"ר בלא כה"ג. בכי"מ בלא כה"ג אינו יוצא משם לעולם. (החורג כה"ג). בכי"מ החורג בלא כה"ג. ול"ל הריטב"א: „החורג כה"ג או כה"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם פי' רש"י [ועי' תוס' סנהדרין י"ח ע"ב ד"ה אינו יוצא וברש"י שם] בגון שנגמר דינו קודם שמינו (ג"כ) [ב"ג] ולא הגיע הדם מדסיק ואמי סיים ועוד דמרשא שמעינן לה. לכך הכהן דאשלו היה שם כ"ג כשנגמ"ד פסק ואמי אינו יוצא כו' וגזה"כ הוא שלא נתן הכתוב כפרה לכ"ג אלא בשלמין בדמיה ריחוקות לכ"ג, לכפרה נכתבו ולא לריחה. ולפשר שעשה הכתוב מפני שהעון תמוד מאד. ויש שמתו בעשר כ"ג המכפר מיהא מגלה בעצת גמר דין ג"כ מעצמה דמפרש בגמ' ולפי טעם זה לא נריך שהגלה בהפוס כאן כ"ג שהרג אם בסנהד בגלה"ה גמי מכבתה לה לגלה בשהיתה הסריבה בין כהן לכהן אלא דנקט הכי לאמטוינן דאע"ג דהוה כ"ג בשעת רציחה לא אמרינן שמיתתו וכפרתו באין כאחת ואין הטעם הזה מתחוור לי עכ"ל. ועי' רמב"ם בתחבו ובתוי"ט. ולע"ע בכ"ז; במשב"ב ד' ווימא וקרלקא ליתא. (ואינו יוצא). בכי"מ אינו..; בפי' ר"מ ליתא ועי' שם בהגס"ם.

ן רבי יוסי בר יהודה אומר. בתחלה אחד שונג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט ובית דין שולחין ומביאין אותו משם. מי שנתחייב מיתה בבית דין. הרגוהו. ושלא נתחייב מיתה. פטרוהו. מי שנתחייב גלות. מחזירין אותו למקומו. שנאמר (במדבר ל"ה) והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו וגו'. אחד משוח בשמן המשחה. ואחד המרובה בבגדים(לח). ואחד שעבר ממשיחתו(לט) מחזירין את הרוצח. רבי יהודה אומר. אף משוח מלחמה. מחזיר את הרוצח. לפיכך אמותיהן של כהנים(מ) מספקות להן מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו(מא). משנגמר דינו(מב) מת כהן גדול. הרי זה אינו גולה(מג). אם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול ומנו אחר תחתיו. ולאחר מכן נגמר דינו. חוזר במיתתו של שני(מד): ן נגמר דינו בלא כהן גדול(מה). החורג כהן גדול. ובהן גדול שהרג(מו). אינו יוצא משם לעולם(מז). ואינו יוצא(מח) לא לעדות מצוה(מט).

ן ואחד המרובה בגדים. שאחר שנגנזה לוחית של שם המשחה לא היה מתחנך להיות כ"ג אלא בלבישת שמנה בגדים: ואחר שעבר ממשיחתו. שאירע לכ"ג ביה"כ ומנו אחר תחתיו במיתת כל אחד מאלו הוא חוזר. אע"פ שהאחר חי. דשלם פעמים כהן גדול כתיב בפרשה: רבי יהודה אומר אף משוח מלחמה. דקרא אחרינא כתיב (במדבר ל"ה) לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן. ורבנן סיון דלא כתיב בהוא קרא הכהן הגדול לא דרשי ליה. והלכה כחכמים: שלא יתפללו על בניהם שימותו. והם פטרו שהיה להם לבקש רחמים על דורם שלא יארע בהן תקלה. ולא בקשו: משנגמר דינו. לגלות. דמשנגמר דינו ושומד לגלות. כאילו גלה: ן נגמר דינו בלא כהן גדול. ההורג כהן גדול. ובהן גדול שהרג. אינו יוצא משם לעולם. ואינו יוצא לא לעדות מצוה.

יכין — תפארת ישראל — יכין

שיפייסוהו גם הם. והא דלא שלחו עמו, שאר גבורים שילוהו. ו"ל דחשש שמא יקח גואל הדם רבים עמו שחזקים יותר מהמלוים: לו) בתחלת משפט כל רוצח: לח) לאחר שנגנז שמן המשחה ע"י יאשיה [ביומא דיב כ'], התחנך הכוה"ג בלבישת ח' בגדים [כפ"ז דיומא], ואז לא נקרא כהן משוח, רק מרובה בגדים: לט) שכשולד מוס עובר בכוה"ג או שנטמא כוה"ג או הוחלה, אז מינו אחר תחתיו. וכשחזר ראשון ונתרפא, חוזר לשון לעבודתו, והשני נקרא משוח שעבר: מ) של כל הכהנים הכ"ל [ולא זנוס אכותיהן. דמשתמש היה שכן ממלא מקום אכותיו [כרמב"ם פ"ד מכלי מקדש]. וגם הוא עלמו לא יפרנסו, דזהו נגד כבודו דמחזי כמתירא מפניו. גם מתוך שחשד שלא שלא התפלל, או שלא היה ראוי שתקובל תפלתו לכך נהרג זה. אבל בחמסות י"ל אהכתם קללה השורה. ולכן נמי אמותם ולא אכות, דנשים רבי לבב עפי [מגילה י"ד ב']. ועוד דא"כ כל עני יברת נפש כדי שיפרנסו הכוה"ג ודו"ק]:

מא) ואפשר שתקובל הפלתן, מדפשטו שלא התפללו שלא יארע בימיהן כך. דאל"כ קלת חנם אל תבוא כתיב: מב) של התייב לגלות: מג) דהרי אפילו כבר גלה, יוצא במיתת כוה"ג. א"כ העומד לגלות, דכגלה דמי [במגמות דק"ב ב'] ומיתת כה"ג כבר כפרה עליו, אינו דין שנפטר [ודו"ק]: מד) אף שלא הרג זה בימיו [פי' מ"ח]. עכ"פ פשע, שהיה לו להתפלל שיאלא דינו לזכות: מה) שהיה כה"ג מת כשנגמר דינו: מו) דבתרוייהו מיירי שלא היה כה"ג אחר שם כשנגמר דינו: מז) דבילא במזיד מיתר להרגו. ובילא בשונג חוזר ונולה ובשרגו כהרג. [בן משמע בס"ם דקאמר לא יפא יליאתו תמוד מרליאתו מה ליאתו בשונג, גולה, ה"נ יליאתו בשונג, גולה. וודאי כוונת הס"ם שדינו שחוזר וגולה. ולכן לא זכיתי לבין דברי הרמב"ם [פ"ה מרולח הי"ח], שכ' שבשרגו גולה. וע"פ]: מח) כל מי שגלה: מט) ר"ל לעדות החוזה. וה"ה לעלות לרגל, או לשום מלוה בעולם, ואפילו להגיל

כנון לעדות החדש: וכל אדם. חוץ מגואל הדם שהרגו חוץ [לעיר] מקלטו אינו חייב עליו. דכתיב (שם) אין לו דם. וגואל הדם רשות בידו להרגו. והלכה כר"ע. והני מילי שלא מזיד. אבל יצא שוגג. כל אדם שהרגו נהרג עליו: הכל הולך אחר הנוף. בגמ' מפרש דלף אחר הנוף קאמר. שאם היה עיקרו בתוך התחום של ערי מקלט וטופו נוטה חוץ לתחום כיון שנגנס תחת נופו. נקלט. הואיל ועיקרו לפנים. ושדינא נופו בתר עיקרו. ואי עיקרו בחוץ ונופו בפנים. כי היכי דבנופו לא מלי קטיל ליה. בעיקרו נמי לא מלי קטיל ליה. דשדינא עיקרו בתר נופו לחומרא: **ח** מעלים היו שכר ללוים. בתרבעים ושתים עיר שנם הם קולטות מעלה הרוצח שכר לבעה"כ ולא לעדות ממון[נ]. ולא לעדות נפשות. ואפילו ישראל צריכים לו. ואפילו שר צבא ישראל. כיואב בן צרויה. אינו יוצא משם לעולם. שנאמר (במדבר ל"ה) אשר גם שמה. שם תהא דירתו. שם תהא מיתתו[נא]. שם תהא קבורתו[נב]. כשם שהעיר קולטת. כך תחומה קולטת[נג]. רוצח שיצא חוץ לתחומו[נד]. ומצאו גואל הדם. רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם[נה]. ורשות ביד כל אדם[נו]. רבי עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם[נז]. וכל אדם איזהו ביעליו[נח]. אילן שהוא עומד בתוך התחום. ונופו נוטה חוץ לתחום. או עומד חוץ לתחום. ונופו נוטה לתוך התחום. הכל הולך אחר הנוף[נט]. הרג באותה העיר[נט] גולה משכונה לשכונה. ובן לוי[ס] גולה מעיר לעיר[סא]: **ח** כיוצא בו[סב] רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לבבדו. יאמר להם רוצח אני. אמרו לו אף על פי כן. יקבל מהן. שנאמר (דברים י"ט) וזה דבר הרוצח[סג]. מעלים היו שכר ללוים[סד]. דברי רבי יהודה. מות כהן הגדול ואם יצא החיר עלמו למיתה. כדתנן בסמוך רוצח שגלה וכו'. הרמב"ם סס: בך תחומה קולט. כדתניא ושב בה [בה] ולא בתחומה ישיבה אמרה תורה דנא. הא קליטה מקלטה. ועיין בגמ': רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם. דכתיב (שם) ורצח גואל הדם. ולא כתיב אם רצח. ור"ע אומר רשות ביד גואל הדם. מי כתיב ירצח. גמ': ובל אדם אין חייבין עליו. ה"ג בכל המוסחאות. וכן העתיקה הרמב"ם בפ"ה מהלכות רוצח. ובספר חכמת אלמה נמחק אין. ונראה מבוס דקניא ליה דהיינו רשות. היינו אין חייבין והוה ליה לתנא לכלליהו ולמתני רשות ביד גואל הדם. וביד כל אדם. וי"ל דכלפי דקרא נקט לגואל הדם בהדיא. בגאמר ורצח גואל הדם. הלכך אר"ע רשות בידו. כלומר שהתורה נתנה רשות לגואל הדם דבפירוש אתמר בכתוב. ומכללא נמי שמעינן דכל אדם אם הרגו. אין חייבין עליו. שנאמר אין לו דם. ועיין מ"ש במ"ב פרק בתרא דבילה. ומ"ש הר"ב וה"מ שלא מזיד. אבל ולא שוגג כל אדם שהרגו נהרג עליו. מפרש טעמא בגמ' שלא יהא סופו חמור מתחילתו. מה תחילתו [הרציחה] במזיד נהרג בשוגג גולה. אף סופו [גלותו חוץ לתחום] במזיד נהרג. בשוגג גולה: הכל הולך אחר הנוף. כתב הר"ב בגמ' מפרש דלף אחר הנוף קאמר וכו' ושדינן נופו בתר עיקרו ואי עיקרו בחוץ וכו' דשדינן עיקרו בתר נופו. ומבוס דבכולי גמ' שדינן טף בתר עיקר. אלמדריך הכא למימר דלענין מקלט זממין דשדינן עיקר בתר נוף לחומרא. רש"י [שם דף י"ב]: הרג באותה העיר. רוצח שגלה לעיר מקלט. וחזר והרג באותה העיר בשוגג. גולה משכונה לשכונה בתוך העיר. כי מן העיר אינו רשאי לצאת מפני רציחה ראשונה. רש"י. ובגמ' מאי קרא. כי בעיר מקלטו ישב (שם) [וקרא יתירה הוא דמלי למכתב כי ישב שם] עיר שקלטתו כבר: ובן לוי. שהוא מושבי העיר והרג בשוגג גולה מעיר לעיר. שהוא רשאי לצאת מן העיר שלא גלה שם. רש"י: **ח** כיוצא בו. בעל ח"ש הגיס דאינו מן המשנה. אלא שהוא שוף מימרא שכתבתי לעיל עיר שקלטתו כבר. וגם שם ליכנא יתירא הוא. וטפי ניחא למימר דמן המשנה הוא. ודתנא מסרך סריך בלישנא דמ"ח בפרק בתרא דשביעית דהתם קאי אדלעיל מיניה המחזיר חוב בשביעית וכו'. *)אמר לו אעפ"כ וכו'. ועיין בסוף פרק קמא דדמאי [ד"ה הא]. ומ"ש שם. וכן מה שכתבתי בסוף ב"ב [מ"ז ד"ה וכן]. ומיהו יש ספרים דל"ג לה הכא: שנאמר וזה דבר בעלמא וכו'. כלומר דבור בעלמא וכו'. כמ"ש הר"ב שם במסכת שביעית: מעלים היו שכר וכו'. כהב

*) כ"ה בתוי"ט ד"ה והכל דבור אחד עם הקודם ובד"ה בתיכות אמרו לו דבור בפ"ע וכבר העיר ע"ז בתוספות תדשים בשם מכמיות שמים.

יבין תפארת ישראל בועז

להגיל נפשות (ב): נ) נקט הכי אף דכ"ם הן מנפשות. משום דבעי למנקט כולהו נוונא לאפסר: נא) אפילו אמרו הרופאים שהאויר שם מסוכן ט: נב) דבמת בסבבר נגמר דינו מוליכין עלמותיו לשם ואין לקוברן אלא אבותיו עד אחר שימות כוה"ג: נג) אנפים אמה סביב: נד) דאנ"ג דאמרינן לעיל דב' ת"ח שילוטו יזאיריהו שלא להרגו. היינו בדרך שאם לשם. אבל הכא שעבר על המלוה ולא, פוטר הוא: נו) ר"ל מלוה קטנה דכל הא"ג לגבי מלוה ממש רשות קרי לה [כילה דלא מ'] [: נז) מכל מקום לאו שפיר עביד הבורגו [בר ג"ל. וא"ל לאגאות דבינו מהרש"ל, דמדקתני ליה דהיינו רשות, אבל גרם חייבין עליו]: נח) ה"ק אף אחר הנוף, דבין שהיה רק הענף אלו מבחוץ, כשהגיע אלו מבחוץ, נקלט ואסיר להרגו: נט) אחר הגולה והרג בעיר מקלטו בשוגג: ס) שהוא מתישבי העיר, והרג שם: סא) מדהשאי לצאת מהעיר שלא גלה לשם: סב) אי נרסינן לה קאי אסוף משנה ה' דדרש מזה דבר הרוצח דצריך הרוצח לדבר, ה"נ הכא: סג) דסגי בדיבורו שיאמר שהרג: סד) במ"ב ערי הלוים

תוספת חדשים

פ"ב ז בתוי"ט ד"ה וכל אדם כו' ונראה שבוס דקניא ליי כו'. *היינה לי דבסות פירוש עכ"פ דמוקר לכתחלה. ואין חייבין פי' בדיעבד אבל לכתחלה אסור וזה מוכח מקרא מדפי' לגואל הדם ס"מ שיש לו מעלה יותר משאר כל אדם וקיל. גם קשה על תירוצו דעדיין קי' למה מבמה ד"ע בלבוגו ולא קתני רשות ביד כל אדם גם לאה ליה כלל למיתני כל אדם כיון דלא פליג אזה על ר"י רק ה"ל לאתני אף ביד גואל הדם רשות אלא בדבתתי דהחילוק יש לכתחלה ודיעבד וק"ל. (ממכות פ"ה ז"ל): **ח** תוי"ט ד"ה אמרו לו. מראה שזה דבור אחד עם דבור הקודם וה"פ המחיר תוב כבביעית א"ל אעפ"כ כו' וכ"מ במכמיות שמים:

תוספות רעק"א

ז [אות יב] בתוספות חדשים. תיומה לי דרשות פירושו. וב"כ הריטב"א:

שנויי גוסראות

(ולא לעדות ממון). בד"ל ליתא. ואפילו ישראל כו'. בכ"מ אפי' כל ישראל וכ"ה בפי' ר"מ (ובס ליתא ואפילו שר צבא ישראל). שר צבא(ישראל).בכי"ק צבא ישר; בכי"מ שר הצבא וליתא. (אשר גם) שמה. בכי"ק ובכי"מ ובמבני"ר ליתא וכן ליתא במבנ"ר ד"ו וקרלקא. שם תהא מיתתו שם. בכי"ק ובמבני"ר ושם. ושם. ורשות. בד"ל רשות. (אין) חייבין עליו. במבנ"ר ליתא לולם במבנ"ר ד"ו הוא בנוסחתנו וכ"ה בכל המקומות ועי' ריטב"א י"ב ע"א ד"ה מ"ש דהיה"נ ועי' בתוי"ט ובגלל". נוטה לתוך התחום. בד"ל ובמבנ"ר ובמבנ"ר ..בתוך. ובן לוי. בד"ל וכן בן לוי והרמב"ם העתיק בהגוהו וכן לוי.. מעיר לעיר. בד"ל מעיר לעיר כיוצא בו ולת"ר הפס שם פי' הרמב"ם ואחר הפי' מתחלת המשנה: כיוצא בו רוצח שגלה כו'. ועי' במשנה המסוכה: **ח** (כיוצא בו). וכ"ה בכל מקום; בכי"מ ליתא וכן ליתא בילקוט פ' שופטים רמ"ז תתקי"ב ובתגוהו הספרים מהא דסלני שביעית כמ"ם המהרש"ל [ול"ע שם], ועי' בהי' הריטב"א [שהוא נקיים המסתא ובדוחק] והמהרש"ל בהגה שהוא בייך קודם המשנה כו' עי' הוי"ט ובגה במכמיות בדפוסים ההדשים מתקונו ובתנו [לא דק בשתי המהדורות שהדפיסן הרוי"ט בעצמו גם שם בדפוס] ס"ת ל"ג והוא מתתוי"ט [בד"ה כיוצא בו] אבל לא ידעתי אין מאלו הרוי"ט שנמצא כי בכל הדפוסים הרשים שבידי בגמ' ומכמיות ליתא ועי"כ ל"ל הל"ל בהרוי"ט ומיהו ים ספרים דל"ג [שם] ובגוהו לא דנ"ב (ד"ם) ועי' מה שהבאתו בשם ד"ל שם תהא דירתו. ר"ל ע"ל: בשם שהעיר קולטת. מיי' פ"ה מה' רוצח הי"ל: אילן שהיא עומד. ר"ב ע"ל מיי' פ"ה מה' רוצח הי"ל: הרג באותה העיר. ר"ב ע"ב מיי' פ"ז מה' רוצח ה"ה ממ"ב בשין ע"ם ע"ג: **ח** כיוצא בו כו'. ר"ב ע"ב שביעית פ"י מ"ח מיי' פ"ז מה' רוצח ה"ו: מעלים היו שכר. ר"ב ע"ל ובגלמי מעשר שני פ"ה ה"ה מיי' פ"ח מה' רוצח ה"ו:

---

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

כתב הר"ב בארבעים וחמש עיר ומ' אבל בשם ערי מקלט כ"ע מודו וכו' דכתיב (במדבר ל"ה) והיו לכם הערים למקלט לכם לכל גרכיכם. אבל ארבעים וחמש עיר דכתיב (שם) ועליהם תתנו. לא אחת אלא לאקושיהו לקלימה. גמ': רבי מאיר אומר לא היו מעלים להם שכר. דסבר עליהם תתנו כי הכך. מה הכך לכל גרכיכם. אף הני נמי לכל גרכיכם. גמ': וחוזר לשררה שהיה בה. אם היה נבחר לו רחם בית אב חוזר לגדולתו כשיעור לעיר במיתת כ"ג. רש"י. וטעמא דר"מ אכתוב לקמן: רבי יהודה אומר לא היה חוזר וכו'. כתב הר"ב דכתיב ושב אל משפחתו וכו' האי קרא בעבד עברי כתיב וביה פליגי ר"י ור"מ בברייתא בגמ'. אלא דמסיימינן בה וכן בגולה ומפרשינן כדתניא ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו (שם) לארץ אחוזתו הוא שב. ואינו שב למה שהחזיקו אבותיו. דברי ר' יהודה. ר"מ אומר אף הוא שב למה שהחזיקו אבותיו גמר שיבה שיבה מהתם. פירוש דהתם בעבד עברי דייק ר"מ. ואל אחוזת אבותיו ישוב כאבותיו. שאף הוא שב למה שהחזיקו אבותיו [דמסתמא השררה משל אבותיו החזיק בה. דהכי קיי"ל לכל שררה שבקרב ישראל שהוצרכה לה זוכה לעצמו ולזרעו כדילפינן בספרי פ' שופטים בפ' המלך מבקרב ישראל. ופסקה הרמב"ם בפ"ד מהלכות כלי המקדש] ושוב דסיפא דהוא קרא דעבד עברי יתירא הוא. דמצי למכתב ושב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ולסתוק. אלא מופנה הוא לדון הימנו גז"ש לרוצח נאמר כאן ישוב ונאמר להלן ישוב הרוצח. ומ"ש הר"ב ואין הלכה כר' יהודה. תימה דקיי"ל ר"מ ור' יהודה הלכה כר"י וכמו שפסק ג"כ בפלוגתא דריסא. וכ"כ הרמב"ם בפירושו והלכה כר"י בבני המאמרים וכ"פ בחבורו [סוף] פ"ז מהלכות רוצח. ואין כדאי לומר שהכריע דהלכה כר"מ. משום דלישנא דואל אחוזת אבותיו ישוב. דייק טפי כר' מאיר:

לא היה חוזר. מ"י שם פ"ז ה"ד.

שנויי נוסחאות מעלים (לחם) בכי"מ ליתא:

רבי מאיר אומר לא היו מעלים להן שכר. וחוזר לשררה שהיה בה(פיה).

דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר לא היה חוזר לשררה שהיה בה(פיו):

הלויס. אבל בו' ערי מקלט א"ל ליתן שכר לבעל הבית: סה) כשחוזר במיתת כה"ג: סו) והלכה כר"י:

מאי אולמא וכו'. א"כ למה הכא לא דחי עשה דעליית לרגל או פסח דכרת, לשוין בכל לכך עשה של המתחייב גלות דלא שייך רק נגיה. ואת"ל כיון לכך עשה דכמקלטו יפב שייך נגיה כל אדם כשיתחייב גלות, לא מחשב כאילו שוה בכל, ורק עשה דכהן דלא שייך נגיה ישראל כלל, הו"ל אינו שוה בכל [כמיר דל"ת ב']. עכ"פ ק' הרי בכל דוכתא עשה חמור דוחה עשה הקל [כתוס' פסחים נ"מ א'], וכ"כ עשה דרבים לאורייתא דחי עשה דיחיד, ותרוייהו אפילו אינו בעידנא [עמנ"א תמ"ו סק"ב]. א"כ למה הכא כל מלות עשה בעולם לא דחי לעשה דגלות. וב"ל לפי מ"ד [ב"מ ל"ל ע"ב] דאין עשה דהשבת אבידה דוחה עשה ול"ת, אף בעשה ול"ת דרבים דקינא דאין שוה בכל. א"כ כ"ש תרי עשה דאין נדחין מחד עשה, אף דהתרי עשה קילי. דהרי לענין דחייה, עשה חמור מל"ת. א"כ בגולה נמי איכא כמה עשה, והשיבו אותו אל עיר מקלטו, ושב בה, בעיר מקלטו ישב. **אמנם** חמיהני הרי כללא אמרינן דרק ג"ד, ע"ז ג"ע ש"ד עומדים בפני פיקות נפש [בסנהדרין ע"ד א']. ואת"ל דזהו דוקא להצלת חיי עצמו, ולא להצלת אדם אחר. ליתא דהרי אפילו לחלל שבת מוהר כדי להציל נפש, מדכתיב ודי בהם ולא בימות בהם [ביומא דפ"ה ב'] דמשמע שמותר לעבור כל עבירה בעולם כדי להציל חבירו. והרי כל המקיים נפש אחת מישראל הו"ל כאילו קיים עולם מלא [בסנהדרין נ"ז א'], ואיך לא יהיה מותר לזה לעבור על איזה עשה כדי להציל כל ישראל אם הוא כיולב בן גרויה וכדומה. ודוחק לומר דלע"ג דהוא מהמת העשות הצ"ל מותר לגמרי, עכ"פ מותר גואל הדם להרגו, וכיון שכן אינו מחוייב וגם אינו רשאי להכניס א"ע לספק סכנה כדי להציל חבירו מודאי סכנה [כת"מ תכ"ו], וזהו האיסור דרמי עליה. ליתא, דמלבד שהדבר מודחק בשני עצמו, דבמשנה לא קאמר הך טעמא, בנ"ז ק' נמי וכי אינו מחוייב להכניס א"ע לספק סכנה כדי להציל כל ישראל, וכי אסור לישראל לפגוע הדלת בעד גואל הדם עד שיגיל הלה כל ישראל. וצ"ע:

פרק ג א ואלו הן הלוקין. אית דוכתי דתנא ואלו כמו ברים פ"ט דסנהדרין. וברים פ"ב דפאה. ובירושלמי הכא ובסנהדרין ל"ג בו"ו: **הבא** על אחותו וכו'. כתב הר"ב תנא חייבי כריתות לאחמעינן דיש מלקות בחייבי כריתות [פירוש אם התרו בהן משום מלקות] שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן אבל חייבי מיתות ב"ד אינן בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה ב"ד של מטה מוחלין להם את המיתה. וכתיב (ברים כ"ה) כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו. ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות. אבל חייבי כריתות כיון דאי עביד תשובה מוחלין לו ב"ד של מעלה הלכך קא לקי. ואע"ג דהשתא מיהת לא עביד תשובה ואכתי עונש כרת עליו. ונמצא אתה מעניש שתי רשעיות. לא פסיקא מלתא לכרת הואיל והוא תלוי בתשובה. הכי מסיק רבינא בגמ' [*ועמ"ש במ"ט בד"ה וי"ט וכו'] **ועל אחות אשתו ועל אשת אחיו.** וכן

פרק ג **א ואלו** הן הלוקין. אלו לאו דוקא דתנא ושייר לוקין מלקות בחייבי כריתות. ותנא אלמנה וגרושה לאחמעינן אלמנה וגרושה חייבין עליה משום שני שמות. ותנא טבל ומעשר ראשון אלא נעלה תרומתו דלא מפרשא אזהרה דידהו בהדית. וכן הקדש שלא נפדה. ואיידי דתנא הקדש. תני מעשר שני דתרוייהו מלקות דידהו משום מאסרי פדייה וכן ברובן איכא לד חדוש: נתינה

פרק ג **א ואלו** הן הלוקין(א). **הבא על אחותו. ועל אחות אביו. ועל אחות אמו. ועל אחות אשתו. ועל אשת אחיו. ועל אשת אחי אביו. ועל הנדה(ב).**

פ"ג א) שייר טובא אף דתני אלו. רק קמ"ל הך מלתא כתו לד חידוש, וכמו שנפרש בכל חד וחד: ב) קמ"ל אף דבולה מייני

פ"ג **א** ואלו הן הלוקין. י"ג ע"א במוגש ל"ג ע"ב ירושלמי הרומות פ"ז ה"ח בהיגיה פ"ג ב"ח: הבא על אחותו. מיי' פ"ט מה' סנהדרין ה"א[מן ס' מ' עד מ' ז'] וסמ"ג מה' מיסורי ביאה ה"ז:

שנויי נוסחאות פ"ג **א** ואלו. וכ"כ במשב"ב; במשב"ב ד"ו וקרלקא וכלי"ק וכלי"מ ובמשכי"ל אלו וכ"ה בכלי"ו ובכרע"ב ועי' קוי"ט.

נת נה. מן הגבעונים היא. ומלקות דידה מלא תתחתן כם: אלמנה. שנתאלמנה מאיש אחר. והיא גרושה חייב עליה שני מלקות: משום שני שמות. משום שני אזהרות. שנאיסה מפורשות במקרא. ואזהרה לתכרוייהו קאמר: גרושה. והיא חלוצה היו חייב עליה משום שני שמות שהחלוצה היא כתובה. אלא מרבויא מייתינלה[דתניא] גרושה אין לי אלא גרושה. חלוצה מנין ת"ל

אלמנה לכהן גדול. גרושה וחלוצה[ו] לכהן הדיוט. ממזרת ונתינה[ד] לישראל. בת ישראל לנתין ולממזר[ה]. אלמנה וגרושה[ו].

חייבין עליה משום שני שמות[ז]. גרושה וחלוצה. אינו חייב אלא משם אחד בלבד[ח]: **ב** הטמא שאכל את הקדש. והבא אל המקדש טמא. והאוכל חלב. ודם. ונותר. ופגול. וטמא[מ]. השוחט. והמעלה[נ] בחוץ[א].

וכשנתגיירו הכל מותרין. חוץ ממגרי ואדומי עמוני ומואבי. אבל שבעה עממין מותרין לבא בקהל כמו באר האומות אלא שיהושע גזר עליהן בזמן שהמקדש קיים ובא דוד וגזר עליהם לעולם. כמפורש בדבריו סוף פרק י"ב מהלכות אסורי ביאה. וכתב שם המגיד דלדעתו בכ"מ שהזכירו נתינה אגל ממזרת. הוא אגב גרירא. דומיא דחלוצה אגל גרושה. ע"כ. ועיין בסמוך. ואין להשיב על שיטת התוספת אמאי לא תשיב נמי לאו דבגיותן. דכבר כתב הר"ב דתנא ושייר. ודתנן נתינה דבשאר דוכתי רגיל לבטא ממזרת ונתינה. תני לה נמי הכא בהדה. ויש עוד חלוקי דעות בשיטת התוספות. דלנ"י שכתבתי במצנה ג' פ"ט דיבמות [ד"ה וחלוצה]. אף בגיהם אסורים עולמית כמו ממזרים. והמגיד כתב דלא אסרה תורה אלא אותן שנתגיירו: אבל בגיהם שנולדו אחר גרותן מותרין גמורין דבר תורה שלא מצה בהם התורה דורות לאחור. ובא יהושע ודוד וגזרו עליהן. ע"כ. וכ"כ הר"ן ריש פ"ג דכתובות. ובזה אין הכרע בדברי הר"ב ועיין במ"ח פ' קמא דעבודה זרה: גרושה וחלוצה וכו'. כתב הר"ב שחלוצה היא כתובה אלא מרבויא מייתינן לה וכו' וכ"כ רש"י ומשמע לפירושם דבחלוצה לחודה איכא מלקות דאורייתא. אלא דמשום שני שמות אין לחייבם כשם ביחד. וכבר כתבתי בפ"ט דיבמות מ"ג דחלוצה לא מתסרא כלל מדאורייתא. וע"ש. וכ"כ התוס' דהכא [ד"ה גרושה]: **ב** הטמא שאכל את הקדש וכו'. מכאן ולהלן לא יכולתי לעמוד על סדרן של הלאוין. למה סדרן התנא על זה הסדר אלא ככתוב ומצאתו כיולא בזה לבעלי הפיוט באזהרות שיסדו לחג השבועות. אלא שמרו שם סדר קדימה ואיחור. ובריש כריתות שנויין ג"כ כסדר דהכא: הטמא שאכל את הקדש וכו'. ואזהרתיה מבכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבא (ויקרא י"ב) ולא תגע אזהרה לאוכל דמקרש קדש למקדש. מה מקדש*) [יש באזהרתו] נטילת נשמה. שהבא אל המקדש [והוא] טמא בכרת. אף אזהרת קדש. דבר שיש בו נטילת נשמה. והיינו אכילה שעשה עליה כרת דאילו בנגיעה ליכא כרת. כדתניא בגמ': והאוכל חלב ודם. כדכתיב (שם ז') כל חלב וגו' לא תאכלו. וכל דם לא תאכלו. בפרשת לו: נותר. כתיב ביה (שמות כ"ב) וברפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא ואזהרת פיגול נמי מהכא מדכתיב כי קדש הוא כלומר מפני שהוא קדש שנפסל. למדנו מכאן כל שבקדש פסול. בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו. אזהרת טמא. והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל (ויקרא י"ז): השוחט קדשים בחוץ. או מעלה קדשים בחוץ. אזהרת מעלה הבמר לך פן תעלה (דברים י"ב) [וכ"מ שנאמר השמר פן. היו אלא ל"ת] [*כשהוא כתוב על ל"ת. אבל כשכתוב אעשה. הוה נמי רק עשה. וכמ"ש פרק קמא דכריתות

*) כתוי"ט ד"ר (פו"ק) דבר שיש בו.

יכין תפארת ישראל בועז

חייבי כרת מיהו, אפ"ה בהתרו בו למלקות, ולקה וסב, נפטר מכרת: ג) חלוקה אסורה רק מדרבנן [כאס"ע ו'. ולכ"י ור"ב אסורה מדאורייתא]. לוקה רק מכת מרדות. ונקט חלוקה הכא, כבבל דוכתא לגב גרושה (א): ד) נתינים שנתגיירו בימי יהושע [ונקראו כך ע"ש בנתנן חוטבי עצים למקדש] ולתום' [כתובות דכ"ע א' ד"ה אלו], אסורים מדאורייתא מלא תתחתן. ולרמב"ם [פ"א מאישות ופי"ב מא"כ] אסורים רק מדרבנן, א' זכרים לא נקיבות, מגזירת יהושע כל זמן שהמקדש קיים, ודוד גזר עליהן לעולם. ולר"ן [רפ"ג דכתובות], ולהמגיד [פי"ב מא"כ] זרע הנתינים לכ"ע אסור רק מדרבנן. ואפ"ה נקט להו הכא לגב ממזרי, כבבל מקום: ה) וכל הגר, חוזבי לאוין מיהו, ושייר עוד לאוין עובדא. רק נקט הגר, לאסמעינן סיפא, דאלמנה וגרושה לוקה ב': ו) אלמנה שנתגרשה: ז) דאיסור גרושה חל על איסור אלמנה, מדהו"ל מוסיף. שכשנתגרשה נאסרה גם לכהן הדיוט. מיהו גם באלמנה לחוד חייב ב' מלקות, משום לא יקח ולא יחלל [רמב"ם פי"ז מביאה]. ולרש"י גם בגרושה לחוד חייב ב' [בקידושין פ"ח א']. [ואילו"ק לרש"י מסיפא הכא. דגל דבסיפא לא קאמר רק דמבוא שביא גם תלוקה לא אחוסף מידי]: ח) כ"ל דאפשר דר"ל דגם ממזרות דרבנן דמשום חלוקה פטיר, משום דרבנן יצאו לאיסור חלוקה מקרא דגרושה, שבבר לקה עליה, להכי לא עדיף מאיסור דאורייתא כה"נ, דבדנפקו מחד קרא לא לקו ב': ט) של מוקדשין: י) כולהו לו לו קתני:

יא) שסחט לו הקטיר קדשים חוץ לעזרה:

מכון עד שתלא נפשו, א"כ הא דקאמר הירושלמי [זיר פ"ד ה"ג] אמתני' שלא ידעה האשה שהפר לה בעל ובתחה, דמכון אותה עד שתלא נפשו,

וכך נשנו עוד ברים מסכת כריתות. ותמהני דכולן נשנו בכאן כסדרן בפ' אחרי [מות]. חוץ מאלו השתים דאשת אחיו כתוב קודם לאחות אשתו: ונתינה. כתב הר"ב נתינה מן הגבעונים היא ומלקות דידה מלא תתחתן. כבר כתבתי במשנת י"ח דבר בפ"ק דשבת דזו היא שיטת התוס' דלא תתחתן דוקא בשבעה עממים ולאחר שנתגיירו והיינו נתינה שלא נתגיירו זולתן וכמ"ש בהדיא הרמב"ם סוף פרק י"ב מהלכות אס"ב אלא לדידהו כשבועלה בגיותה טובר בלא תקה. ולשיטת הרמב"ם כל הגרים שוים דדרך היתון נאסרו משום לא תתחתן

אלמנה לכהן גדול. גרושה וחלוצה[ו] לכהן הדיוט. ממזרת ונתינה[ד] לישראל. בת ישראל לנתין ולממזר[ה]. אלמנה וגרושה[ו].

חייבין עליה משום שני שמות[ז]. גרושה וחלוצה. אינו חייב אלא משם אחד בלבד[ח]: **ב** הטמא שאכל את הקדש. והבא אל המקדש טמא. והאוכל חלב. ודם. ונותר. ופגול. וטמא[מ]. השוחט. והמעלה[נ] בחוץ[א].

וכשנתגיירו הכל מותרין. חוץ ממגרי ואדומי עמוני ומואבי. אבל שבעה עממין מותרין לבא בקהל כמו באר האומות אלא שיהושע גזר עליהן בזמן שהמקדש קיים ובא דוד וגזר עליהם לעולם. כמפורש בדבריו סוף פרק י"ב מהלכות אסורי ביאה. וכתב שם המגיד דלדעתו בכ"מ שהזכירו נתינה אגל ממזרת. הוא אגב גרירא. דומיא דחלוצה אגל גרושה. ע"כ. ועיין בסמוך. ואין להשיב על שיטת התוספת אמאי לא תשיב נמי לאו דבגיותן. דכבר כתב הר"ב דתנא ושייר. ודתנן נתינה דבשאר דוכתי רגיל לבטא ממזרת ונתינה. תני לה נמי הכא בהדה. ויש עוד חלוקי דעות בשיטת התוספות. דלנ"י שכתבתי במצנה ג' פ"ט דיבמות [ד"ה וחלוצה]. אף בגיהם אסורים עולמית כמו ממזרים. והמגיד כתב דלא אסרה תורה אלא אותן שנתגיירו: אבל בגיהם שנולדו אחר גרותן מותרין גמורין דבר תורה שלא מצה בהם התורה דורות לאחור. ובא יהושע ודוד וגזרו עליהן. ע"כ. וכ"כ הר"ן ריש פ"ג דכתובות. ובזה אין הכרע בדברי הר"ב ועיין במ"ח פ' קמא דעבודה זרה: גרושה וחלוצה וכו'. כתב הר"ב שחלוצה היא כתובה אלא מרבויא מייתינן לה וכו' וכ"כ רש"י ומשמע לפירושם דבחלוצה לחודה איכא מלקות דאורייתא. אלא דמשום שני שמות אין לחייבם כשם ביחד. וכבר כתבתי בפ"ט דיבמות מ"ג דחלוצה לא מתסרא כלל מדאורייתא. וע"ש. וכ"כ התוס' דהכא [ד"ה גרושה]: **ב** הטמא שאכל את הקדש וכו'. מכאן ולהלן לא יכולתי לעמוד על סדרן של הלאוין. למה סדרן התנא על זה הסדר אלא ככתוב ומצאתו כיולא בזה לבעלי הפיוט באזהרות שיסדו לחג השבועות. אלא שמרו שם סדר קדימה ואיחור. ובריש כריתות שנויין ג"כ כסדר דהכא: הטמא שאכל את הקדש וכו'. ואזהרתיה מבכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבא (ויקרא י"ב) ולא תגע אזהרה לאוכל דמקרש קדש למקדש. מה מקדש*) [יש באזהרתו] נטילת נשמה. שהבא אל המקדש [והוא] טמא בכרת. אף אזהרת קדש. דבר שיש בו נטילת נשמה. והיינו אכילה שעשה עליה כרת דאילו בנגיעה ליכא כרת. כדתניא בגמ': והאוכל חלב ודם. כדכתיב (שם ז') כל חלב וגו' לא תאכלו. וכל דם לא תאכלו. בפרשת לו: נותר. כתיב ביה (שמות כ"ב) וברפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא ואזהרת פיגול נמי מהכא מדכתיב כי קדש הוא כלומר מפני שהוא קדש שנפסל. למדנו מכאן כל שבקדש פסול. בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו. אזהרת טמא. והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל (ויקרא י"ז): השוחט קדשים בחוץ. או מעלה קדשים בחוץ. אזהרת מעלה הבמר לך פן תעלה (דברים י"ב) [וכ"מ שנאמר השמר פן. היו אלא ל"ת] [*כשהוא כתוב על ל"ת. אבל כשכתוב אעשה. הוה נמי רק עשה. וכמ"ש פרק קמא דכריתות

*) כתוי"ט ד"ר (פו"ק) דבר שיש בו.

יכין תפארת ישראל בועז

חייבי כרת מיהו, אפ"ה בהתרו בו למלקות, ולקה וסב, נפטר מכרת: ג) חלוקה אסורה רק מדרבנן [כאס"ע ו'. ולכ"י ור"ב אסורה מדאורייתא]. לוקה רק מכת מרדות. ונקט חלוקה הכא, כבבל דוכתא לגב גרושה (א): ד) נתינים שנתגיירו בימי יהושע [ונקראו כך ע"ש בנתנן חוטבי עצים למקדש] ולתום' [כתובות דכ"ע א' ד"ה אלו], אסורים מדאורייתא מלא תתחתן. ולרמב"ם [פ"א מאישות ופי"ב מא"כ] אסורים רק מדרבנן, א' זכרים לא נקיבות, מגזירת יהושע כל זמן שהמקדש קיים, ודוד גזר עליהן לעולם. ולר"ן [רפ"ג דכתובות], ולהמגיד [פי"ב מא"כ] זרע הנתינים לכ"ע אסור רק מדרבנן. ואפ"ה נקט להו הכא לגב ממזרי, כבבל מקום: ה) וכל הגר, חוזבי לאוין מיהו, ושייר עוד לאוין עובדא. רק נקט הגר, לאסמעינן סיפא, דאלמנה וגרושה לוקה ב': ו) אלמנה שנתגרשה: ז) דאיסור גרושה חל על איסור אלמנה, מדהו"ל מוסיף. שכשנתגרשה נאסרה גם לכהן הדיוט. מיהו גם באלמנה לחוד חייב ב' מלקות, משום לא יקח ולא יחלל [רמב"ם פי"ז מביאה]. ולרש"י גם בגרושה לחוד חייב ב' [בקידושין פ"ח א']. [ואילו"ק לרש"י מסיפא הכא. דגל דבסיפא לא קאמר רק דמבוא שביא גם תלוקה לא אחוסף מידי]: ח) כ"ל דאפשר דר"ל דגם ממזרות דרבנן דמשום חלוקה פטיר, משום דרבנן יצאו לאיסור חלוקה מקרא דגרושה, שבבר לקה עליה, להכי לא עדיף מאיסור דאורייתא כה"נ, דבדנפקו מחד קרא לא לקו ב': ט) של מוקדשין: י) כולהו לו לו קתני:

יא) שסחט לו הקטיר קדשים חוץ לעזרה:

מכון עד שתלא נפשו, א"כ הא דקאמר הירושלמי [זיר פ"ד ה"ג] אמתני' שלא ידעה האשה שהפר לה בעל ובתחה, דמכון אותה עד שתלא נפשו,

ציונים

אלמנה לכהן גדול מיי' פי"ח מה' מלכים ה"ד [סי' קל"ח וסמ"ג מצות לא תעשה ר"ל קל"ג] ופי"ד מה' אישות ה"ב: אלמנה וגרושה, קידושין ע"ח פ"ח מיי' פי"ז מה' אישות ה"ב: גרושה וחליצה מיי' שם ה"ז: **ב** הטמא שאכל כו'. י"ג ע"ח. כל המצות מיי' פי"ח מהלכות סנהדרין:

שנויי נוסחאות

(ממזרת כו' לנתין ולממזר). בד"ל לממזר ונתין ועי' ערוך לנר; בכי"ק ובמצנ"ל ליתא. אינו חייב. בכי"מ אין חייבין עליה וכ"ה עליה גם בד"ל. משם אחד. במצנ"ל משום אחת ואינו כמן וכ"ה משום גם בד"ל ובכי"ק; בכי"מ ובמצנ"ל משום שם אחד ועי' ד"ס: **ב** אל המקדש. בכי"מ למקדש; בכי"ק ובמצנ"ל על (?)המקדש. והאוכל. במצנ"ל ואוכל. בד"ל ובכי"ק ובמצנ"ל האוכל. השוחט והמעלה. בד": ..ומעלה: בו מצנ"ל בהגהת הרש"ל והשוחט ומעלה.

תוספת חדשים

פיג א בתוי"ט סד"ה ועל אחות אשתו כו'. וא"ל דהתנא לשנא דאחות נקט ואתי וזה עוד לזכור דבר שיכנית בעל שם (ממהורש"ת זל"ל):

ב בתוי"ט ד"ה נותר כו' בא הכתוב ליתן ל"ת כו'. ובכ"ב רש"י אבל בפסחים דף כ"ד ע"א איתא דזה הוי לאו שבכללות ואין לוקין עליו וכתבו שם התוספת דגמרו' פיגול מותר בג"ש דשון עון. אבל הרמב"ם פי"ח מהל' פ"מ כתב ג"כ כרש"י וא"ל דשל לדחות סוגיא דשם משום דבאן דף י"ח פריך שאם גמרא ולוקין משום כי קודש הוא כו' משמע דלוקין עליו גם התו' שם ובאן הביאו זה וסיתי בקושא גם סוגיא דלעיל דף ט"ז משמע דלוקין עליו. ולכן פסק כן: (ממהורש"ת זל"ל)

ראשון לציון

פיג ב תי"ט ד"ה נותר כתיב כיה כו' למדנו מכאן כל שבקודש כו' ע' יסל"מ:

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

דכריתות מ"ח בסד"ה והפסח וכו') לאזהרת שוחט ילפינן בזבחים פרק הכותב והמעלה [דף ק"ו] ליכא דיליף מולא יזבחו עוד וגו' (ויקרא י"ז) וליכא דיליף לה מגז"ש דהכאה הכאה. שוחט ממעלה. רש"י: והאוכל חמץ בפסח. שנאמר (שמות י"ג) ולא יאכל חמץ: והאוכל והעושה מלאכה ביה"כ. מלאכה בהדיא כתיב (ויקרא כ"ג) וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה. והאיכילה ילפי' בפרק בתרא דיומא [דף פ"ח] ליכא דיליף מג"ש דעינוי עינוי. נאמר כאן עינוי ונא' להלן עינוי פירש"י על דבר אשר עינה את אחת רעהו (דברים כ"ב) מה להלן לא עבר אלא א"כ הזהיר אף כאן לא עבר אא"כ הזהיר. ואיכא דאמרי ג"ש לא לריכא דהיא נופה שבת ליקרי והו"ל כי שבת לעונש ולאזהרה: והמפטם את הסמן. חרגום ירושלמי מפטם. אים בריא. גבר פטים. ע"כ. ועוד מלינו כלי נקרא פטום במ"ז פ"ג דר"ה. וכן בקטרת [לאזהרתו]. במתכונתה לא תעשו לכם (שם). רש"י: והסך בסמן המשחה. דכתיב (שם) על בשר אדם לא ייסך. רש"י. ומ"ש הר"ב שעשה מרע"ה. וכ"פ רש"י. הכי ילפינן בפ' קמא דכריתות דף ה' מדכתיב (שם) ואשר יתן ממנו מאותו של משה. ועוד תניא התם שמעולם לא נעשה שמן אחר. ולא עוד אלא שכולו קיים לעתיד לבא. שנאמר (שם) שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם: והאוכל נבלות. שנאמר (דברים י"ד) לא תאכלו כל נבלה. וטרפות. שנאמר (שמות כ"ב) ובשר בשדה טרפה לא תאכלו: שקצים ורמשים. וכן הלשון במ"ג פ"ז דשביעית. וא"ל דבשקצים נכלל דג טמא. וכן שרץ המים והוא הבריות שבמים שאינן בצורת דג טהור ולא בצורת דג טמא. כגון כלב המים והצפרדעים וכיוצא בהן. ועל כולם הוא אומר (ויקרא י"א) ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו. ועוד טמא שנאמר (שם) ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו. ובשרן העוף. שנאמר (שם) כל שרץ העוף ההולך על ארבע שקץ הוא. ואיזה שרץ העוף. כגון זבוב או יתום או דבורה וכיוצא בהן וכלל אלו אל תשקצו וגו' בכל השרץ. ובשרן האדם שנאמר וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל. ואיזה שרץ הארץ כגון החולד. והלב. נחשים. ועקרבים. וחפפים. ונדא. וכיוצא בהן. ויתכן לומר שהחמשים כוללים ג"כ בלשון שקצים בהמה טמאה והיה טמאה אע"פ שבל' תורה לא נמצא שנקראו שקץ. הטמאים הרחיבו לבוש ולכל הטמאים לאכול. בשם שקצים יקראו. והרי אמרו לשון תורה לחוד. ולשון חכמים לחוד. וכמ"ש במשנה ב' פרק י"א דחולין. ומיהו לא בכ"מ. דברים פ"ח דבכורות. ופ"ק דכריתות ובפ"ג דנדה. דתנן בהמה והיה בפני עצמם. ואיכא כלולים בשקצים [אע"ג] דבהמה והיה דהתם טמאה נמי במשמע. ורמשים נאמר (שם) ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ. והן המינין הנברחים באשפות ובגופי הנבלות. כגון רמה והולעה וכיוצא בהן שאינן נברחים מזבר ונקבה אלא מן הנלים שבבריחו וכיוצא בהן. ובכלל אלו הזה המינין הנברחים בפירות ובמאכלות. אם פרשו ויצאו לארץ אע"פ שחזרו לתוך האוכל שנאמר בכל השרץ: ומעשר ראשון וכו'. פירש הר"ב דכתיב ונתשב לכם תרומתכם וגו' ובתרומת מעשר כתיב בכוף פרשה קרח: ומעשר שני שלא נפדה. פירש הר"ב מעשר שני שטמא וכו' עיין בפירוש הר"ב במשנה דלקמן. דהכא דוקא בטמא. ומ"ש הר"ב והאוכלו בירושלים וכו'. פירש הרמב"ם במשנה דלקמן שאינו חייב מלקות על אכילת מעשר שני בטומאה עד שיאכלנו בירושלים דאמר רחמנא בבכור שנפל בו מום

והאוכל נבלות. נכי"מ חייבי לאוין האובל. שקצים ורמשים. נכי"ק ושקצים ורמשים נסמ"ך.

לקוטים

ב תוי"ט ד"ה והסך וכו' על מעשה וכו'. והכי דייק הגאון דמעיקרא גבי מפטם לא אמר אלא את הסמן ולבסוף גבי סך הגאון שמן המשחה שהוא היהוא של מרע"ה (פ"ל) שם ד"ה שקצים וכו' תעפ"י שבלשון תורה וכו' לא ידענא לאמאי הוצרך לזה דכיון שאמר לעיל דבכלל שקצים הם שרץ העוף לפי שבכלליים בלאו אל תשקצו וגו' בכל השרץ א"כ הם"ל שבכלליים בשקצים בהמה וחיה כדכתיב ולא תשקצו וכו' ולא עוד אלא דאמר קרא הוא לחזקיה בהמה ועוף ע"מ ג"כ ולעולם דבמ"ל כן גם בלשון תורה לאמם י"ל גם כן שבהמה וחיה דהיינו בריות גדולות נכללים ברמשין שמלינו גם בלשון תורה שנקראו כן דבהמה קרא דלא תשקצו וכו' בבהמה וכו' מסיים ביה וכל אשר תרמוס האדמה ופירש"י בסוגיין גבי אכל פוטיתא וכו' דאשר תרמוס וכו' לשון בריות גדולות הוא. (ס"ל): שם בא"ד ויצאו לארץ וכו' ולא דוקא דה"ה אפי' לא פי' אלא באויר או ע"ג הפרי וכדומה ואותם הנלים בפירות במחובר אפי' לא פירשו כלל אסורין דמיקרי שרץ על הארץ ואע"ג דבשע"ט סי' פ"ד סעיף ה' שריתם פ"ם בפר"ת ז"ל. (ס"ל):

יבין — תפארת ישראל — בועז

יב) שעשה שמן חול כדוגמת הסממנים של שמן המשחה שעשה מרע"ה: יג) שעשה קטורת חול בדוגמת הסממנים שבקטורת המקדש: יד) שעשה מרע"ה. דאחר לא נעשה מעולם. והנך כולהו חייבי כריתות נינהו. וקמ"ל גם בהנך, מטעם דלעיל סי' ב': טו) היינו כל הברואים הטמאים שבים ובביבשה בפרין ורבין: טז) ר"ל הולעים וברואים שנולדים בעופים ורפש. וא"ל דקמ"ל הנך לאיין, מפוס סיפא, לאשמעינן באוכל נמלה כל שהו, שהוא חייב: יז) אפילו שבול רק למעשר שני לו למעשר עני: יח) ת"נ לו המ"ע, דרק בשבול שב' אלו חייב מיתה, ולא בשבול למעשר שני לו עני, מיהו מלקות חייב בכולהו [רמב"ם פ"י ממאכלות אסורות (ב)]: יט) מיירי בטמא המע"ש, שאפילו הוא בירושלים אסור לאכלו עד שיפדהו

ומי

שם דקנסה דרבנן הוא. ועי' פר"ח [מ"ח תע"א סק"ב]. אמנם רמב"ן [הל' סק"ב]. (ב) וב"ל דבלא הורם ממנו מעשר רחמנן, גם לרמב"ם חייב מיתה, דהרי מדלא הפרים מע"ר, לא הפרים עדיין ת"מע, שנקרא קודש והייב עליו מיתה. אבל בעבר והפרים ת"מע קודש למעבר, והרי הוא שבול רק למע"ר גל"פ לרמב"ם פטור ממיתה אף שלא הזכירו הרמב"ם. דהרי אפשר ליטרחל לאפרים ת"מע רק שלא יקדיש לאפרישו קודם המעשר [כרמב"ם פ"ע מתרומות]. והרי כל סברת הרמב"ם הוא למעם מעשר עני מדלא נקרא קודש, והרי גם מעשר רחמנן אינו נקרא קודש. ולר"ן בדריש [דפ"ד ע"ב ד"ה וחכמים], אפי' בשבול רק למעשר עני חייב ביד"ש כשאכלו. ולדבריו ק"ע. בשלומ' לרמב"ם נקט הכא שפיר רק הכ', לאתמוטיק דבלוקה נפגר ממיתה ביד"ב, דלא עדיף מביד"ש מכרת. אלא לר"ן למה נקט רק ת"ג ות"מע, הרי אפי' בשבול למעשר עני דינא הכי. ואי"ל דבלל עפכל דנקט בריסא, א"כ ת"מע ומי לא נקט מה"ע. ול"ע:

ת"ל ואכה: ב המפטם את השמן. העושה שמן דוגמת שמן המשחה: והסך בשמן המשחה. שעשה מרע"ה: אבל טבל. אחרתיה מלא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו (ויקרא כ"ב) בעתידין לתרום הכתוב מדבר: ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. אלא הוא במיתה כאכל. דכתיב (במדבר י"ח) וגתכב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וגו' ומעשר שני שלא נפדה. מעשר שני שטמאה ואפי' הוא בירושלים עד שיפדה. והאוכלו בירושלים עד שלא נפדה לוקה ואחרתו מולא בערתי ממנו בטמא (דברים כ"ו) כין שאני טמא טמא והוא טהור כין שאני טהור והוא טמא ומינן למעשר שני שטמא שפודין אותו בירושלים. שנאמר (שם י"ד) כי לא אוכל באתו. פירוש לא

והאוכל חמץ בפסח. והאוכל והעושה מלאכה ביום הכפורים. והמפטם את השמן(ג). והמפטם את הקטורת(ד). והסך בשמן המשחה(ה). והאוכל נבלות. וטרפות. שקצים(ו). ורמשים(ז). אבל טבלי(ח). ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו(ט). ומעשר שני(י)

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

לא תוכל לאכלו. כדכתיב (בראשית מ"ג) וישא משאת מאת פניו: והקדש שלא נפדה. לא כתיב ביה להו בהדיא. אלא אתיא לאזהרה דידיה גזירה שוה דחטו חטו מתרומה. ואע"ג דמיעט רחמנא ומתו בו[ולא]במעילה. ממיתה מיעטיה.ולא מאזהרה: באוכל נבלה שהוא חייב. משום שרץ השורץ על הארץ (ויקרא י"א). ואע"ג דלית בה כזיתור: אף חטה אחת כברייתה. ולית הלכתא כר'שמעון דלא קריבריה אלא לבריה שיש לה *)כשמה לבדה: **ג** עד שלא קרא עליהם. חרמי לוכד אבי וגו' אבל לאחר שקרא עליהם אינו לוקה אם אכלן לפי שהן ממונו של כהן. וזו דברי ר"ע. אבל חכ"א בכורים הראוי מעכבת בהן. קריאה אין מעכבת בהן. והאוכלן אחר שראה בעזרה. אע"פ שעדיין לא קרא עליהן. אינו לוקה. והלכה כחכמים. ואזהרתן מדכתיב (דברים י"ב) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגו'. והרומת ידיך. ואמר מר ותרומת ידיך אלו הבכורים דאינו תרומה אינה טעונה הבאת מקום. ובכורים נמי אינו לוקה עליהן אלא אם אכלן אחר שראו פני ירושלים קודם שנתהן בעזרה. אבל אכלן בגבולין קודם שיכנסו לירושלים אינו לוקה: קדשי הקדשים הוץ לקלעים קדשים קלים חוץ לחומה. כל הני אזהרתן מלא תוכל לאכול בשעריך וגו'.וכל נדריך אשר תדור שכל אכילה חוץ למקום הקבוע לה מקריא אכילת שעריה: ומעשר שני. לעולם תנן מעשר שני טמא שלא נפדה כדפרשיתן. והכא תנן מעשר שני טהור שאכלו חוץ לחומה אחר שראה פני ירושלים הוא שלוקה אבל האוכל מעשר שני בגבולים קודם שיכנס לירושלים אינו לוקה דכתיב (שם) לפני ה' אלהיך תאכלנו. ואת"כ לא תוכל לאכול בשעריך:המותיר. אינו לוקה דכתיב (שמות י"ב) לא תותירו ממנו עד בוקר. והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו. בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר אם עברת על לאו. קיים עשה שבה ואיך לוקה. ועוד לא תותירו הוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין

*) בר"ב ד"ר שמה.

נשמה. ע"כ: **ג** האוכל בכורים וכו'. כתב הר"ב אם אכלם אחר שראו פני ירושלים. עמ"ש הר"ב לקמן בטעם מעשר שני: חוץ לקלעים. עיין בפירוש הר"ב משנה ג' פ"ה דזבחים: המותיר וכו' אינו לוקה. כתב הר"ב דכתיב לא תותירו וגו' והנותר וגו' קיים עשה שבה. ועיין בפירוש הר"ב סוף משנה דלקמן. ובספרי פרשת תצא לא תחסום שור [דסמיך לפרשת מלקות] מה חסימה

מיוחדת

מוס. בשעריך תאכלנו. ואמרו בכאן לא תוכל לאכול בשעריך. ובאה הקבלה ג"כ בזה [התוספתא] לא תוכל לאכול בירושלים כשעריך. כלומר לא תוכל לאכול מעשר בטומאה בירושלים כמו שתאכל בכור בטומאה בשעריך ע"כ. ומ"ש הר"ב ואזהרתיה מלא בערתי ממנו בטמא וכ"כ הרמב"ם בפירוכו. גם במעין המלות. והימא דמאי אזהרה שייך כמה שהוא עצמו אומר ומהודה שלא עשה כן. ודלמא לא הוזהר עליו בלאו אלא מכלל עשה. והוי עשה. וכגון' דף י"ט תניא ר"ש אומר לא בערתי וכו' בין שאני וכו' עד והוא ממא והיכן מוזהר על אכילה דכתיב (דברים י"ב) לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ולהלן הוא אומר (שם ט"ו) בשעריך תאכלנו הממא והטהור בבכור בעל מום באוכלים בקערה אחת ואין חוששים. והרי טמא בטומאת הגוף אוכל וטמא בבר בגיעה

והקדש שלא נפדה). כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב. רבי שמעון אומר כל שהוא. וחכמים אומרים כזית. אמר להם ר' שמעון אין אתם מודים לי באוכל נבלה כל שהוא חייב אמרו לו מפני שהיא בברייתה. אמר להן אף חטה אחת בברייתה(כא): ג האוכל בכורים עד שלא קרא עליהן(כב). קדשי קדשים חוץ לקלעים(כג). קדשים קלים ומעשר שני(כד) חוץ לחומה(כה). השובר את העצם בפסח הטהור הרי זה לוקה ארבעים(כו). אבל המותיר בטהור(כז).

והטעור אוכלו הרי טומאת עצמו וקאמר רחמנא הלי טמא דברי לך גבי בכור. הכא לא תיכול: אף חטה אחת כברייתה. הקבו התוס' בפ"ז דחולין דף ל"ו דא"כ תרומה היאך עולה בק"א הא אמרי' גבי גיד הנשה [שם מבנה ה'] דבריה לא בטלה. וכ"ת דשתם הייט טעמא דכשטולד טולד האיסור עמו. כמו גיד שרלים ואבר מן החי ושופות טמאים. *אבל תרומה מותר עד שימרח אחיתי עולה וכלאי הכרם לא ליבטלו. ע"כ. ומ"ש הר"ב ולית הלכתא כר"ש דלא קריגן בריה אלא שיש לה נשמה בלבד וכ"כ הרמב"ם והכי איתא במסקנא דבגמ'. דרבנן בריית נשמה חשיבא. דאטעה לא חשיבא *אבל התוס' דחולין הקשו דהא גיד הנשה שם מבנה ג' תנן דאכלו אפי' אין בו כזית חייב. וטעמא משום דבריה הוא. וכדכתב שם הר"ב. ותירצו דרבנן לדברי ר"ש קאמרי לדידן כל דפריש הכתוב. לא תאכל גיד. לא תאכל עוף טמא. כלילו פירש בין גדול בין קטן. דכולהו מקרי גיד ועוף. ובלבד שיהיו שלמים. וכן בטבל. אי הוה כתב לא תאכל חטה של טבל. הוה חשיב בריה. אלא לדידך דחשבת חטה בריה אלמא ליה לך טעמא משום דמפרש. מ"מ לא דמי לגמלה. דלגמלה איכא

ציונים

והקדש שלא נפדו. עי' תוס' זבחים פ"ה ע"ח ד"ה נותרין: כמה יאכל מן הטבל. יבושלמי שבועות פ"ג ה"ג: וחכ"א כזית. מי"ו פ"א פס' מאכלות אסורות הל' י"ם והל' כ"ד: באוכל נבלה כו'. מיי' שם פ"כ כ"ח סמ"ג לאוין קל"ב: מפני שהוא בברייתה. מיי' יבושלמי שביעית פ"ו ה"ח מיי' שם פ"כ כ' כ"ח סמ"ג לאוין קל"ב: אף חטה אחת בברייתה. מ"ו פוס. חולין ל"ו ע"ח בפוף ל"ח מ"ם לדנגן וכו' מה שבריתו נהיומה: **ג** האוכל בבורים. יד, ע"ח יבושלמי בכורים פ"ח ה"ב: קדשי קדשים מי' פ"ב: קדשים קלים. מיי' פ"ח מה' מעשה הקרבנות ה"ה סמ"ג לאוין ע"ל: ומעשר שני. מיי' פ"ב מה' מעשר שני ה"ה סמ"ג לאוין רמ"ל: השובר את העצם. מיי' פ"ו מה' קר"פ ה"ח סמ"ג לאוין ע"ל: המותיר בטהור והשובר בטבא. זבחים פ"ב כ"ח ע"ח ע"ל שבועות כ' ע"ב מיי' שם ה"ח וה"ט:

שנויי נוסחאות

אין אתם.במס"ב אי אתם. נבלה כל שהוא חייב. בכי"ק ובמס"ב..כל שהוא שהוא חייב..וכ"ה במס"ל (ושם בטעות נבלה..); בד"נ ..כל שהיא שהוא.. ורס"י בריס נבלה שהוא חייב: **ג** עליהן במשניות ד' ריוות ווילנא ש"ת ושס"ו ומבטוכא עליהן שם. השובר. בכ"מ והשובר. ובטהור. בכי"ק ובמס"ל בהור.. המותיר(בטהור) בד"נ ובכי"ק ובמס"ל ליתא בטעות כדמוכח מספחים פ"ד ע"ח:

ראשון לציון

מחני' אמר (לקן) אף העם אחת ג"ל לכם:

תוספת רעק"א

פ"ג ב (אות יג) תוי"ט ד"ה אף. אבל תרומה טוחר עד שיטרח. תמוה לי דמה"ם גם אבל לא יהיה בדי' דהא קודם טירוח לא חל איסור אבל ובצלע"ג:

[אות יד] בא"ד אבל התוס' דחולין. אבל הפוסקים כתבו דבש' בריית נשמה אלא דגיד ואמ"ה מקרי בריית נשמה דבא מכח נשמה, והא דנבילה לא מקרי בריה היינו דלא נאסרה מתחלת בריותה. וכן פסקי בש"ע יו"ד סי' ק', וקשה לי הא דנבילה לא מקרי בריה נפקא מבריותא דחולין אבל צ"ע מהורה בחייה בכ"ש בפיתתה בכזית ולמידין מזה דלא מקרי בריה להייב בכ"ש ה"נ לענין ביטול והא י"ל דלענין ביטול מקרי בריי' דנבילה יש בו ג"כ איסור דאינו זבוח להרבה פוסקים ולגבי איסור זה הוא מתהלת בריותו דמיד יש בו איסור דא"ז. והבריתא דמיירי לענין ללקות בזה הוא דאמרי' דלענין

יכין תפארת ישראל בועז

[ומי' לקמן]: כ) קמ"ל הכי אף אלא מפורש לאו דידהו כל כך: כא) ואע"ל א"כ למה נקט עבל ולא תרומה ודכוותייהו. י"ל דר"ש ס"ל דרק מבל אסור משום בריה, דחשיב כנאסר מתחלת בריתו, דערלה לא חשיב אכילה. משא"כ תרומה וכדומה. [ולפי דס"ל לר"ש כ"ש לאכות, לאו ד"ש היא אליבא דר"ש כש"ש הכא. ולאמאן דס"ל הכי, כ"ל דאפ"ה נקט עבל ולא תרומה, ואתה ולא קמת, לרבותא דרבנן]. מיהו רבנן ס"ל דאינו כבריה, רק בהיה בו נפ נשמה. והכי קיי"ל: כב) פרשת אחרמי אובד וגו'. אבל אחר שקרא לא לקה, דממונו של כהן הוא. מיהו זה דברי ר"ע. אבל אנן קיי"ל כרבנן, דבשמה בעזרה סגי, אע"ג שלא קרא, אינו מעכב. לפיכך דוקא באכלן קודם שהיה חייב מלקות, אבל אחר שהמיתן אף שלא קרא עדיין, פטור. מיהו דוקא באכלן אחר שנכנסו לירושלים, אבל באכלן קודם לכן לכ"ע לא לקי באכלן. מיהו זר חייב עליהן מיתה משנכנסו לירושלים, ואפילו לאחר הנחה, דיינן כהרומה [רמב"ם פ"ג ה"ח מבכורים]: כג) כך נקרא חומת העזרה, ע"ש קלעי אוהל מועד במדבר (ג): כד) ככל מיירי בטהור: כה) חומת ירושלים. ודוקא אחר שהכניסן לירושלים, וכלעיל בבכורים. וקמ"ל כל הכך, מטעם שבסי' כ': כו) נקט הך לאו, משום סיפא, דקמ"ל דבטמא לא לקי: כז) דיתקן לעשה. דהרי אחר הלאו דלא הותירו כתיב עשה באש תשרופו. וכל כה"ג הו"ל העשה תיקון ללאו שלא ילקה. ותו דנותר הו"ל נמי לאו שאין בו מעשה שאין לוקין עליו. אבל התרלת ספק,

(ב) אמנם לפמ"ש תוס' [ב"ק דל"ד ב] דהמשניות היו קודם רבי, רק רבי סדרן. וכן מוכח לע"ד במ"ק [די"א א] דקאמר כאן קודם גזירה וכו', א"כ נמצא המשנה קודם יוחנן כוה"ג שנגר הגזירה, והוא עצמו הי' חי זמן רב קודם רבי. וכ"כ א"ר יוסי שחי זמן רב קודם רבי אמרי' כלים שיצאת בשבירה, א"כ כל מסכת כלים כבר סדורה היתה בימיו. וכ"כ אמרי' [ע"ז ד"ל ב'] נמיני דע"ז דאמ"ע ת' פרקי הוה. אלמא שהמשניות כבר היו סדורות בלשונן, רק רבי סדרן בפרקים, ובסדורן זא"ז. ומ"כ דכל משנה שאין בה מחלוקת כך היתה מסורה בלשונה וכהווייתה ממשרע"ם. ומה"ש אמרי' פרק איזה מקומן בכל יום מדאין שם שום חולק, כך נמסרה לנו בלשונה ממשרע"ה מפי הגבורה, א"כ מה"ש כ"ל דשפיר נקט התם וכתיב קלעים, משום דבימי משרע"ם רק קלעים היו. כך נלפע"ד:

מיוחדת שאין בה קום ועשה. והרי הוא לוקה. כך כל מצות לא תעשה שאין בה קום ועשה הרי הוא לוקה. ר"ש אומר והלמיקו את הלדיק והרשיעו את הרשע. לדקהו כדי שלא יקבה. ומ"ש הר"ב דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. עיין בפירושו לריש מס' תמורה ומ"ש שם בס"ד: **ד הקורח** קרחה. כתב הר"ב משום דמחייב על כל קרחה וקרחה וכו' כדילפינן מדכתיב קרחה יתירה דהוה מצי למכתב לא יקרחו ברחשם. וכתב הרא"ש והא דלא תנא בהדיא במתני' משום דלא מתני ליה קרח קרחה אחת על המשה [מתים] משום דבשריטה מרבה ליה מלגפש. ובקרחה ליכא ריבוא. ע"כ. ומ"ש הר"ב מבא"כ בחוכל חלב וחלב וכו' ודתנן במשנה ב' והאוכל חלב. טעמא משום דאוכל חייב כרת. ותנגנו לחייבי כריתות מהמעם שכתב הר"ב ברים פירקין: **והמקיף** פאת ראשו. פירש הר"ב משום לדעיו לאחורי אזנו ופדחתו. אחורי אזנו אין שיער כלום וכך במלתו אין שיער כלום אבל בלדעיו שבאמצע יש שיער. ואם הוא משום ומיעל כל השיער שבלדעיו למידת אחורי אזנו ופדחתו זהו מקיף סוף הראש. לשון ר' יהודה ברבי נתן תלמיד רש"י ז"ל: **והשורט** שריטה אחת על המת חייב. הכא לאו דוקא נקט שריטה אחת. אלא משום דבעי לפלוגי לקמיה בין שריטה אחת לשתי שריטות נקיט ליה נמי [הכא]. וכמדומה דלא גרסי' ליה: ריב"ן הג"ל: שרט שריטה אחת על המשה מתים וכו'. [כתב הר"ב

ד הנוטל אם על הבנים לוקה ואינו משלה. רבי יהודה אומר משלה ואינו לוקה. וחכמים אומרים משלה ואינו לוקה. זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה. אין הייבין עליהן: ד הקורח קרחה בראשו. והמקיף פאת ראשו. והמשחית פאת זקנו. והשורט שריטה אחת על המת חייב. שרט שריטה אחת על חמשה מתים. או חמש שריטות על מת אחד. חייב על כל אחת ואחת. על הראשונה

והשובר בטמאה) אינו לוקה ארבעים:

לוקין עליו: והשובר. עלה בפסח טמא אינו לוקה. דאמר רחמנא (שם) ועלה לא תשברו בו בבשר ולא בפסול: **ד** לוקה ואינו משלה. דסברא ליה לר' יהודה שלא תשלה מעיקרא משמע ואף ע"ג דכתיב שלא תשלה אחר לא תקח. לאו למימרא דאם לקחת תשלה אלא לא תקח. אבל שלחנה קודם לקיחה. ואין זה לאו הניתק לעשה: וחכמים אומרים משלה ואינו לוקה. קסברי שלא לאחר לקיחה משמע והוי לאו הניתק לעשה. והלכה כחכמים: כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה. שאמרה תורה אם עברת על לאו קיים העשה כגון לא תקח האם על הבנים. ואם לקחת שלח תשלח. לא תבא אל ביתו לעבוטו עבוטו. ואם באת והעבטת עבוטו הרב תשיב לו את העבוט. כל לאו אם קיים העשה אינו לוקה. אבל לא קיים העשה כגון שלקח האם על הבנים

*ושחטה או שמתה. לקח העבוט מביתו ונשרף שאינו יכול לקיים העשה הרי זה לוקה: **ד** הקורח קרחה. משום דמחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה ועל כל פאה ופאה מה שא"כ בחוכל חלב וחלב. מש"ה הנגעי במתני'. אבל שאר לאוי גרידי שאין בהן חדוש לא תנא: קרחה. על מת דכתיב (דברים י"ד) ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת ואע"ג דגבי כהנים לא כתיב על מת. כבר למדו בגזרה שוה מקרחה קרחה. מה בישראל על מת אף בכהנים על מת ושיער קרחה כגרים: [המקיף] את ראשו. *) [משוה] לדעיו לאחורי אזנו ופדחתו. ואפילו על גלוח שבמספרים שאין בו השחתה. חייב על פאת הראש. דדוקא בזקן כתיב השחתה ואינה אלא בתער. אבל בפאת הראש הקפה כתיב בכל ענין משוה מקיף חייב: שריטה אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת אחד. דכתיב (ויקרא י"ט) ושרט

*) נרע"ב ד"ה מפני.

יבין תפארת ישראל בועז

קיי"ל דשמה התראה [כמו שהארכנו בפ"ע דסנהדרין סי' כ"ב]: בת) שובר עלה בפסח טמא, מעשיה קרא ממלקות: בט) דס"ל שלא תשלה אף דבתר הלאו כתיב, לא ניתק לעשה, דה"ק קרא שלחנה ולא תקח: ל) דס"ל שלא גם אחר לקיחה משמע, והו"ל ניתק לעשה (ד): לא) אם קיים אח"כ העשה. אבל בשחטה להאם, או אפילו מתה קודם שלחה, חייב (ה): לב) על מת. ושיעורו כגרים. וי"א ב' שערות. מיהו י"א דאפילו בבער א' איסורא מיהו איכא [י"ד קי"ט י"א]: לג) ב' פיאות הן, א' מימין המלח וא' משמאלו. ושיעורן בהמשך, כל שכנגד הלדעין שקורין [שלעפען] עד למעה מהלדע במקום שהלחי התחתון בולט. וכמו כן הוא שיעור אורך השערות, עד בס [י"ד קפ"א]. והנה המלח אין בו שער, וכ"כ אחורי אזנו, והמגלח השער שבאמצע הלדעים, שיהיה שוה למלח ולאחורי אזנו, חייב. ולרמב"ם חוקת בגלחן בתער חייב. ולרא"ש בגלחן סמוך לבשר במספריים, הו"ל כעין תער וחייב: לד) פ' פילות יש בזקן, ורבו בהן הדיעות איה הן. ולהכי אסור להעביר תער על כל הזקן, אפילו תרת הגרון. מיהו במספריים מותר לגלח הזקן. רק יש לזהר לגלח עם חלק העליון של המספריים, דכשיעשהו עם חלק התחתון, פן יגלח עמו השער חלק, ויהיה כעין תער, [שם]. מיהו כ"ל דהמושה את זקנו [בזשלבע] דודועה, אף שמשיר השער לגמרי ושוה מקומו חלק, אפ"ה אפילו לכתחילה מותר, דהרי אפילו מזיר דחמיר, דלוקה אפילו על רק הלשה שער א' מעיקרו [כמזיר דלי"ט], ואפ"ה בהשירו בשם, לא ביטל רק מלות עשה [שם ד"מ ע"א]: [אב"י רק יזהר לבלי לגרד [בזשלבע] מזזן בגרזל, רק כמן לו בעלם]. אולם בין בראש בין בזקן חייב המקיף, וגם הגיקף חייב כהשמה אינו ראשו. ואפילו לא הגיה, איסורא מיהו איכא [י"ד קפ"א]: לה) [ולאומדקראנען] על מת בין ביד בלפרניו בין בבלי. מיהו גם בשרט א"ע על לער אחר, עכ"פ אסור [וי"ת]. וביעור חיובו כ"ש. מיהו אפילו להכות ביהו חבלות בראשו, אסור למת. רק במלטער על גדול בתורה שמת, שרי הר"ג דמלטער רק על התורה [י"ד קי"ט]: לו) וקמ"ל הגר, דבהתרו בו התראה א', חייב על כל קרחה וקרחה, ועל כל פאה ופאה, ועל כל שריטה ושריטה. משא"כ בלאכל הרבה זיתים חלב בהתראה א', חייב רק התראה א': לו) אף שהיה רק התראה א': לח) בגלח פאת הראש:

(ד) אמר המפרש במלת גם שהוספתי, מתורץ קו' רכ"מ לרמב"ם שכ' לעשה דלפורי מלורע אינו דוחה לג"ת ועשה דבגלוח הקן. והקשה, הרי קודם לקיחת האם אינו רק לאו דלא תקח, וכאשר אח"כ כבר לקחה, אינו רק עשה. ולדבריו ל"ק דעשה דשלח לשולח משמע. בין קודם או אחר שלקח משמע, מיהו בג"ז לא הבנתי דמי הגיד לו לרבינו כ"מ דכל עשה שאינו דוחה ל"ת ועשה איינו דוחה בשחלין הל"ת ועשה יחד. וא"כ הכא בשלוקח האם עובר על הל"ת, וכשאינו משלחה אח"כ, יעבור על העשה. א"כ ע"י שילה לקיים עשה דלפרי מלורע יצערך לעבור על ל"ת ועשה, ומה לי אם חלין כאחת או לא, עכ"פ יעבור על שניהם: (ה) דאף דקיי"ל כר' יוחנן דהתראת ספק שמה התראה [כרמב"ם פפ"ז מסנהדרין]. אפ"ה בהא קיי"ל כר"ל דבקיומו ולא קיומו תלוי חיוב כל לאו שניתק לעשה, אף דהא בהא תליא, [כמכות דע"ג ורמב"ם פי"ע משחיטה], משום דמקושית שבש"ס [חולין קמ"ח א'] מוכח דקיי"ל קיומו ולא קיומו. מה"מ לא קשה עמי הרי בכל דוכתא קיי"ל כר"י לגבי ר"ל לגבר ממלת [כיבמות ל"ו א']. די"ל שאני הא, דסתמא דגמ' חולין הכ"ל כ"ל כוותיה. וכעין זה מי' הוס' [ע"ז דע"ח א' ד"ה רב אחא]: מיהו אינה"ק הוכח אפשר לן למסבר בהא כר"ל, הא מעמיה דר"ל דס"ל שמתה מאליה חייב היינו משום דס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין [כמכות דע"ז א']. אבל אמן הא קיי"ל לאו שאין בו מעשה פטור [כרמב"ם פט"ז מסנהדרין], והרי הכא לאו שאין בו מעשה הוא, שהיה לו לשלחה קודם שמתה ולא שלחה. ו"ל דבבר מגמר היובו כשלקחה ועבר על הלאו, רק שהי' אפשר לו לתקן בשילה, וכשמתה אזל תיקונו [ועמ"ש סנהדרין פ"ט סי' כ"ב]:

ד הנוטל אם על הבנים. ר"ל פ"ל פ"ז ע"ל תוליו קפ"ל ע"ל: ר' יהודה אומר. עי' נמוקפפה פ"ל: משלח ואינו לוקה. עיי' פ"ג מ"ו שחיקה פ"ל פפ"ג לאון כפ"ב מוס"ב י"ל מ' ר"ל פ"ג: זה הכלל כו'. עי' פ"ב ופפ"ז מה' סנהדרין פ"ל ופ"ל פ"ב ופ"ל מה' שלה פ"ז ופ"ל מ' מעלות פנייס ה"ג: ד הקורח קרחה כו'. כ' ע"ל עיי' ע"ם מ' סנהדרין ה"ד (פי' קפ"ב) ופ"ב מה' ע"ז הפ"ו פפ"ב לאון כ"ב מוס"ע י"ד מ' ק"ם פ"ם: והמקיף פאת ראשו. עי' ע"ם מה' סנהדרין ה"ד (סימן ק"מ) ופ"ב מה' ע"ז כ"ל פמ"ב פס פוס"ע י"ד מ' קפ"ל פעוף ג': והמשחית פאת זקנו. עיי' ע"ם מה' סנהדרין ה"ז מ' ל"ח) ופ"ב מה' ע"ז ה"ז פמ"ג פס פוס"ע פס ע"ז: והשורט שריטה אחת. עי' פס נה' סנהדרין כ"ד מ' קמ"ב: שרט שריטה כו' הי מתים. עי' פ"ג מה' ע"ז הי"ב פמ"ג פס פוס"ע י"ד מ' ק"ם כ"ם:

שנויי נוסחאות

ד אם על הבנים. בד"ל .בנים. מצות ל"ת. בכי"ק ובכי"מ ובמשכי"ל מצוה בלי"ת: ד שריטה. בכי"ק שירטה וכן בסמוך. ולהלן שריטות. המת. בד"ל מת. (חייב). בכי"מ ליתא והוא מיותר דא ולאו" הן הלוקין קלי כלינ.

תוספת רעק"א

הלאו לא הוי סתחלת ברייתו. ולומר דלענין איסור עשה ליכא כלל דין בריה דסברת רז"ל דבריה לא בטל כיון דתורה אחשביה לענין ללקות עליו בב"ש. אבל לענין איסור עשה לא אחשביה קרא. א"כ מה הקשו תוס' לר"ש ערלה וכ"ב לא ל ב ט ל. הא לר"ש מעיקרא ל י ת א כלל לדין בריה לא בטל דהא לא חזינן דאחשבי' דהא לר"ש ממילא כ"ש למלקות: ד [אות מו] בהרע"ב ד"ה כל מצות ל"ת. ושחטה או שמתה. זה לני' הרי"ף דר"י ס"ל קיימו ולא קיימו אבל לגירסת רש"י ותוס' ר"י ס"ל בטלו ולא בטלו דס"ל דהתראת ספק שמה התראה. דזה מקרי ס' התראה דשמא לא יבטל אבל ר"ל ס"ל דל"ש התראה לזה אמר קיימו ולא קיימו דה"ה אם הזהירו ב"ד לקיים העשה ,לא קיימו מיד לוקה וזה לא מקרי התראת ספק כיון דצריך שעשה מעשה לאסור עצמו ובהכי מיירי מתני' ב' דפרקי' והבא אל הקדש מסא דלוקה אף דהוי לאו הגל"ע דכתיב וישלחו מן המחנה ולא יטמאו את מחניהם אלא דמיירי דהזהירו ב"ד לצאת

ושרט לנפש לא תתנו. לחייב על כל שריטה ושריטה. ועל כל נפש ונפש. ואע"פ שלא סיחה שם אלא התראה א' והיו כל חמש שריטות בבת אחת חייב: על הראש שתים. אחת על ימין ואחת על שמאל: ועל הזקן ב' מבאן וב' מבאן. מקום חבור הסנטר לעצם. אחת מימין הסנטר ואחת משמאלו ומבולת הזקן באמצע. הרי שלש. וחבור הלחיים מכאן ומכאן. הרי חמש. להי העליון המחובר ללחיים ולחי התחתון שבימין. ולחי העליון והתחתון שבשמאל. הרי שתים מכאן. ושתים מכאן. וסוף הזקן שהשער יולא ממנו כעין שבולת לפיכך נקרא שבולת הזקן. ה"ז חמש: אינו חייב אלא אחת. דכיון דלאו אחד הוא הרי הוא כאוכל ב' זיתים של חלב בהתראה אחת: עד שיטלנו בתער. אפילו זקן קלי. דכתיב ביה גילוח והשחתה: מלקט. כלי העשוי כעין מלקחים. ללקט את השער: רהיטני. הוא מעלד בלשון מקרא. כלי שבו מחליק חרס עליס פני הלוח. ואין הלכה כר' אליעזר: ן כתובת קעקע. מקרע בסכין על בשרו כעין אותיות. ואח"כ ממלא את הקרעים דיו או כחול: כתב. על בשרו בדיו או בכחול. ולא קרע בסכין. או קרע [בסכין] ולא מלא בדיו או בכחול. אינו חייב עד שיכתוב*) ויקעקע. ליפלא דקרא נקט דכתיב כתובת קעקע. כתיבה ברישא. והדר קעקע. אבל לעולם הקעקע תחלה. ואח"כ הכתב. וקרא הכי משמע. וכתובת בתוך הקעקע. לא תתנו בכם: שיכתוב שם השם. בגמרא מפרש דשם ע"ז קאמר. הכי מפרש לקרא לא תתנו בכם שם ע"ז כי אני ה'. ולא תבתפו אחריס עמי. ואין הלכה כר' שמעון: ן אינו חייב אלא אחת. שתים. אחת מבאן. ואחת מבאן[לא]. ועל הזקן שתים מבאן. ושתים מבאן. ואחת מלמטה[לב]. רבי אליעזר אומר אם נטלו כולו כאחת. אינו חייב אלא אחת. ואינו חייב עד שיטלנו בתער[לג]. ר' אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט[לד]. או ברהיטני[לה]. חייב[לו]: ן הכותב כתובת קעקע[לז]. כתב ולא קעקע. קעקע ולא כתב. אינו חייב. עד שיכתוב ויקעקע. בדיו. ובכחול. ובכל דבר שהוא רושם[לח]. רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון אומר אינו חייב עד שיכתוב שם השם[לט] שנאמר (ויקרא י"ט) וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה'[מ]: ן נזיר שהיה שותה ביין כל היום. אין חייב אלא אחת[מא].

*) כרש"ג ד"ר ויקרע.

הר"ב] דכתיב ושרט לנפש לא תתנו דמלי למכתב לנפש לא תשרטו. לשון אחר מרבויא דוי"ו. ריב"ן. ודמרבינן מלנפש לחייב על כל נפש ונפש. גרסה לי מדלא כתיב למת כדכתיב גבי קרחה. וכתיב לנפש. אע"ג דעניו לנפש המת אלא משום הכי אפקיה בלשון נפש לחייבו על כל נפש ונפש אפי' לא שרט על כולן אלא שריטה אחת: על הראש שתים. דשתי פאות יש לו לראש שהראש בשתי חתיכות. מקום שער חתיכה אחת. ומקום הפנים והזקן חתיכה אחת. ומתחברות זו עם זו בגד החוון מלפניו מקום שלועזין מגפל"ה [בלשון אשכנז אלא"ן] ושם נקרא פאה. שם סוף הראש מקום חבור הפרקים. וגמלא שם לו שתי פאות. לדעת מכאן ולדעת מכאן. וחייב עליהן שתים אפילו נטלן בבת אחת בשתי ידיו. ואע"ג דחד התראה קא מתרה ליה אל תקיף. דזיל הכא אוכא פאה. וזיל הכא פאה אוכא. ריב"ן. וכתב עוד לתת טעם למה. ולשון דמוק מאד. והתוס' בריש מסכת שבועות דף ג' כתבו ואע"ג דהתם מלרכי קרא לחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה הכא לא לריך קרא דפאות מחלקות. ור' אליעזר [דפליג בסיפא] ליה ליה [מחלקות]. ע"כ. ובעיני גרלה דהיינו טעמא משום דלא חייבו רחמנא אלא למת. ולפיכך הוה אמינא דכל שאינו מת אפילו הרבה אחת הוא. וכן אחת אפי' לשהה מתים ליכא אלא חדא וכדאמרן הכי נמי בקרחה אחת על כמה מתים משום דליכא רבויא הבל בפאה דלא חליא רחמנא בשום דבר אחר אלא הקפה בעלמה קאסר. הלכך ודאי כל פאה שם לו. והוא מגלחה. דחייב עלה. כך נ"ל: ועל הזקן שתים מבאן וכו'. ל' הר"ב מקום חבור הסנטר וכו' הרי חמש. לחי העליון וכו'. כדי להסביר הענין יפה העתיק שתי לשונות ובאיזה לדבר אחד נתכונו. הל' הראשון עד הרי חמש. הוא מדברי הר"ן שכתב כן בשם רש"י ז"ל. והלשון דמלחי העליון עד וסוף הזקן. הוא מהרמב"ם בפירושו ובחבורו פי"ב מה' ע"ז. וסנטר. פירש התשבי בל' אשכנז קי"ן: עד שיטלנו בתער. כתב הר"ב אפילו זקן וכו'. דכתיב ביה גלוח והשחתה. אבל במספריים מותר דלית בהו השחתה שהרי ניכר שם השער. הר"ן: רהיטני. כתב הר"ב הוא מעלד וכו' כלי שבו מחליק וכו'. וכן פירש בסוף מסכת ב"ק. אבל בפי"ב דשבת פירש דמעלד הוא קופין קטן. וזה לא יתכן לפרש בכאן. ובפרק י"ג דכלים מ"ד מפרש שהמעלד הוא שמגסר בו הנסרים. ומה שהוא מחליק בו נקרא מפסלת. והר"ן פירש רהיטני הוא דוגמת המלקט. על שם שהוא רץ בגלוחו וקל. נקרא כך. כדמתרגם ורץ ורסט: חייב. דהכי נמי עושין השחתה. ודרך לגלח בהן. ועביד בהו השחתה וגלוח. וא"ק ס"ל אע"ג דמשחיתים אין דרך לגלח בהן. גמ' [דף כ"א]: ן עד שיכתוב שם השם. כלומר על אותה שריטה [ינכתוב] את השם. הר"ן. וקריאת מלת שם בקמ"ן: ן אינו חייב אלא אחת. כתב הר"ב על מה ששתה תוך כדי דבור של התראה. כדאשכחן בהתראת מיתת ב"ד כמו שפסק הרמב"ם [ריש] פי"ב מהלכות סנהדרין. שלריך שיעבור ויעשה תכף להתראה בתוך כדי דבור. אבל אחר תוך

לט) ואפילו בתלשן כאחת ובהתראה א' אפ"ה חייב ב': מ) עי' לעיל סי' ל"ד: מא) מזקן לבד קלי, מדכתיב ביה השחתה: מב) הוא לבת קטן: מג) [הובעל] קטן. דלקח שמשמיה כמו תער אפ"ה שרי לרבנן, מדאין דרך לגלח בו [תלמיד רש"י פירושו בש"ס דל"א א']: מד) וקיי"ל דאינו חייב רק בתער: מה) [איינגעעלטע שריפט]. והיינו שורט על עור בשרו בכלי, או עוקץ במחט, ואח"כ מחכך שם בלבע, או שמתן שם לבע ואח"כ שורט, חייב. מיהו הגסרט אף שלא שייע פעור אבל אסור [י"ל ק"ם]: מו) כגון [פולפער] שכך רגילין, וכדומה: מז) מלה הראשונה בקמץ. וי"ל אינו חייב עד שיכתוב בקעקועו שם ע"ז: מח) ר"ל משום שאני ה'. וקיי"ל דחייב על כל מה שיכתוב בקעקע או אפילו על נורה שירשם שם [שם]: מט) מיהו באמרו לו אל תשתה כל השיעורים הללו, שתחייב עליהן כך וכך מלקות

יבין תפארת ישראל יבין

תוספת רעק"א

לא רצה. ולאידך ס"ד דס"ל דלא לקי אא"כ בטיל העשה בידים כגון ששחט את האם אבל לא במתה. צ"ל בט"ז אמא דאתני' הנ"ל דלא הוי נל"ע כיון דהוי לאו שקדמו עשה. ובתוס' שבועות (דף ד' א') ד"ה אבל וכו' ומיהו הא נמי חשיב התראת ספק למ"ד בטלו ול"ב דחשיב התראת ספק אפי' שיבר כנפים. תמוה לי הרמיון דהתראה בשעה ששובר כנפים לאו מלתא דהא עתה אינו עובר על שום לאו אלא דמבטל העשה והתראה בשעת העבירה דהיינו הלקיחת האם היה ספק שמא לא יבטל העשה בידים. אבל בשבועה דההתראה הוא בשעת הוריקה דבזה לא יאכל עוד ועובר שבועה בזה מקרי התראת ודאי בכל שאתה אומר ששייך אתראה בשעה שזורקו ליס אז הוי התראת ודאי:

תוספת הרשים

ה בתוי"ס ד"ה ועל הזקן כו'. והר"ם סבירא דעת ר"ת וסיים וילא אלהים לא יעניר תער על כל זקנו: ן ברע"ב ד"ה כתב כו' כתיבה בריאת וכדר קעקע אבל לעולם כו'. וריב"ן פי' דהכתיבה היא תחלה ואחר כך הקעקע. וכ"ת כי"ד סי' ק"פ ססק דעל שהיס חייב והוכיח כן מדקתני כתב ולא קעקע כו' משמע אם עשה שהיס בכל עניו חייב וכ"כ הס"ן שם:

(ממהורש"ת זנ"ל):

שנויי נוסחאות

על הראש. בד"ל ובכי"מ חייב על הראש וכ"פ בשבועות ב' ע"ב ובכי"ף (בכי"ף ד' ריווח וחייב) ובכרא"ם ובכרש"י ובכיעב"ל ע"ש (ד"ס) ואולי כ"ה גם בכע"ב והמלה חייב שבסוף הדבור הקודם שם ע"ין לדבור על הראש. ואחת מלמטה. בכי"ק ובכי"מ ובמשני"ל ..מלמטן. ר' אליעזר. בכי"ק ובמשני"ל ובכי"ף ר' אליעזר וכן בסמוך. אם נטלו כולו. במשנ"ב ..ניטלו כולן: במשני"ל ..נטלו כולן. עד שיטלנו. בכי"ף אלא עד.. אפילו לקטו. בכי"ק ..ליקטו; במשני"ל ..אם ליקטו; בד"ל..לקטן. במלקט או ברהיטני. בכי"ק במלקטת או בריטני; בכי"ף ד' ריווח ..ברהטני; בכי"ף ד'קוטנטא ..בדמיטני; ן ולא קעקע. בכי"ק וכמשני"ל ..קיעקע; ובנכסוון. בדיו(ובכחול). במשנ"ב ון ד' ספל"מ ואילך בידו.. ; בכי"ק ובמשני"ל ובכי"ף ד' ריווח ..ובכוחל. בכי"מ ליתא. בן יהודה: בכי"ק ב"ר יהודה וכ"ה בד"ל. (משום ר' שמעון) אומר. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובכי"ף אומר משום ר"ש; במשני"ל ליתא. (שם) חשם. במשנ"ב בסגנת הרס"ל ..את השם; בכי"מ ובכיטנ"ל ליתא: ן ביין. במשנ"ב בסגנת הרס"ל יין. אין חייב. בד"ל ובכי"ק ובמשני"ל ובכי"ף אינו..

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

תוספת יום טוב — ואלו הן הלוקין פרק ג מכות — ר"ע מברטנורה

לאחרת עונש מלקות כשאר לאוין. שהרי הוצרך להזהירו. שאל"כ לא היה יכול לחייבו מיתה. [ומ"ש ברים פרקין [ד"ה הנה]: אף לא המיר. לשון הר"ב לף כהן ונזיר דחשבתו לאו וכו'. וז"ל הריב"ן לף נזיר. נזיר וכהן קלמר. ולא דייק: י מנין שהוא סמוך לארבעים. הרמב"ם בפירושו ובחבורו [רים פי"ז] מהלכות סנהדרין יהיב טעמא שהתורה אמרה יכנו במספר כלומר בלא יכנו בלא בשור אלא במנין משער כפי כח שיוכל לסבול ומה שאמרה ארבעים הוא שאין מוסיפין על מ' אפי' היה חזק וברית כשמשון. ולפיכך אין משערין לכנות יותר מל"ט. אשר יארע שהוסיף והכה עוד אחת נמצא שלא הכהו אלא ארבעים הראויות לו. ולא עבר על פן יוסיף: רבי יהודה אומר ארבעים שלמות הוא לוקה וכו' בין כתפיו. דכתיב (זכריה י"ג) מה המכות האלה בין ידיך (ויאמר) [ואמר] אשר הוכיתי בית מאהבי. ורבנן ההוא בתיקוקת של

הקברות וקעבר *) לנפש לא יטמא בעמיו האמור בכהנים ועל נפש מת לא יבא האמור בנזיר: אף הלובש בלאים. בפעה שהיה הורס: אינו מן השם. לאו של לבישת כלאים אינו בגדיל החלט: אף כהן ונזיר. דחשבתו לאו. אינו בגדיל חרישה אלא בגדיל הליכה למקום טומאה. ומיהו ת"ק השיב להו בכלל לאוי התלט. לפי שאינו יכול לחרוש בשוריים אא"כ הולך עמהם ומנהיגם: י מנין שהוא סמוך לארבעים. שנורס לומר אחריו ארבעים. דהיינו תשע ושלשים. אי הוה כתיב ארבעים במספר. הוה אמינא ארבעים במנינא. השתא דכתיב במספר ארבעים. במספר הגורס לומר אחריו ארבעים. דהיינו תשע ושלשים: והיכן הוא לוקה את היתירה. שאינה ראויה להשתלם דתשע ושלשים ראוויות להשתלם שלש מלפניו. ושתי ידות אחת על כתף זו ואחת על כתף זו. וזו של ארבעים היכן לוקה אותה: בין כתפיו. ואין הלכה כר' יהודה: **יא** אין אומדין אותו וכו'. שכל הלוקין בד"ל היו לריכין לאמדן בתחלה בלא ימותו מחמת אלא במכות הראויות להשתלש. ואין מוסיפין לעולם על

*) כד"ת תקנו אלנפש.

המומר

ר כמה מלקין אותו. כ"ג ע"ח פ"ו מהלכות סנהדרין ה"ח ספ"ג לאוין קנ"ח: ארבעים חסר אחת. עי' ירושלמי מיר פ"ד הל' ג': **יא** אין אומדין. ב"ב ע"ח כריתות ל"ח ע"ח מיי' פ"ו מה' סנהדרין ה"ב:

שנוי נוסחאות

הלובש כלאים. בכי"מ וכמשנ"ל הלבוש.. אף לא הנזיר הוא השם. במסכ"ב אף הנזיר לא הוא השם לולם במסכ"ב ד"ו הוא כלפנינו והגהת הרש"ל סיק, ועי' רש"י ורע"ב; בכי"ק אף הנזיר אינו השם ועי' רש"י: **ר** כמה. בכי"מ וכמה. שני' במספר ארבעים. בר"ף כי' שני' ארבעים בנו ולא יוסף ועי' כפי' הרמב"ם (ד"ם). סמוך לארבעים. בכי"מ סובם את הארבעים ועיין בלחשון לעיין, ועי' בכס"ה. שלמות (הוא לוקה). בד"ל ובכי"ק ובכי"מ וכמשנ"ל ליתא. (את היתירה). בכי"מ ליתא. בין כתפיו בכי"מ בנגד..: **יא** הראויות. בכי"ק וכמשנ"ל ראויות.

תוספות חדשים

ר בתוי"ט ד"ה מנין כו' הרמב"ם כו'. וע"ש בכ"מ ובלח"מ דלהרמב"ם אינו אלא אסמכתא בעלמא אלא דהתכמים קבלו מ מ ש ה רבינו ע"ש דרכם ז:

ראשון לציון

ר במשנה מנין שהוא סמוך לארבעים אלתם משנה רים פ"ו מהלכות סנהד' כתב שהוא טעות ול"ל סוכה את הארבעים. דכן אמר בגמרא וכן משנה ומבואר בפי' רש"י. וכן בסמ"ג הביאו לכון המשנה סוכה את הארבעים עכ"ל וגם הר"ן בסוף מסכת זו כתב בפירוש המשנה מנין הכוכב הרגוש ותכן לבנים סכוכ לבנה: תוי"ט ד"ה מנין שהוא סמוך כו' שהכוכב אמרה הארבעים יכנו כו'. עיין יסל"מ:

לקוטים

מ ע ש ה והמתה משמע הציוכותא בפיר. ולדעת הרמב"ד דלעיל נמי מצינו לאלהוכיחו ובפיר עפי דלי לאיסור יין ר"ל בכא הוא דבסתרתה לי אינו מיב אלא לי ל כ ב בטומאה דמיירי לדידיה בטומאה וגיאה והיא דהוו שמוה מוחלקין וחייב אפי' נחלה הנהלה קמ"ל דלא כיון דאין כאן ג"כ נ ו פ י ן מוחלקין ועוד דשא לא מיקרי שמות מוחלקין (ועיין בס"ם קדושין דף ע"ו ומ"ש שם בתוס' רי"ד מלי מיקרי גופין מוחלקין) ווא לאיסור הני בפני הוא דמיב בהו על כל לי וכו' כנ"ל: (ס"ל)

יכין — תפארת ישראל — בועז

עליו, אפילו התרו בו למלקות: סב) בבית הקברות, הרי לאו ז' וח', דחייב ב' משום בהיכה דכתיב בה לנפש לא יטמא, ומשום נזיר דכתיב ביה על נפשות מת לא יבוא [כ"ב רש"י ור"ב] (מב): סג) בשעה שחרם: סד) דלא משום חרישה חייב: סה) דרק משום עומאה חייב, ולא משום חרישה. ולא"ק עכ"פ מדאי אפשר לחרוש רק כשאינך אלא הבהמה להתינה במקום הטומאה, הו"ל בכלל חרישה, והוה מלי למנקט עוד טובא, רק תני ושייר: סו) לא נקט ל"ע. מדמזכר בקרא מ', דלה ליישב לישנא דקרא: סז) דה"ק קרא, תוך מספר ארבעים יכנו, כפי שיוכל לסבול אם מעט או הרבה, אבל לא מ' שלימות אף שהאדם חזק מאד לסבלן: סח) דכל המלקות משלשין, שלים על כתף זה, וסלים על כתף האחרת, וסלים לפנין על החזה [כמשנה י"ג]. והרי רק ל"ע מלקות ראויין להשתלם, והיכן לוקה את היתירה: סט) ולא קיי"ל כר"י:

מכלאים הי"ח]. ואילה"ק א"כ למה בלמת לא נקט המשנה כן. י"ל דה"מ דלא רלה תנא לפאריך בגיסני, שור הקדש ושור חולין, ומזה ל"ל ראיה למ"ש הר"ן. [נדרים ד"ל ב'], והוצא ג"כ ברש"ו [בי"ד ק"ב סק"ה], דלרבנן לחלי בדם בדם הוה כמין בחינו מינו, משום דזה אסור ולזה מותר. והרי מינו דומתו הכא בכלאים לף שבאיתן מין א' בטבע, אפ"ה מדאיתן הלוקין מחסבו כמין בא"מ. גם לא ידענא מה שתמיה רבינו הריב"ן בעל הפירוש הב"ם בשלהי מכות, בהך סוגיא בד"ה המרביע וכו', בסוף דבריו כתב וז"ל, וזה תימה, כונתו ז"ל שלא מינו דומתו. ולפע"ד מה תימה יש, הרי מינו דומתו בדם ודם לרבנן. עכ"ל בני הרב המאה"ג שליט"א הגאב"דקק [מהדסכנרג]: (מב) והקשני מדם הקשה כבדזל ה"ג י"ג הגאב"דקק ק"ב מהו' יעקב צבי שליט"א, וז"ל הא נקי נמי משום לא יחל דברו, כמ"ש הרמב"ם רים הל' מירות, ולא"ק תשעה לאוין ניהו. השבתי לו, ולמה לא הקשה מעלת י"ג ל"ל לעיל מנה במשנה, היה שותה יין כל היום אינו [חייב] אלא אחת, והרי הרמב"ם רים מירות הל"ל, עכ"פ חייב ב'. אמנם לפעד"נ למאי דמסיק הב"ם דהאי תנא לית ליה איסור חל על איסור ואפי' בכולל דאל"כ לתני סבועה בכולל בהדייהו, א"כ

לריך לייחב הלוך חלו זע"ח סדר ח' לאוין דנקט תנא. וע"כ ל"ל הרמב"ם בפי' המשניות, דבכל הלאוין דמתני' לא שייך אין אחע"ת, דכל לאו הוא בנוף אחר, וה"ל דבכור שור הוא בנוף אחר, ופטר המור הוא ג"כ לאו בנוף אחר. ולאו דכלאי בהמה בהדי הדדי קאתו עם הכך לאוי דלעיל בשטולו. ולאו דכלאי כרם על נוף אחר, דהיינו הורעים בזרעו, ולאו דשביעית על נוף הקרקע, שהוא ג"כ נוף אחר. ולאו דיו"ט ל"ל דרמב"ם ס"ל דמיירי בר"ה של שביעית, דאז בהדי הדדי קאתו שביעית ויו"ט. ולאו דכהונה על נוף אחר. ולאו דשביעית ויו"ט. אמנם עדיין לא הבינו הרמב"ם אין יחול איסור זיר על כהונה. וע"כ ל"ל דלרמב"ם מיירי שהזירו אבין בעודו קטן, אז חל עליו המירות אף כשגדל, וכמ"ש הר"ב שם"ג דסיוסה. וגם דברי הרמב"ם [בפ"ב דמירות] יש לפרש דס"ל כר"ב בזה, דלא כתב שם רק איסור דאם הזירו עד שיגדיל. אבל בפיר י"ל דס"ל לרמב"ם דלאותו מירות שהזירו בהיסיה קטן מתקיים גם אח"כ. ולא"כ כהגה"ל בר"ה של שביעית, חל יו"ט ושביעית וכהונה ומירות בפעם א' [ועי' יבמות דל"ג א']. א"ב מהיכן גם קודמת מדר"ן י"ג ל"א, דהרי בכה"ג ליכא גם בל יחל דברו, שהרי לא דיבר בלום. ומה"ט י"ל נמי קודמין דלעיל מקי' שהה יין כל היום דאינו חייב רק א', ולא נקט תנא לאו דלא יחל דברו, משום דלא פסיקא ליה, דמי לא מצי אינרי בהזירו אבין בקטנותו. אולם גם בל"ז יש לתרץ הקושיא דמבו"ה לא נקט תנא הכא והשם לאו דלא יחל דברו, משום דתנא ושייר [ובפרש הרש דלא אתי תנא לפטר ל' בלאוי], וכך כתב תוס' במכילתן [דכ"ב א', ד"ה מתקיף]. ואע"ג דקאמרי בגמ' תנא תני שמונה ואת אמרת תני ושייר אין הכוונה הכא דמדתני מנין ע"כ לא תני ושייר, אלא ר"ל דהתנא נקט כל השמונה, ובזיהן יו"ט, וכיון דנקט יו"ט, אם איתא דמהייב אינו ב' בל יו"ט, דביו"ט לא שייך שייר, כיון דנקטו', [כך ר"ל פירוש דברי בעתוס'. דאל"כ הרי במבטל ביו"ט נמי נקט מנין, לוקה חמש]. מיהו הא תימה יו"ט דנקטי' תנא, הו"ל למתני ב' הלאוין דכתיבי גביה. אבל לאו דבל יחל דברו לא כתיב בזיר, רק מסיקים דהדר מיר יליף לה [בכתרים ד"ג א']. וכיון דלא כתיב בפירוש בזיר, מלינו ספיר למימר דתני ושייר לי': ובמה כן ל"ל לר' חנינא בן חכילאי דנקט סלוכב כלאים ג"כ במתני', ולא חם לתוכת ת"ק דאינו מן הסם של הריבה. וקשה לדברי דא"כ הו"ל למתני נמי דאכל איסור באיתה שעה. וא"ל משום דבאכילה אינו מוכרח שיאכל לא איסור. משל"כ

תוספות רע"א

(אות יו) תוי"ט ד"ה ויום טוב. שאל"כ לא היה יכול לחייבו מיתה. אבל ח"כ דלוקין ול"א דלאו שניתן לאזהרת כרת הוא דח"כ ל"צ אזהרה דהרי פסח ומילה עונש כרת אף דלא הזהיר. וגם לקרבן ל"צ אזהרה ודא דקתני בריש כריתות דפסח ומילה ליכא קרבן היינו דעל אין בו מעשה ליכא קרבן. כך מבואר בסיגיי שם. ועי' בתוספות בב"ק דק"ה ב' ד"ה מאי וכו' שכתבו בשלמא בעונש שבועה דהיינו קרבן שייך (דלא עגש אא"ב הזהיר) דפסח ומילה ליכא קרבן משום דלית בי' לאו אף ע"ג דאיכא כרת עכ"ל. הא בסוגיי אמרי' דקרבן ל"צ אזהרה. וכן בשבועות די"ה ב' ד"ה ל"ת מנ"ל כתבו דלא מהייב חטאת אא"כ יש בה לאו מידי דחוי אפסח ומילה עכ"ל וק' כנ"ל. ועי' בתוס' זבחים דף ק"ו א' ד"ה אזהרה שהקשו בעצמם כן על פירש"י דחתם. ואפשר לדחוק דתוספות בב"ק ושבועות הנ"ל פ"ל דסוגייא קאי לרבינא דאליבא מצינן למיסר דקרבן בעי אזהרה כמ"ש תוספות זבחים שם. ועי' ברש"י יבמות דף נ"ה א' ד"ה לברת ובתב דלא הו"ל לעונשו כרת אלא אם כן הזהיר. וצ"ל דמ"ל לרש"י דרי"צ פ"ל כרת בעי אזהרה משא"ת פ"ל דליכא מלקות בחייבי כריתות:

ההומה: אמדוהו לקבל ארבעים. חסר אחד. אלא ליסנא דקרא נקט: אמדוהו אומד אחד. לפי מלקות. כגון אמדוהו ללקות מ"ב: ואם לאו. שלא אמדוהו אלא למלקות אחת: **יב** על העמוד. שהוא נעוץ בקרקע זקוף ונגוה כדי להשען עליו: וחזן. שמש שליח בית דין: נפרמו. נקרעו חוטי התפירה: מאחוריו. של לוקה: ורצועה של עגל. שנאמר ארבעים יכנו וסמיך ליה לא תחסום שור בדישו: כפולה לשנים. ושנים לד'. ד' לרוחות תפורות זו ע"ג זו. וב' רצועות. לקות של חמור: עולות ויורדות בה. כעין קלקלי של אוכף וטעמא מבוס דכתיב (ישעיה ס') ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו אמר הקב"ה יבא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרע [ממי] שאינו מכיר אבוס בעליו: יגא

להשתלש יד). אמדוהו לקבל ארבעים טא). לקה מקצת. ואמרו שאין יכול לקבל ארבעים פטור. אמדוהו לקבל שמנה עשרה. משלקה אמרו שיכול הוא לקבל ארבעים. פטור עב. עבר עבירה שיש בה שני לאוין. אמדוהו אומד אחד. לוקה. ופטור עג). ואם לאו עד) לוקה ומתרפא והוזר ולוקה: **יב** כיצד מלקין אותו. כופת עה) שתי ידיו על העמוד עו). הילך והילך עז). והזן הכנסת עח) אוחז בבגדיו עט). אם נקרעו נקרעו. ואם נפרמו נפרמו פ). עד שהוא מגלה את לבו פא). **יא** אמדוהו לקבל י"ח. כלומר שאמדוהו לקבל חצי ארבעים שהוא עשרים. אין אומרים ילקה כ"א כדי שיהו יכולין להשתלש אלא ילקה י"ח. רמב"ם פי"ז מהלכות סנהדרין: אומר אחד. פי' הר"ב לפי מלקות. כגון אמדוהו ללקות מ"ב. גמ'. ופי' הריב"ן דאשובין אותן שלא אומר לגלו אחד. אבל אמדוהו מ"א שלא אוסיפו אלא שתים. לוקה ומתרפא וכו' דמכות אינן רגילות להשתלש לא מלקין ליה: **יב** כופת שתי ידיו על העמוד. לשון הר"ב שהיה שתי ידיו על העמוד. כתרגמה שיש בה שני לאוין. אמדוהו אומד אחד. לוקה. ופטור עג). ואם לאו עד) לוקה ומתרפא והוזר ולוקה: **יב** כיצד מלקין אותו. כופת עה) שתי ידיו על העמוד עו). הילך והילך עז). והזן הכנסת עח) אוחז בבגדיו עט). אם נקרעו נקרעו. ואם נפרמו נפרמו פ). עד שהוא מגלה את לבו פא). ולוקה ומתרפא. כלומר אם נתרפא אחר שלקה אמרו שיכול הוא לקבל ארבעים. ומשלקה אמרו שאין יכול לקבל ארבעים. עבר עביר

ותוחב בנקב אחר דרך מעלה וגרלה כמעלה ומוריד: **יג ידה** טפח. ל' הר"ב בית יד וכו'. ול' הריב"ן מקל שתלויה בה: **יד והקורא** קורא. הא מפשיט פשיטא לן דבעי קרייה. כדאמרינן [בגכיתות דף י"ח] בקרת תהיה בקריאה תהא. ולהכי קאמי הכא והקורא. ריב"ן. ומ"ש הר"ב והמליצי אומר על כל הכאה והכאה. לשון הברייתא והמליצי אומר הכהו. ומסיים הרמב"ם [פרק ט"ו] כל זמן שמכה על פיו הוא מכה. ע"כ. ולפיכך בשם ספריס שכתוב בל' הר"ב אומר בדלי"ת הוא ט"ס. (גמ')*): **ושמרתם** את דברי הברית וכו' עד ואחזר לתחלת המקרא. וכ"ה נוסח במשב"ג אבל בס"א ל"ג וכן ליתא במשנה שבירושלמי גם הרמב"ם סוף פט"ז מה' סנהדרין לא העתיק זה כלל: **ואם** מת תחת ידו פטור. פי' הר"ב שהכהו ברשות ותנן [במ"ב פ"ב] יצא האב וכו' ומליח ב"ד. ריב"ן: **הוסיף** לו עוד רצועה אחת. כתב הר"ב כגון דטעה במניגה. דאי לא טעה אלא שהכהו במזיד אין מזיד גולה. ורצועה אחת דתנן הוא כיצד להלקאה וכלומר שהלקהו עוד אחת ולא שהוסיף רצועה על הד' רצועות. ובברייתא בגמ' [יוסיף להכותו על אלה] מכה רבה אין לי אלא מכה רבה [בזמן שהכהו מכות הרבה על האומד] מכה מועטת [אפי' שתי מכות או אחת] מנין ת"ל לא יוסיף [לא יוסיף להכותו על אלה] ח"כ מה ת"ל מכה רבה לימד על הראשונות שהן מכה רבה [ופי' הריב"ן מכה רבה] [שניתן להכותו בעל כרחו] וגרלה לי אל"ל בכל כחו: **טז** דברי ר' חגיא בן גמליאל. הע"פ שבמשנה אין מחלוקת. הא אמרינן בגמרא אמר ר' יוחנן חלוקים עליו חבריו על רבי חגיא בן גמליאל ועיין במשנה ו' פרק ב' ומ"ש שם. ובפירוש הרמב"ם ואין הלכה כר"ח. אולי מדאמרינן חלוקין עליו חבריו כתב כן הע"ג דאיתא בגמ' אמר רב אחבה אמר

*) כתוי"ש ד"ל הגי"ל ליתא למלת גמ'.

יג ידה טפח. בית יד שהרצועה תלויה בה ארכו טפח: ורחבה. של רצועה של עגל טפח: וראשה מגעת ע"פ כרסו. לכך צריך שיהא בבית יד של רצועה נקב שהחזן המלקה יכול להאריך ולקצר הרצועה כרצונו. שאין מלקין לאדם אלא ברצועה שראשה מגעת ע"פ כרסו שהוא עבורו: שליש מלפניו. דכתיב (דברים כ"ה) והכהו לפניו כדי רשעתו. לפניו כדי רשעתו אחת. ולאחריו כדי שתים מלפניו. על לבו. מאחריו. שלש על כתף ז' ושלש על כתף ז': מכה בידו אחת. אבל כשמגביה הרצועה מגביה בשתי ידיו: בכל כחו. דכתיב (שם) מכה רבה: **יד** והקורא קורא. דכתיב (ויקרא י"ט) בקרת תהיה. בקריאה תהא שקורין עליו אם לא תשמור לעשות וגו'. ונדול שבדיינים קורא. והסמוך לו מונה. והמליצי*) אומר על כל הכאה והכאה ומונה על הקורא לנמלא להמלא המקראות בסוף המלקות. ואם לא נמלא חוזר וקורא פעם שניה וממהר לקרא ולהמליץ כשיגיע המלקה להלקות: ואם מת תחת ידו פטור. מפני שהכהו ברשות: הוסיף לו. כגון דטעה במניגה: נתקלקל. שהוליא רעי מחמת ההכאה: פטור. דכתיב (דברים כ"ה) ונקלה אחיך לעיניך. והרי נקלה שנתלכלך: ואשה. אף במיס דבשתה מרובה. ואין הלכה כר' יהודה: **טז** נפטרו מידי כרתן. אם עשו תשובה: העושה

*) כרע"ג ד"ל אומר ופי' תוי"ט.

יג ידה טפח. (ספר) **טפח** (פח). ורחבה (פט) **טפח**. וראשה מגעת על פי כרסו (צ) ומכה אותו שליש מלפניו (צא). ושתי ידות מלאחריו (צב). ואינו מכה אותו לא עומד ולא יושב. אלא מוטה (צג). שנאמר (דברים כ"ה) והפילו השופט. והמכה מכה בידו אחת בכל כחו (צד): **יד** והקורא קורא (צה). אם לא תשמור לעשות וגו' (שם ב"ח) והפלה ה' את מכותך ואת מכות וגו' וחוזר לתחלת המקרא (צו) ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'. ותותם (תהלים ע"ח) והוא רחום יכפר עון וגו'. וחוזר לתחלת המקרא (צז). ואם מת תחת ידו פטור (צח). הוסיף לו עוד רצועה אחת (צט) ומת הרי זה גולה על ידו (ק). נתקלקל (קא) בין בריעי. בין במים (קב) פטור (קג). רבי יהודה אומר האיש בריעי. והאשה במים (קד): **טז** כל חייבי כריתות שלקו. נפטרו ידי כריתתם (קה). שנאמר (דברים כ"ה) ונקלה אחיך לעיניך. כשלקה הרי הוא כאחיך. דברי ר'

יבין תפארת ישראל יבין

לכ"ד, וכי אפשר להם לב"ד שיסיו כל כך לרוצות מוכנין לפניהן, כפי רוחב גבות בני אדם הרבים. ופל זה משני אבקתא אית ביה, ר"ל פעיבה יש שם, **דשיבו** ברצועה התמור שהבנים דרך הנקבים שברצועות הענל, שונגן אחר שהכניסן בהנקבים למעה, וכשהיה הגב של הנלקה רחב, קטר ליה, ר"ל תוקף ודוחק הענינה סמוך לרצועת הענל, כדי שתהיה הרצועה להלקות ארוכה, וכשהיה גב הנלקה קצר, מרפה לה להעניבה רחוק מהרצועות של ענל. כדי שיתארך עי"ז הבית יד. וכתוב ר' שפאיר עיני בדבר שלא פירשו לנו רבותינו]. אמנם להכי הלקוהו ברצועה של ענל וחמור, על שם הכתוב ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו. רק נקחו ענל תחת שור, דשל ענל רך ונכפף יפה סביב נבו. והרי נם שור בן יומו נקרא שור [בב"ק דס"ה ב'): פו) [המגדניכף] של פקיע המלקות [דהיינו רצועת החמור שקשורה בה כלמיל]: פח) מרוכה מעם לכל הפחות: פט) של כל רצועה של ענל: צ) ר"ל שאורך כל רצועה היה, בכדי שכשיכה בה יגיע קצה העליון של רצועה כנגד טיבורו של נלקה, והיינו בהכאות שבכתפיו: צא) על הפזה. וג"ל דכשהכהו על החזה היה כופף קומתו קצת לאחוריו, דהא בעינן והפילו, ואי יכפפו לגד פניו היאך יהיה יכול להלקותו על החזה: צב) ר"ל שלש על כל כתף: צג) ר"ל שהיה הנלקה כפוף על העמוד: צד) אבל הנביה הרצועה בב' ידיו: צה) גדול הדיינים קורא הפסוק במתינות ובקול, והדיין הב' מונה המלקיות, והדיין הג' אומר בכל הכאה, הכה! שאם ירצה שיחלש, לא יאמר שיכה: צו) אם נמר הפסוק קודם שנגמר המלקות, חוזר לתחלת הפסוק: צז) ברמב"ם פט"ז מסנהדרין לא נרס מן ובמרתם עד לתחלת המקרא, ומאן דגרס ליה לא גרס בריסא וחוזר לתחלת המקרא: צח) המלקה פטור מנלות. שדהכהו ברשות: צט) ר"ל הכאה אחת, שטעה והכה הכאה אחת יותר מהאומד: ק) וכיונו בלא אמר לו הדיין הג' הכה! כסי' ל"ה. מיהו בהוסיף במזיד, אפילו לא מת עבר החזן המכה על לאו. וה"ה לכל מכה חבירו הכאה שאין בה שום פרועה לוקה [רמב"ם פט"ז מסנהדרין]. ואפילו המריס יד על חבירו להכותו, ולא הכהו, מיד נקרא רשע, ואסור לגרפו למנין עשרה, ורק כשמקבל עליו לעשות דין עם המוכה, מתירין לו. מיד [מ"מ ת"כ פ"ח]. [ולפי גירסת רכ"מ [פט"ז מסנהדרין הי"ב] נם בשכה ישראל לעכום"ז חייב מלקות. והוא תימה, וצ"ע]. אולם כדי להגיל את עצמו או אחר, או כדי להפרים אדם ח' מאיסורא מותר להכותו [ת"מ תכ"ח סי"נ]: קא) המוכה: קב) שע"י חרדתו וכאב ההכאה, הטיל ריעי או השתין. וג"ל דלהכי קאמר נתקלקל דר"ל נתבזה, ולא קאמר הוליא רעי, או הטיל מים, לומר לך דבזוי בעינן, דהיינו שיצא דרך בגדי מכנסיים לחוץ, לעיני כל ונתבזה, ונם מדקאמר נתקלקל, ולא קלקל, ש"מ דצריך ביכירו שע"י חרדתו נתהווה כן, דאל"כ כל אדם יעלר א"ע בנקביו עד שעה שילקוהו כדי להפטר ממלקות שחייב: קג) מדכבר נתבזה ביותר. מיהו בנתקלקל מחמת פחד קודם שהתחיל להלקותו, לא נפטר: קד) דבשתה מרובה: קה) לאו דוקא, אלא אפילו לכתחילה לוקה ופטור מכרת כשעב. ובכי

העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה. אית דמפרשי דעל חייבי כריתות שלקו קאמר. מי שקיבל עליו הדין ועשה מצוה כשלקה על אחת כמה וכמה שתינתן לו נפשו. ויפטר מידי כרת. שמדה טובה מרובה על מדת פורענות. ואית דמפרשי דמלתא באנפיה נפשה קאמר להודיע מהן שכרן של מצות. ק"ו מעגמן של עבירות: ממקומו הוא למד. מחייבי כריתות דאיירינן בהו אינו למדין שהיושב ולא עבר עבירה מעלין עליו שכר כעושה מצוה. דכתיב בעבירות (ויקרא י"ח) וכרתו הנפשות. ואומר (שם) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וסמיך ליה לא תקרבו לגלות ערוה. הרי שמי שיושב ואינו מגלה ערוה הכתוב קורא אותו עושה מצוה. וכתיב בה וחי בהם. כדרך שהעניש כרת במי שעשה עבירה. וזה דוקא במי שבא עבירה לידו וכבש יצרו ולא עבאה. כיוסף הצדיק וכיוצא בו: **תזן** לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקלים ורמשים כדי להרבות שכר כשהן בדלים מהם אע"פ שבלאו הכי לא היו אוכלין אותן שנפשו של אדם קצה בהן: למען צדקו. להצדיק את ישראל. ולזכות אותן: **פליק מסכת מכות** ומצות (איב). שנאמר (ישעיה פ"ב) ה' חפץ למען צדקו (איג) יגדיל תורה ויאדיר (איד): **פליק מסכת מכות**

חנניא בן גמליאל. אמר ר' חנניא בן גמליאל מה אם העובר עבירה אחת נוטל נפשו עליהן (איא). העושה מצוה אחת. על אחת כמה וכמה שתינתן לו נפשו (איב). ר' שמעון אומר ממקומו הוא למד (איג). שנאמר (ויקרא י"ח) ונכרתו הנפשות העושות וגו'. ואומר (שם) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. הא כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה (איד). רבי שמעון בר רבי אומר הרי הוא אומר (דברים י"ב) רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש וגו'. ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר (איא). גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן הפורש מהן על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות: **תזן** רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה

אמר רב הלכה כר"ח בן גמליאל ס"ל דלית הלכה כרב לגבי ר' יוחנן. ודר' יוחנן סאמר חלוקין עליו חבריו. בא לומר דאין הלכה כמותו אלא כחבריו שסיים הרבים. ועוד דסתם משנה דרש פ"ה דחולין דלא כר"ח כמו שהכתוב סיים בסתם הוס'. ומיהו יש לתרץ. כמו שהכתוב סיים בס"ד. אבל בחבורו סוף פי"ז העתיק להא דר"ח. ובגמ' מתמה רב יוסף אדפסקינן הלכה [כדבי חנניא] מאן סליק לעילא ואתא ואמר. ואמר ליה אביי. קרא קא דרים ונקלה וכו': העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה וכו'. פירש הר"ב שמדה טובה מרובה וכו' כמ"ש בפרק קמא מסנה ז' דבמדת פורענות וכו' ובמדה טובה כתיב (שמות כ') עושה חסד לאלפים. ומסיים ריב"ן ומתרגמינן (לאלפי דריס) [לאלפי דרין] ד' דורות כנגד אלפים דורות היינו אחת מחמש מאות מיעוטו לאלפים אינו פחות מב' אלפים וכ"ש אם כפשוטו דמשמע אלפים עד סוף כל הדורות: הפורש ממנו מקבל שכר. שנאמר (דברים י"ב) למען ייטב לך ולבניך אחריך עד עולם כי תעשה הטוב והיכר בעיני ה' אלהיך. הרמב"ם:

פליק מסכת מכות

יכין — תפארת ישראל — יכין

והכי קיי"ל [רמב"ם פי"ז מסנהדרין]: קו) דהרי אפשר שיעשה המלמדו וימות ע"י המלקות [כמי"ד]: קז) דמדת השלומי מלוה מרובה ממדת תשלומי עבירה [כיומא פ"ו א'] ולפיכך זה שנתחייב כרת, ועשה מצוה על ידה מדקבל עונשו, תינתן לו נפשו ופטור מכרת: קח) מחייבי כריתות דאיירינן בה, נלמד ג"כ דמפורש שם דבמקיים מצוה ממיה נפשו: קט) בסיום א) הפרשה נאמר: קי) בכבש ילרו מלעבור עבירה שנדמתה לפניו. וכ"ש בלקה שעשה מצוה ממש, מכ"ש שהיה נשמתו: קיא) שנאמר בדם, למען ייטב לך ולבניך עד עולם כי תעשה הטוב והיכר בעיני ה': קיב) כ"ל דתורה נקראה אותן המצות שהשכל מחייב לעשותן או שלא לעשותן מלד היותר, כגזל ושפיכות דמים וכדומה, או כאכילת שקצים ורמשים שהטבע קץ בהן. ונקראו בשם תורה, מדה"ל לצוות עליהן, מדמצוה הדם בטבעו עליהן, רק

א) פסוק זה נאמר קודם פרשת עריות ע"ב כפ' אחרי מות. (אהבת איתן).

לקוטים

תזן במשנה ונכרתו הנפשות וגו' הקי' הרמ"ז ז"ל דמאי אצטריך פ' דונכרתו הי לו כפ' אשר יעשה דמדסמיך לאיש לא תקרבו כדקתיב הר"ב ש"מ שפיר דהיושב ולא עבר הוא כעושה מצוה ואיכון ע"פ הקדמת הרב בעל העיקרים ע"ש ולעד"ן דאי הוה מייתי קרא דאשר יעשה לאוד הוה אפשר למדמי דומי בהם ר"ל לעפ"ב וכדמתרגמי' ויחי בהון בחיי עלמא וכן פירש"י בהומש והתנא בעי לאוכים שהתנן לו נפשו בעה"ז ג"כ וכפרש לפי' קמא דהר"ב שארא עיקר מש"ה מייתי מתלא ונכרתו וכו' דמיירי בעה"ז ומהילא דומי בהם ממי לף בעה"ז קאמר שנפטר מידי כריתתו ויאלים שני היין (ש"ל): שם ד"ה היושב ולא עבר הול"ל שיבש ולא עבר אלא נראה דקמ"ל מאי דאמרי' היכי דמי בעל תשובה באותו פרק ובאותו מקום וכו' וש"ש

כעולם ש"מ כל דור ודור הוא שתי שנים וי"ט יום וי"א שעות וכ' שלשים וי"ד מלקים וזה הוא דור עכ"ל: (ממהרש"ח ז"ל

ציונים

היושב ולא עבר עבירה. כ"ג ע"ב קידושין נ"ם ע"ב: יומאמי קחשין פ"ח כ"ם: **תזן** רבי חנניא בן עקשיא. כ"ג ע"ב:

שנוי נוסחאות

חנניא. בכי"ק ובמסכ"ל ובמסכ"ר חנניה וכן בסמוך; בכי"מ חנינא וכן בסמוך. (אבר רחב"ג) מה. במסכ"ב בהגפת הרס"ל ואמר.. במסכי"ל ומה ליתא וכן ליתא בכי"ק. מן בגליון שם הוא היה אומר ומה; בכ"ג מהדורת הילדסיימער אומר משום ר' חנינא בר' יוסי מה העובר בו'. **נוטל נפשו** עליה. בכי"ק ובמסכי"ל נפשו נטלת עליה וכ"ה בכי"מ (ושם ..עליו) וכ"ה בתנדות התלמוד (ושם ..על ידו) וכ"ה בילקוט (ושם ..לו) וכ"ה בכ"ג (ושם ממנו אולם בכ"ג הל"ל עליה). **ר' שמעון אומר ממקומו.** בכי"מ ר' ישמעאל. במקומו וכ"ה ר' ישמעאל גם בע"י. (**העושות וגו'**). בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ר העושות מקרב עמם: בכי"מ ליתא. **שכר כעושה.** בכי"מ שכר הרבה מעשה כעושה ומחק שם המלה הרבה. בר רבי. בתנדות התלמוד בר' יהודה. (**כי הדם הוא הנפש וגו'**). בכי"מ ליתא; בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ר ליתא למלת וגו'. **ומה** (אם) **הדם.** בכי"מ ליתא. **קצה.** בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמסכי"ר חתה. **ומחמדתן.** בכי"ק ומתחמדתן. **שיזכה.** במסכי"ר שזכה. (**ולדורותיו**) בע"י הראשון ליתא. (**ולדורות דורותיו**). בכי"מ ליתא: **תזן חנניה.** במסכי"ר חנינא. וכ"ה בכי"מ ובמסכ"ב בכל הדפוסים הישנים. הקדוש (ב"ח). בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ר המקום.. וכ"ה בכי"מ (ושם ליתא):

תוספת הדשים

תזן בתוי"ט ד"ה דברי רחב"ג כו' אבל בחבורו כו'. וע"ש במשנה למלך פ"ו הל' עכו"ם: שם ד"ה העושה כו' ומסיים ריב"ן כו' לינו פחות כו'. וקשה הלין שיין כ"כ דורות כל ימות עולם ומלאתי בהקדמה של בה"ג שבתב התורה נכרתת ב' אלפים שנה קודם העולם וכתיב דבר עם נלחם דור שהוא תתקע"ד דורות קודם המבול (ממהרש"ח ז"ל

יכין — תפארת ישראל — יכין

שהתה"ק תורנו לאמר זה הדרך לטו בו. אמנם מצות, הן אותן מצות שבתורה שאין השכל משיגם, ככל חוקות התורה, שעשה וחזיר וכדומה. ולהכי קאמר תנא, שלא היה לריך הקב"ה לצוות על חלק הראשון שהשכל משיגם, אבל רק מפני שרצה לזכותם, דאין דומה מצוה ועושה [שיצרו מוקפו] לאין מצווה ועושה [בקידושין ל"א א']. א"נ כ"ל דאמשנה ע"ו קאי, דתורה דהיינו דם שנפשו של אדם קצה ממנו ולא היתה תורה לריכה להזהיר עליו, ומצות היינו גזל ועריות שנפש של אדם חומדתן, ולריך היה הקב"ה לאסרן: קיג) להצדיק ישראל ברבוי שכר: קיד) לכן הגדיל אלק הנקרא תורה הכ"ל, וחיזק אותם לבני ישראל בצווי אחר לוי, כדי שיאחזו ויתחזקו שפי, לשמרן מאד, ויגדל שכרן, כמ"ש מה רב טובך אשר לפנת ליראיך: נשלמה מסכת מכות

כל היושב בתקפו ובגבורתו וכבוהו לא כן כתו שתה ואעפ"כ לא עבר לא הוא דומיה לו וכו' (ש"ל): **תזן** במשנה תורה ומצות בפרשת המלך כתיב לשמור את כל דברי התורה כמשמעו ולבלתי סור מן המצוה ודרשו ז"ל סביולו רש"י בפי' ההומש דברי התורה כמשמעו ולבלתי סור מן המצוה מצה קלה של נביא ה"ל ימלא אלן הכא דהקב"ה כשרלה לזכות את ישראל הרבה להם תורה בכתב כדי שהם יהיו מצות על לוחם התורה דהיינו גדרים וסייגים ומילי דדבק דדרשי בהו ולפי הכיא הפ' אנא' ה' חפץ וכו' יגדיל וכו' דק' דהגדיל הגדיל תורה ואמתי כתיב יגדיל בלשון עתיד אלא שמדבר על כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש וסיינו אמי הכבל דויאדיר הוא יתברך ברחמיו יתן תלקו עמהם להבין ולהסביל נפלאות מתורתו אמי"ר. (ש"ל):

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org